

Sociaal-economische trends

***Statistisch kwartaalblad over arbeidsmarkt,
sociale zekerheid en inkomen***

2006, aflevering 2

Verklaring der tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
–	= nihil
–	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is minder dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2005–2006	= 2005 tot en met 2006
2005/2006	= het gemiddelde over de jaren 2005 tot en met 2006
2005/'06	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2005 en eindigend in 2006
1995/'96–2005/'06	= boekjaar enzovoort, 1995/'96 tot en met 2005/'06

In geval van afronding kan het voorkomen dat de som van de aantallen afwijkt van het totaal.

Verbeterde cijfers in de staten en tabellen zijn niet als zodanig gekenmerkt.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Prinses Beatrixlaan 428
2273 XZ Voorburg

Druk

Centraal Bureau voor de Statistiek
Facilitair Bedrijf

Omslagontwerp

WAT ontwerpers, Utrecht

Inlichtingen

Tel.: 0900 0227 (€ 0,50 per minuut)
Fax: (070) 337 59 94
E-mail: infoservice@cbs.nl

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl

Internet

www.cbs.nl

© Centraal Bureau voor de Statistiek
Voorburg/Heerlen, 2006.
Bronvermelding is verplicht.
Vereenvoudiging voor eigen gebruik
of intern gebruik is toegestaan.

Prijzen incl. administratie- en
verzendkosten.
Abonnementsprijs: € 48,40
Prijs per los nummer: € 13,30
ISSN 1573-2215

Centraal Bureau voor de Statistiek

Inhoud

Redactioneel	5
Artikelen	
Verdergaande groei vacatures in 2005	7
Relatie meervoudige werkbelasting en burn-out bij vrouwen	11
Dertigers op de arbeidsmarkt	15
Seizoeninvloeden in de WW	23
Inkomensdynamiek 2001–2004	28
Uitstroom uit de bijstand naar werk	34
AOW-aanspraken: De consequenties van een opbouwverzekering	38
Vergrijzing en dynamiek van werknemers naar bedrijfstak	44
Begrippen	51
Nu en eerder verschenen artikelen	53
Arbeid, sociale zekerheid en inkomen op de CBS-website	56
Publicaties	60

Redactioneel

Het tweede nummer van de Sociaal-economische trends 2006 bevat een breed scala aan onderwerpen: een aantal stukken over de arbeidsmarkt, een drietal artikelen over sociale zekerheid en een blik op de inkomensdynamiek. Deze artikelen belichten achtergronden en diepen het beschikbare cijfermateriaal uit. Als u geïnteresseerd bent in de meest recente cijfers en persberichten kunt u het beste de website van het CBS raadplegen op www.cbs.nl.

Artikelen

Het openingsartikel beschrijft de groei van het aantal vacatures in 2005. Vooral in de ICT, de industrie en de horeca nam het aantal vacatures toe. Daarnaast is het opvallend dat kleine bedrijven een groot aandeel in de vacaturegroei hebben.

In het tweede artikel wordt burn-out bij vrouwen onderzocht met behulp van logistische regressie-analyse. Opvallend is dat de combinatie van zorg voor kinderen en huishouden met betaald werk niet leidt tot een grotere kans op burn-out. Wel blijkt dat burn-outklachten vaker voorkomen bij alleenstaande vrouwen dan bij samenwonende vrouwen.

Het artikel 'Dertigers op de arbeidsmarkt' belicht een groot aantal aspecten van deze groep. Het gaat niet alleen over hoe vaak ze werk hebben, wat hun opleidingsniveau is en hoe goed ze verdienen, maar ook om de vraag in hoeverre

het milieu waarin ze opgroeien de latere arbeidsmarktpositie bepaalt. Met name de maatschappelijke status van de ouders en hun opleidingsniveau hebben invloed op de arbeidsmarktpositie van dertigers.

Het inkomen van een huishouden kan door de tijd heen sterke schommelingen vertonen. Van baan veranderen, een baan verliezen en op een uitkering aangewezen raken of juist andersom, een pensionering; al dit soort veranderingen kunnen een groot effect op het huishoudensinkomen hebben. Het artikel over de inkomensdynamiek 2001–2004 laat zien wat de koopkrachteffecten hiervan zijn.

Niet iedereen ontvangt op zijn 65^e automatisch een volledige AOW-uitkering. Wie langere tijd in het buitenland gewoond heeft of wie om andere redenen geen AOW-premie betaald heeft, krijgt maar een gedeeltelijke AOW-uitkering. Vooral voor mensen die op latere leeftijd naar Nederland geëmigreerd zijn, kan dit ongunstig uitpakken. Een en ander wordt uiteengezet in het artikel 'AOW-aanspraken: de consequenties van een opbouwverzekering'.

Daarnaast bevat deze Sociaal-economische trends een artikel over seizoeninvloeden op het aantal WW-uitkeringen, de uitstroom uit de bijstand naar werk en de mate van vergrijzing van werknemers naar bedrijfstak. Veel leesplezier toegewenst.

De redactie

Artikelen

Verdergaande groei vacatures in 2005

Jeremy Weidum

De groei van het aantal vacatures, die in 2003 was begonnen, onderging in 2005 een versnelling. Vooral in de industrie, de ICT-sector en de horeca was er een sterke groei. Het aantal vacatures in de detailhandel begon in 2005 ook weer toe te nemen. Kleine bedrijven speelden een belangrijke rol in de stijging van het aantal vacatures. De ontwikkeling van het aantal vacatures bij de particuliere bedrijven loopt een jaar voor op die bij de overheid.

1. Inleiding

Eind 2005 stonden er, gecorrigeerd voor seizoeninvloeden, 169 duizend vacatures open. Dit waren er 41 duizend meer dan eind 2004. Daarmee was de groei groter dan in 2004, toen het aantal vacatures met 29 duizend toenam. Ten opzichte van het dieptepunt in september 2003, toen er maar 92 duizend vacatures openstonden, heeft zich in ruim twee jaar tijd bijna een verdubbeling voorgedaan.

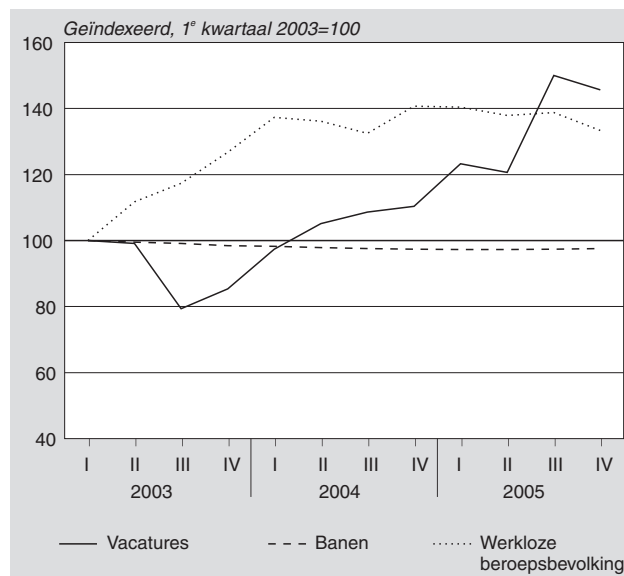
In tegenstelling tot 2004 had de groei van het aantal vacatures in 2005 een wat grillig verloop. In het eerste kwartaal was er nog een duidelijke stijging van 13 duizend. Het kwartaal daarop daalde het aantal vacatures licht om, in het derde kwartaal fors te stijgen met 37 duizend. In het vierde kwartaal volgde weer een lichte daling van 5 duizend vacatures.

Andere indicatoren van arbeidsmarkt versterken het gunstige beeld van de arbeidsmarkt in 2005. De groei van de werkloze beroepsbevolking kwam tot staan en ging over in een daling. Hierdoor waren er aan het eind van het jaar 26 duizend werklozen minder dan een jaar eerder. In 2004 was er nog een toename van 49 duizend. Daarnaast kwam in 2005 een einde aan twee jaar daling van het aantal banen van werknemers. Het aantal banen was met 200 duizend afgenomen. Met ingang van het tweede kwartaal van 2005 begon het aantal banen weer iets toe te nemen. Hierdoor lag het aantal banen aan het eind van het jaar 10 duizend hoger dan een jaar eerder.

2. Sterke stijging vacatures industrie en bouwnijverheid

In alle bedrijfssectoren was er per saldo in 2005 een toename van het aantal vacatures. De relatief sterkste stijging deed zich voor in de bedrijfssector industrie en bouwnijverheid. Eind 2005 telde deze sector 28 duizend vacatures, 9 duizend meer dan een jaar eerder. Dit komt overeen met een stijging van bijna 50 procent. In de andere bedrijfssectoren lag het groeipercentage tussen 22 en 33 procent. De groei in de industrie in 2005 vond vooral plaats in het derde kwartaal, toen het aantal vacatures met 7 duizend toe-

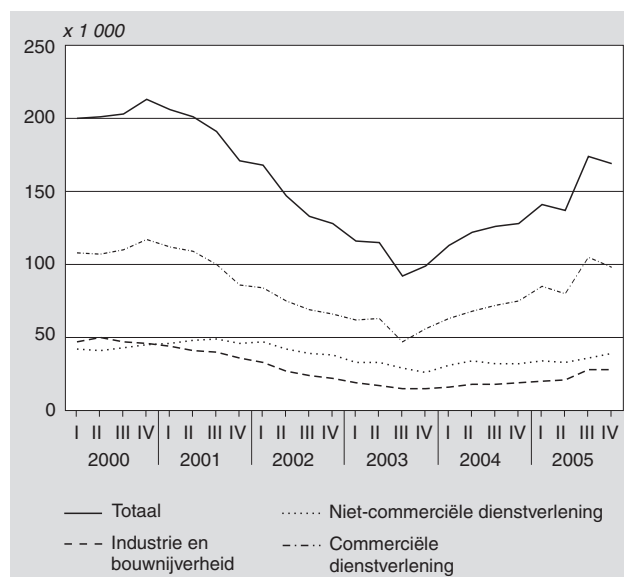
1. Ontwikkeling van de arbeidsmarkt (seizoengecorrigeerd)

nam. In de andere kwartalen steeg het aantal vacatures niet of nauwelijks.

De commerciële dienstverlening, die onder meer de handel, horeca en de zakelijke dienstverlening omvat, is doorgaans goed voor meer dan de helft van het aantal vacatures. Het is daarom niet opmerkelijk dat de commerciële dienstverlening in 2005 een ontwikkeling liet zien die sterk overeenkwam met die van alle bedrijfstakken samen.

2. Aantal vacatures naar bedrijfssector (seizoengecorrigeerd)

Zo steeg het aantal vacatures in deze sector sterk in het eerste en derde kwartaal en daalde het aantal vacatures in veel geringere mate in het tweede en vierde kwartaal. Per saldo steeg het aantal vacatures in 2005 met 23 duizend tot bijna 100 duizend.

Tot de niet-commerciële dienstverlening behoren de bedrijfstakken openbaar bestuur, onderwijs, gezondheids- en welzijnzorg en cultuur. In 2005 nam het aantal vacatures in de niet-commerciële dienstverlening toe met 7 duizend tot 39 duizend, een groei van 22 procent. Relatief gezien is dit de laagste groei van de vier bedrijfssectoren. Ook in ander opzicht week de niet-commerciële dienstverlening af. Het was de enige bedrijfssector waarin het aantal vacatures in het vierde kwartaal duidelijk toenam.

De landbouw is een sector met weinig vacatures en droeg daardoor weinig bij aan de vacaturegroei in 2005.

3. Vooral meer vacatures in de zakelijke dienstverlening en ICT-sector

Voor een meer gedetailleerde beschrijving van de ontwikkeling van het aantal vacatures wordt gebruik gemaakt van de uitkomsten van het gemiddeld aantal vacatures per jaar. In 2000 bereikte het gemiddeld aantal vacatures met 203 duizend een hoogtepunt. Hierna zette een daling in, waardoor het aantal vacatures in drie jaar tijd bijna halveerde. In 2004 kwam het herstel met een groei van 9 duizend, terwijl de groei in 2005 meer dan het dubbele bedroeg. Het resultaat was dat er in 2005 gemiddeld 150 duizend vacatures openstonden.

De commerciële dienstverlening, die voor een belangrijk deel de groei van het totaal aantal vacatures bepaalt, omvat vijf bedrijfstakken. Het gaat om de handel, de horeca, het vervoer, de financiële instellingen en de zakelijke dienstverlening. In 2005 was de commerciële dienstverlening goed voor 89 duizend vacatures, in 2004 en 2003 ging het nog om respectievelijk 67 en 59 duizend. De ontwikkeling in de commerciële dienstverlening hangt op haar beurt weer sterk af van de zakelijke dienstverlening, die doorgaans iets minder dan de helft van aantal vacatures levert. Tot de zakelijk dienstverlening worden onder meer ICT-bedrijven, advocatenkantoren, accountants, marktonderzoeksbureaus, architecten en ingenieursbureaus gerekend. In 2005 kwam het aantal vacatures in de zakelijke

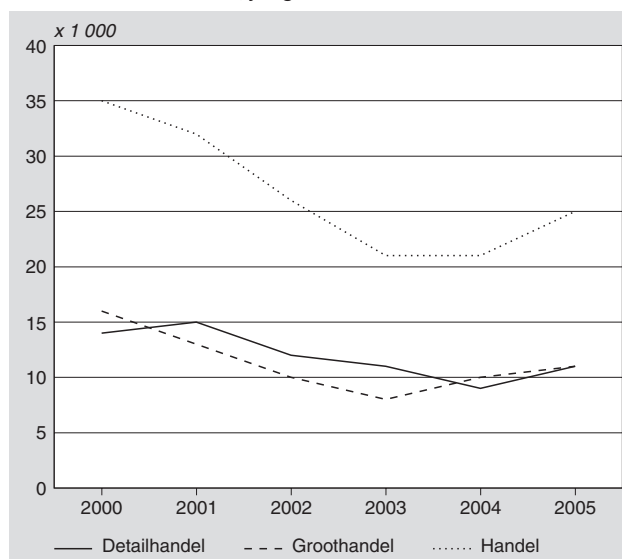
dienstverlening op 39 duizend uit. Dit waren er 11 duizend meer dan in 2004 en 16 duizend meer dan in 2003. Vooral de ICT-sector maakte tussen 2003 en 2005 een sterke groei door. Het aantal vacatures in die sector werd meer dan verdrievoudigd tot 7 duizend. Daarmee werd bijna het niveau weer bereikt van rond de eeuwwisseling, toen er gemiddeld 8 duizend vacatures open stonden.

4. Groei vacatures detailhandel weer op gang, verdubbeling in de horeca

In de detailhandel stonden in 2005 gemiddeld 11 duizend vacatures open. In 2003 en 2004 telde deze bedrijfsklasse nog achtereenvolgens 11 en 9 duizend vacatures. Het dieptepunt in de detailhandel kwam hiermee een jaar later dan in de rest van de handel. Dit hing samen met de prijzenoorlog tussen de supermarkten die in oktober 2003 begon. Een andere oorzaak lag in de verminderde consumptie van huishoudens in 2003. De groothandel, een andere belangrijke bedrijfsklasse binnen de handel, bereikte al in 2003 het dieptepunt met 8 duizend vacatures. In 2004 en 2005 steeg het aantal vacatures weer tot 10 en 11 duizend.

In de horeca deed zich tussen 2003 en 2005 een verdubbeling voor. In 2005 stonden daardoor gemiddeld 10 duizend

3. Vacatures in de handel, jaargemiddelde

Staat 1
Vacatures naar economische activiteit, jaargemiddelden

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
<i>x 1 000</i>						
Totaal	203	197	149	109	118	150
Landbouw en visserij	3	3	3	2	3	4
Industrie en bouwnijverheid	47	41	28	17	17	23
Commerciële dienstverlening	110	106	76	59	67	89
w.o.						
Horeca	9	9	8	5	7	10
Zakelijke dienstverlening	47	48	30	23	28	39
w.o.						
ICT	8	8	3	2	4	7
Niet-commerciële dienstverlening	42	47	42	32	31	34
w.o.						
Onderwijs	6	6	5	3	3	5
Gezondheids- en welzijnzorg	19	22	21	16	14	16

zend vacatures open. In de horeca gaat het overigens vaak om vacatures voor deeltijdbanen.

5. Meer vacatures in gezondheidszorg en onderwijs

De toename van het aantal vacatures in de niet-commerciële dienstverlening vond vooral plaats in het onderwijs en de zorg. In het onderwijs steeg het gemiddeld aantal vacatures van 3 duizend in 2004 tot 5 duizend in 2005. Hiermee werd het niveau van 2002 weer bereikt. Van 2002 op 2003 had zich een scherpe daling naar 3 duizend voorgedaan. De gezondheids- en welzijnszorg telde in 2005 gemiddeld 16 duizend vacatures, 2 duizend meer dan in 2004 toen het laagste aantal werd waargenomen. In 2003 lag het gemiddeld aantal vacatures net als in 2005 op 16 duizend.

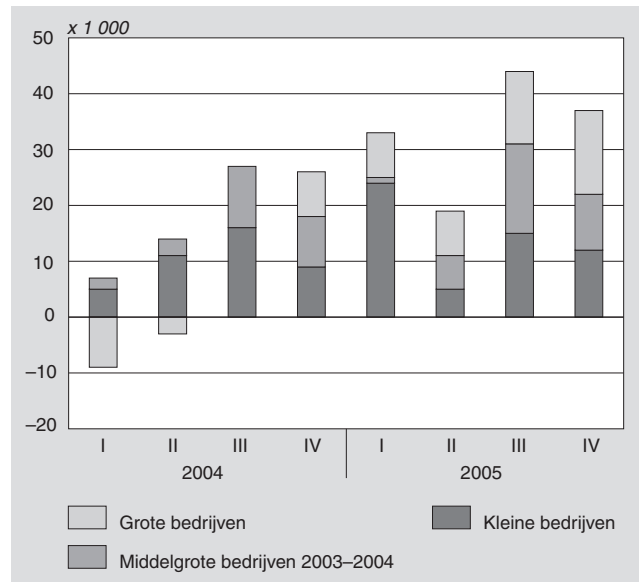
6. Aandeel kleine bedrijven verder toegenomen

Op het hoogtepunt in 2000 was een kwart van de vacatures te vinden bij bedrijven met minder dan tien werknemers. In de daarop volgende jaren nam het aandeel van de kleine bedrijven toe, zowel in de periode dat het totaal aantal vacatures afnam als in de jaren 2004 en 2005 toen er weer sprake was van groei. In 2005 was het aandeel van kleine bedrijven opgelopen tot 36 procent. De toename van het aandeel van kleine bedrijven is vooral ten koste van de grote bedrijven gegaan. In de periode 2000–2003 bevond zich 41 tot 43 procent van de vacatures bij de grote bedrijven. In 2004 en 2005 liep het aandeel terug tot respectievelijk 37 en 36 procent.

Het verschil in ontwikkeling van het aantal vacatures bij kleine, middelgrote en grote bedrijven is goed zichtbaar in de cijfers van jaarmutaties. Hierbij gaat het om de toename van het aantal vacatures ten opzichte van een jaar eerder. In het begin van 2004 lag het aantal vacatures bij grote ondernemingen nog op een lager niveau dan een jaar eerder, terwijl bij de kleine en middelgrote bedrijven al een toename zichtbaar was. Pas in het vierde kwartaal van 2004 was het aantal vacatures bij de grote bedrijven groter dan een jaar eerder.

De toename van het aandeel van kleine bedrijven in 2005 is voornamelijk in het eerste kwartaal gerealiseerd. Aan het eind van het eerste kwartaal stonden er bij alle bedrijven samen 33 duizend meer vacatures open dan een jaar eerder. Voor driekwart betrof het vacatures bij kleine bedrijven, voor een kwart bij grote bedrijven. In de overige kwartalen bleek het aandeel van de kleine bedrijven een stuk kleiner te zijn. Nog maar een kwart tot een derde van de vacaturegroei werd door kleine bedrijven tot stand gebracht.

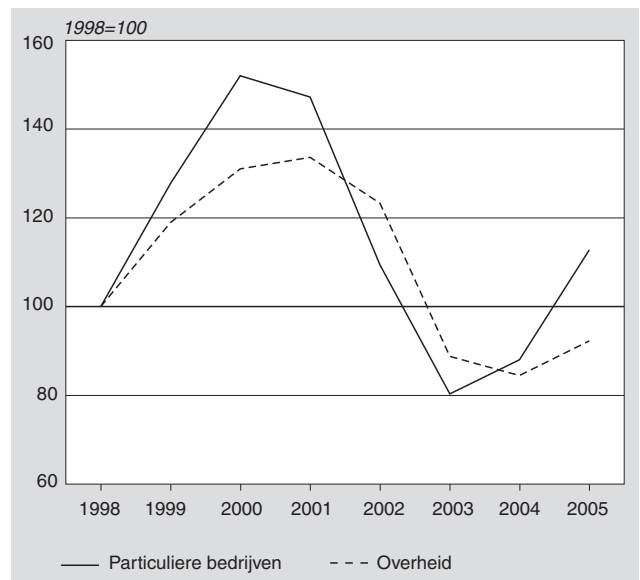
4. Jaarmutatie aantal vacatures naar bedrijfsgrootte

7. Ontwikkeling particuliere bedrijven loopt voor op overheid

Doorgaans wordt meer dan 90 procent van het aantal vacatures door de particuliere bedrijven beschikbaar gesteld, de rest door de overheid. De ontwikkeling van het totaal aantal vacatures wordt daardoor voornamelijk bepaald door het bedrijfsleven. Als het totaal aantal vacatures wordt opge-

5. Ontwikkeling vacatures, particuliere bedrijven en overheid

Staat 2
Aandeel vacatures naar bedrijfsgrootte

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
	%							
Kleine bedrijven	25	27	25	26	28	29	34	36
Middelgrote bedrijven	32	31	32	31	31	28	29	29
Grote bedrijven	43	42	43	43	41	43	37	36

splijst, blijkt dat de ontwikkelingen bij de particuliere bedrijven en de overheid niet geheel synchroon lopen. Toen bijvoorbeeld het gemiddeld aantal vacatures in 2003 een hoogtepunt bereikte, deed zich dit alleen voor bij de particuliere bedrijven. Het aantal vacatures bij de overheid bereikte pas een jaar later een top. Voor het bereiken van het dieptepunt van het aantal vacatures in 2003 geldt hetzelfde. Bij de overheid gebeurde dat een jaar later dan in het bedrijfsleven.

8. Technische toelichting

Openstaande vacatures

Openstaande vacatures zijn arbeidsplaatsen waarvoor, binnen of buiten het bedrijf of de instelling, personeel wordt gezocht dat onmiddellijk of zo spoedig mogelijk kan worden geplaatst.

Bedrijfsgrootte

Kleine bedrijven zijn bedrijven met minder dan 10 werknemers.

Bedrijven met 10 tot 100 werknemers worden gerekend tot de middelgrote bedrijven.

Grote bedrijven zijn bedrijven met 100 of meer werknemers.

Overheid

De arbeidsvoorwaardelijke sector overheid bestaat uit de volgende cao-sectoren:

- rijksoverheid;
- onderwijs;
- defensie;
- politie;
- rechterlijke macht;
- gemeenten;
- provincies;
- waterschappen.

Particuliere bedrijven

Alle bedrijven die niet tot de overheid behoren.

Vacature-enquête

Elk kwartaal houdt het CBS een vacature-enquête onder ongeveer 20 duizend bedrijven en instellingen. Bij dit onderzoek worden vragen gesteld over het aantal openstaande, ontstane en vervulde vacatures. Hierbij komt informatie beschikbaar over de verdeling van vacatures naar economische activiteit en bedrijfsgrootte.

Om de twee jaar wordt de vragenlijst in het derde kwartaal uitgebreid met vragen over kenmerken van openstaande vacatures. Het gaat om kenmerken zoals het moeilijk vervulbaar zijn, regio, beroep en gewenst opleidingsniveau. Deze gegevens worden structuurgegevens genoemd. De laatste structuurenquête heeft in september 2004 plaatsgevonden. De in dit artikel gepubliceerde uitkomsten vormen slechts een deel van de gegevens die vrij beschikbaar zijn. U kunt alle gegevens vinden in StatLine, de elektronische database van het CBS, zie www.cbs.nl.

Relatie meervoudige werkbelasting en burn-out bij vrouwen

Hendrika Lautenbach

Een op de tien werkzame vrouwen heeft te maken met burn-outklachten. De veronderstelling dat meervoudige belasting door het combineren van betaald werk, huishoudelijke werkzaamheden en zorg voor kinderen samengaat met een verhoogd percentage vrouwen met burn-out, wordt niet bevestigd. Wel blijkt dat onder vrouwen met een langere werkweek vaker burn-outklachten voorkomen dan onder degenen met een kleine deeltijdbaan. Daarnaast heeft een werkzame alleenstaande vrouw een grotere kans op burn-out dan een werkzame vrouw die samenwoont met anderen.

1. Inleiding

Bij zowel vrouwen als mannen ligt het aandeel werkzame personen met burn-outklachten al jaren rond de 10 procent. Dit is opmerkelijk, omdat uit eerder onderzoek (Otten, 1997) is gebleken dat factoren die gepaard gaan met een verhoogd risico, zoals een fulltime baan en hoge werkdruk, vaker bij mannen dan bij vrouwen voorkomen. Er moeten daarom andere factoren zijn die specifiek voor vrouwen de kans op burn-out verhogen. Het idee bestaat dat meervoudige belasting van vrouwen door betaald werk, zorg voor kinderen of anderen, en zorg voor het huishouden in belangrijke mate bijdraagt aan de overmaat aan arbeidsuitval door vrouwen (Otten, Smulders en Andries, 2002). Hier is tot op heden weinig empirisch onderzoek naar gedaan.

Dit artikel heeft tot doel de gezondheidsproblemen van meervoudige belasting bij werkende vrouwen te beschrijven. Meervoudige belasting is uitgedrukt als een combinatie van betaald werk, huishoudelijke werkzaamheden en de verzorgings- en opvoedingstaken van kinderen. Huishoudens met minderjarige kinderen worden daarbij gezien als indicator voor het hebben van verzorgings- en opvoedingstaken. Deze drie variabelen zijn gerelateerd aan burn-outklachten. Burn-out is een uiterst geschikte variabele om werkgerelateerde gezondheid in kaart te brengen. Om over voldoende aantallen voor betrouwbare cijfers te beschikken, zijn onderzoeksgegevens van 1997 tot en met 2004 samengevoegd.

2. Burn-out

Arbeidsongeschiktheid en arbeidshandicaps zijn vaak het gevolg van psychische aandoeningen. In 2004 had 37 procent van de arbeidsongeschikten psychische klachten. Van de arbeidsgehandicapten meldde in dat jaar 23 procent last te hebben van psychische klachten. Psychische klachten hebben dus een belangrijke invloed op het kunnen participeren op de arbeidsmarkt. Burn-outklachten zijn naast depressies en angststoornissen, een van de belangrijkste

psychische aandoeningen (Otten, Smulders en Andries, 2002).

Wat is burn-out? Burn-out is een uit het Engels afkomstige term die verwijst naar een psychische uitputtingstoestand. In het Nederlands spreekt men ook wel van 'opgebrand zijn' (Bakker, Schaufeli en van Dierendonck, 2000). Iemand die last heeft van burn-out voelt zich uitgeput, zowel mentaal als fysiek. Deze emotionele uitputting wordt beschouwd als de hoofdcomponent van burn-out. Daarnaast heeft iemand die opgebrand is vaak ook geen boodschap meer aan het werk, en heeft hij/zij het gevoel niet meer naar behoren te functioneren (Houtman, Andries en Hupkens, 2004). Als gevolg hiervan werkt burn-out vaak bemerkerend bij het meedraaien op dan wel het toestromen tot de arbeidsmarkt.

In Nederland is een vragenlijst ontwikkeld door Schaufeli (1995) waarmee burn-out gemeten kan worden. Deze vragenlijst wordt de Utrechtse Burnout Schaal (UBOS) genoemd en bevat vragen over emotionele uitputting, distantie van het werk en persoonlijke bekwaamheid. Alleen antwoorden op de vijf UBOS-vragen naar emotionele uitputting zijn meegenomen in dit onderzoek. Emotionele uitputting kan worden beschouwd als de belangrijkste en meest aansprekende deeldimensie van burn-out en is als zodanig een goede indicator voor burn-out.

3. Burn-out bij vrouwen naar achtergrondkenmerken

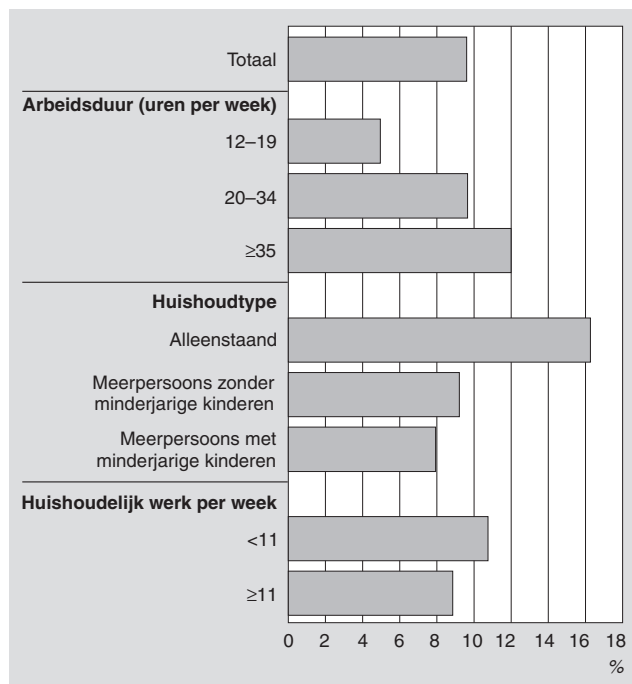
In de periode 1997/2004 had gemiddeld 10 procent van de werkzame vrouwen te maken met burn-out gerelateerde klachten. In 2004 betrof dit ruim 300 duizend werkzame vrouwen van 15–64 jaar. Bij een toenemend percentage vrouwen dat actief is op de arbeidsmarkt, betekent dit dat deze groep in omvang blijft groeien.

In de volgende paragrafen is bekeken in welke mate burn-outklachten samenhangen met werkduur, huishoudtype en omvang van huishoudelijke werkzaamheden.

3.1 Uren betaald werk

Om te bepalen of het gemiddeld aantal uren betaald werk per week samenhangt met de mate waarin burn-outklachten voorkomen, is een driedeling gemaakt in de arbeidsduur. Hoe omvangrijker de wekelijkse werkuren, hoe meer vrouwen burn-outklachten rapporteerden. Zo gaf 5 procent van de vrouwen met een arbeidsduur van 12 tot en met 19 uur per week burn-outklachten aan. Van de vrouwen met een werkweek van 20–34 uur gaf 10 procent vermoeidheidsklachten aan; bij een werkweek van 35 uur of meer gold dat voor 12 procent.

1. Aandeel vrouwen met burn-outklachten naar arbeidsduur, huishoudtype en uren besteed aan huishoudelijk werk, 1997/2004

3.2 Huishoudtype

Onder alleenstaande vrouwen lag het percentage burn-outklachten met 16 procent veel hoger dan onder vrouwen die deel uit maken van een meerpersoonshuishouden. Tussen vrouwen die samenwonen met anderen, met of zonder minderjarige kinderen, bestonden minder grote verschillen in het voorkomen van burn-outklachten. Toch zijn ook deze verschillen significant. Onder werkzame vrouwen die wonen in een huishouden met minderjarige kinderen was het aandeel met burn-outklachten het laagst. Huishoudens met minderjarige kinderen worden gezien als indicator voor het hebben van verzorgings- en opvoedingstaken. Minderjarige kinderen zijn hier gedefinieerd als kinderen in de leeftijd tot 18 jaar.

3.3 Uren huishoudelijk werk

Huishoudelijk werk staat voor de uren die per week worden besteed aan werkzaamheden zoals opruimen en schoonmaken, wassen en strijken, boodschappen doen, koken en afwassen en verzorgen van dieren en planten.

Aansluitend bij onderzoek dat eerder meervoudige werkbelasting van vrouwen onderzocht (Otten, 1997) is een tweedeling gemaakt in het aantal uren besteed aan huishoudelijk werk. Analyse wijst uit dat van de vrouwen die gemiddeld minder dan 11 uur per week aan huishoudelijke taken besteden, 11 procent burn-outklachten had. Van de vrouwen die 11 uur of meer hieraan besteedden, meldde 9 procent deze klachten. Dit verschil is niet significant.

4. Burn-out bij vrouwen naar combinaties van achtergrondkenmerken

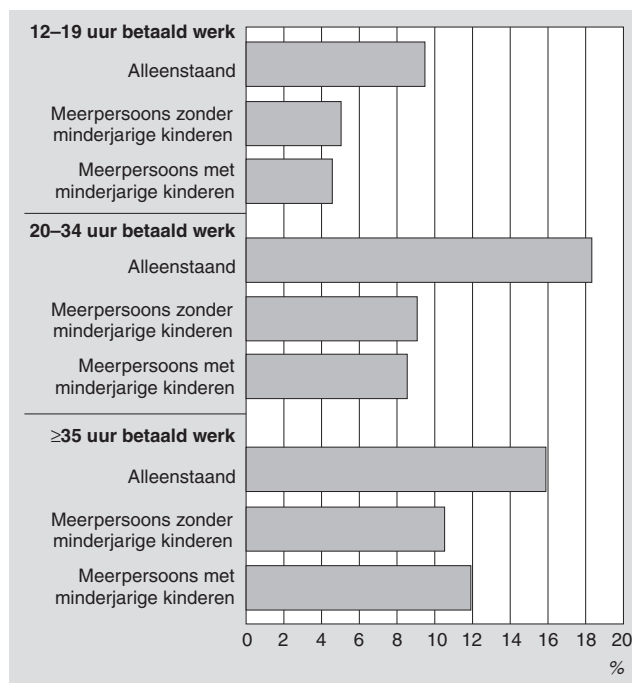
4.1 Burn-out naar combinaties van arbeidsduur en huishoudtype

Ongeacht de arbeidsduur hadden alleenstaande vrouwen vaker met burn-outklachten te maken dan vrouwen die samenwoonden met anderen. Bij een arbeidsduur van 12-19 en 20-34 uur was het aandeel met burn-outklachten onder alleenstaande vrouwen twee keer zo groot als onder vrouwen in meerpersoonshuishoudens. Met 18 procent hadden alleenstaanden die 20-34 uur werkzaam waren het hoogste aandeel burn-outklachten. Alleenstaande vrouwen met een voltijdse aanstelling hadden ook vaker dan andere vrouwen last van burn-outverschijnselen, al was dit verschil minder groot. Bij alledrie onderscheiden arbeidsduurcategorieën kwamen uitputtingsverschijnselen bij vrouwen die deel uit maakten van meerpersoonshuishoudens met dan wel zonder minderjarige kinderen, vrijwel even vaak voor.

4.2 Het effect van het toevoegen van het aantal uren besteed aan huishoudelijk werk

De toevoeging van de variabele die uitdrukking geeft aan uren huishoudelijk werk, verandert weinig aan de aandelen vrouwen met burn-outklachten naar combinaties van arbeidsduur en huishoudtype. Dit betekent dat 'veel' of 'weinig' uren besteed aan huishoudelijk werk weinig relatie heeft met burn-out. Het enige significante effect was dat een nog groter aandeel van de alleenstaande vrouwen met een volledige aanstelling burn-outklachten meldde als zij daarnaast relatief veel uren aan het huishouden besteedden.

2. Aandeel vrouwen met burn-outklachten naar combinaties van arbeidsduur en huishoudtype, 1997/2004

4.3 Toetsen van hoofdeffecten en interactie-effecten

Hierboven is beschreven in welke mate burn-outklachten voorkomen naar werkduur, huishoudtype, omvang van huishoudelijke werkzaamheden, en combinaties hiervan. Daarnaast zijn deze variabelen in meerdere multivariate analyses getoetst op hun samenhang met burn-out. Bij deze analyses is er gecontroleerd voor leeftijd. Hieruit bleek dat zowel de samenhang tussen werkduur en burn-out, als tussen huishoudtype en burn-out significant is. Tussen de omvang van huishoudelijke werkzaamheden en burn-outklachten bestond geen significant verband. Ook was de 3-weg interactie tussen werkduur, huishoudtype, en huishoudelijk werk met burn-out niet significant. De 2-weg interactie tussen werkduur en huishoudtype met burn-out was dat evenmin. Het resulterende model leverde dus naast leeftijd alleen werkduur en huishoudtype als onafhankelijke variabelen.

5. Risico op burn-out bij vrouwen

Op basis van het resulterende hoofdeffecten model zijn relatieve risico's berekend. Bij aandoeningen die bij maximaal 10–15 procent van de populatie voorkomen, zoals bij burn-out onder werkende vrouwen, kunnen relatieve kansverhoudingen worden berekend. De relatieve risico's drukken uit hoeveel maal groter (of kleiner) de kans is op het voorkomen van burn-out bij specifieke groepen ten opzichte van de referentiegroep. Bij de analyse naar werkduur zijn vrouwen met een aanstelling van 12–19 uur gekozen als referentiegroep omdat bij deze groep het aandeel vrouwen met burn-outklachten het laagst lag. Bij de analyse naar huishoudtype is de groep vrouwen die deel uit maakt van een meerpersoonshuishouden zonder minderjarige kinderen genomen als referentiegroep. Er werd immers verwacht dat het aandeel vrouwen met burn-outklachten hier het laagst zou liggen.

In vergelijking met vrouwen met een werkduur van 12–19 uur, hadden vrouwen met een werkduur van 20–34 dan wel 35 uur of meer, een significant grotere kans op burn-outklachten. Bij vrouwen met een werkweek van 20–34 uur was de kans op burn-out bijna 2 keer zo groot in vergelijking met de referentiegroep. Ten opzichte van de referentiegroep hadden vrouwen met een werkweek van 35 uur of meer de grootste kans op burn-outklachten. Onder hen kwamen burn-outklachten 2,3 keer zo vaak voor.

Onder werkzame alleenstaande vrouwen was de kans op burn-out bijna 2 keer zo hoog in vergelijking met vrouwen die deel uitmaken van een meerpersoonshuishouden zonder minderjarige kinderen. De kans op burn-outklachten was bij vrouwen binnen meerpersoonshuishoudens met minderjarige kinderen vrijwel gelijk aan die zonder minderjarige kinderen. Het samenwonen met anderen werkt blijkbaar dempend op het krijgen van burn-outklachten. Uit een ander onderzoek (Joung, 1996) kwam al naar voren dat alleenstaanden in het algemeen meer gezondheidsproblemen hadden dan samenwonenden. Behalve dat samenwonenden er gemiddeld een gezondere levensstijl op na hielden, speelde vooral bij vrouwen een rol dat hun materiële positie veel beter was als zij niet alleenstaand waren.

6. Conclusies

De resultaten van dit onderzoek bevestigen niet dat meervoudige belasting van vrouwen samengaat met een hoger aandeel burn-out. Integendeel. Onder werkende vrouwen met minderjarige kinderen kwamen juist minder burn-outklachten voor dan onder werkende vrouwen zonder minderjarige kinderen, die de daarmee samenhangende verzorgende taken niet hadden. Ook vertoonde de omvang van huishoudelijke werkzaamheden geen significante samenhang met het voorkomen van burn-outklachten.

Wel bestond er bij vrouwen een duidelijke samenhang tussen arbeidsduur en het voorkomen van burn-outklachten. Een meer omvangrijke werkweek ging samen met een hoger aandeel en een hogere kans op burn-outklachten. Ook bleek dat de kans op burn-outklachten voor alleenstaande vrouwen hoger is dan voor vrouwen binnen meerpersoonshuishoudens.

De arbeidsduur en het huishoudtype droegen evenveel bij aan het verklaren van verschillen in het voorkomen van burn-outklachten bij vrouwen.

Dit onderzoek biedt inzicht in de onderliggende factoren die samenhangen met het aandeel burn-outklachten onder werkende vrouwen. Wat bleek was dat alleenstaande vrouwen en vrouwen met een meer omvangrijke arbeidsduur een verhoogd risico op burn-out hebben. Welke onderliggende mechanismen hierbij een rol spelen, wordt met deze analyse niet beantwoord. Omdat zowel de arbeidsparticipatie van vrouwen alsook het aandeel alleenstaanden nog steeds toeneemt, is het zeker interessant bovenstaande

Staat 1
 Relatieve risico's en overeenkomstige 95%-betrouwbaarheidsintervallen van kenmerken van werkzame vrouwen t.a.v. burn-out (gecorrigeerd voor leeftijd, werkduur en huishoudtype)

	Relatieve risico's	Betrouwbaarheidsinterval (95%)	
		ondergrens	bovengrens
Werkduur			
≥35 uur betaald werk	2,33	1,85	2,93
20–34 uur betaald werk	1,98	1,59	2,46
12–19 uur betaald	1,00		
Huishoudtype			
alleenstaand	1,82	1,54	2,15
meerpersoons met minderjarige kinderen	0,98	0,84	1,13
meerpersoons zonder minderjarige kinderen	1,00		

analyse in de toekomst te herhalen waarbij onderliggende mechanismen mogelijk ontrafeld kunnen worden.

Technische toelichting

Permanent Onderzoek Leefsituatie

Alle gegevens in dit artikel zijn afkomstig uit de module 'Gezondheid en Arbeid' van het Permanent Onderzoek Leefsituatie (POLS). POLS is een steekproefonderzoek onder personen die in Nederland wonen, met uitzondering van personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen (institutionele bevolking).

De module 'Gezondheid en Arbeid' bevat informatie over de onderwerpen 'gezondheid en aandoeningen', 'leefstijlen', 'medische consumptie', 'preventieve maatregelen' en 'arbeidsomstandigheden'. De gegevens over arbeidsomstandigheden worden in samenwerking met het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid verzameld.

De vragen over dit onderwerp worden grotendeels mondeling en voor een klein deel schriftelijk gesteld aan personen die behoren tot de werkzame beroepsbevolking. Dit zijn personen van 15–64 jaar die ten minste 12 uur per week betaald werk verrichten. Jaarlijks beantwoorden ongeveer 4 500 mensen de vragen over arbeidsomstandigheden.

Voor dit onderzoek zijn de jaren 1997 tot en met 2004 samengevoegd zodat bij diverse uitsplitsingen nog voldoende celvulling gegarandeerd kon worden voor betrouwbare uitkomsten. Deze samenvoeging kan echter eventuele ontwikkelingen die zich in het voorkomen van burn-out klachten onder de onderscheiden groepen hebben voorgedaan, maskeren.

Burn-out

De meting van burn-out komt overeen met de deeldimensie 'emotionele uitputting' van de Utrechtse Burnout Schaal (UBOS). De meting is gebaseerd op vijf uitspraken over de beleving van het werk, te weten 'emotioneel uitgeput', 'leeg gevoel', 's ochtends moe voelen', 'uitgeput door werk' en 'op zijn'. Per uitspraak kan de respondent kiezen uit 7 antwoordmogelijkheden, lopend van 0 (nooit) tot 6 (elke dag). Per persoon worden de vijf scores opgeteld en gedeeld door 5. Dit gemiddelde varieert tussen de 0 (een 0 op elke vraag) en de 6 (een 6 op elke vraag). Net als bij de UBOS krijgen respondenten die de waarde 2,21 of hoger scoren de indicatie burn-out.

Logistische regressie-analyse

De verbanden tussen arbeidsduur, huishoudtype, en uren besteed aan huishoudelijk werk enerzijds en burn-out anderzijds zijn geschat met behulp van logistische regressie-analyse. In deze analyse wordt nagegaan wat de kans is dat een persoon die in categorie x van een kenmerk X valt, in categorie ij van variabele Y valt. Bijvoorbeeld, wat is de kans dat iemand zowel in de categorie '≥35 uur per week betaald werk' van het kenmerk 'arbeidsduur' valt als in de categorie 'burn-out'?

Bij aandoeningen die bij maximaal 10–15 procent van de populatie voorkomen (zoals bij burn-out) kunnen deze kansen worden uitgedrukt als zogenaamde relatieve kansen. De kans dat iemand die werkzaam is voor ten minste 35 uur per week in de categorie 'burn-out' valt, kan dan worden aangeduid als een verhoudingsgetal (odds ratio) ten opzichte van een referentiecategorie (bijvoorbeeld personen die 12–19 uur per week betaald werk verrichten). De kans dat een persoon die in de referentiecategorie '12–19 uur betaald werk per week' valt, ook in de categorie 'burn-out' valt wordt gesteld op 1. Vervolgens wordt berekend wat de kans is dat een persoon met een arbeidsduur van ten minste 35 uur per week in de categorie 'burn-out' zal vallen. Een odds ratio van 2 betekent dat mensen die ten minste 35 uur per week betaald werk verrichten, tweemaal zoveel kans lopen om in de categorie 'burn-out' te vallen als mensen met een contract van 12–19 uur (Houtman, Schaufeli en Taris, 2000).

Om na te gaan of verschillen in burn-out samenhangen met arbeidsduur, huishoudtype, dan wel omvang van huishoudelijk werk, is een logistische regressie-analyse uitgevoerd. De samenhang tussen samengestelde groepen van arbeidsduur en huishoudtype en burn-out is geanalyseerd, waarbij gecorrigeerd is voor leeftijd en huishoudtype, dan wel leeftijd en werkduur.

Literatuur

Hupkens, C. (2005) *Burn-out: de rol van psychische werkbelasting*. Sociaal-economische Trends, CBS, 3e kwartaal 2005, pp. 18–22.

Jettinghoff, K., de Vroome, E., Smulders, P., Van den Bosche, S. (2004) *Oorzaken van ziekteverzuim bij vrouwen: werk, persoon, gezondheid of thuissituatie?* Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken 20:2, pp. 140–151.

Joung, I. (1996) *Marital status and health. Descriptive and explanatory studies*. Proefschrift Universiteit Rotterdam.

Otten, F. (1997) *Kwaliteit van de arbeid. De leefsituatie van de Nederlandse bevolking*, CBS pp. 19–26.

Otten, F., Smulders, P., Andries, F. (2002) *Arbeidsuitval door burn-out*. ESB 4-1, pp. 11–13.

Schaufeli, W. (1995) *Utrechtse Burnout Schaal (UBOS): voorlopige handleiding*. PAGO Universiteit Utrecht, Utrecht.

Smulders, P., Wieling, M. (2001) *Leidt de combinatie van werk en huishouden tot burn-out?* *Trends in arbeid 2002*. TNO Arbeid/Kluwer, pp. 133–153.

Dertigers op de arbeidsmarkt

Tanja Traag¹⁾, Johan van der Valk¹⁾, Rolf van der Velden²⁾ en Robert de Vries²⁾

Dertigers met een laag opleidingsniveau zijn minder succesvol op de arbeidsmarkt dan dertigers met een hoog opleidingsniveau. Vrouwen met alleen basisonderwijs of een diploma in het voorbereidend beroepsonderwijs (vbo) hebben het minst vaak werk. Voor mannen geldt dit voor degenen met uitsluitend basisonderwijs. De overige onderwijssoorten bieden op de lange termijn een relatief goede kans op werk.

Wat betreft het inkomen valt op dat dertigers met een universitaire diploma naar verhouding veruit het meest verdienen. Vooral de richting economie binnen het wetenschappelijk onderwijs doet het goed.

Het bereikte opleidingsniveau wordt voor een groot deel bepaald door schoolprestaties, intelligentie en het schooladvies. Los daarvan zijn de schoolprestaties en het schooladvies op 12-jarige leeftijd van invloed op het latere inkomen. Deze invloed is sterker voor vrouwen dan voor mannen. Ook de maatschappelijke positie en het opleidingsniveau van de ouders hebben naast een indirect effect – via het behaalde opleidingsniveau – een direct effect op de latere arbeidsmarktpositie. Bij mannen is vooral de maatschappelijke positie van de ouders medebepalend voor de latere arbeidsmarktpositie, bij vrouwen juist het opleidingsniveau van de ouders.

1. Inleiding

Waarom heeft de één betaald werk en de ander niet? Waarom verdient de één meer dan de ander? Voor een deel zijn verschillen in arbeidsmarktsucces te verklaren doordat de één nou eenmaal hoger opgeleid is dan de ander. Maar ook wanneer men kijkt naar personen met een gelijk diploma, blijken er grote verschillen te zijn in het al dan niet succesvol zijn op de arbeidsmarkt. Uit eerder onderzoek (Traag et al., 2004) kwam naar voren dat het arbeidsmarktsucces van schoolverlaters die net op de arbeidsmarkt waren niet alleen verklaard werd door het opleidingsniveau dat iemand had behaald, maar dat daarnaast ook de prestaties op school en de intelligentie van invloed waren op de kans op (vast) betaald werk. Ook het opleidingsniveau en de maatschappelijke positie van de ouders en de mate waarin ouders interesse hadden in de schoolloopbaan van hun kind bleek, los van het diploma dat iemand had, effect te hebben op het verwerven van een positie op de arbeidsmarkt.

Maar geldt dit ook wanneer mensen al langer op de arbeidsmarkt zijn en de arbeidsmarktloopbaan vaak al gestabiliseerd is? Maakt het dan nog steeds uit welk diploma men heeft, hoe intelligent men is en hoe hoog opgeleid de ouders zijn? In dit artikel zullen we antwoord geven op de volgende twee vragen:

- 1) Wat zijn de lange termijneffecten van de gevolgde opleiding op de kans op het hebben van betaald werk en de hoogte van het inkomen?
- 2) Wat is de invloed van sociale hulpbronnen en het cognitief vermogen op de kans op het hebben van betaald werk en de hoogte van het inkomen?

Om deze vragen te beantwoorden, is onderzocht of en in welke mate het opleidingsniveau, de opleidingsrichting, cognitieve vaardigheden en sociale hulpbronnen van invloed zijn op de arbeidsmarktpositie op ongeveer 33-jarige leeftijd. Voor de analyses in dit artikel zijn gegevens gebruikt uit twee databestanden: Schoolloopbaan en herkomst van leerlingen bij het voorgezet onderwijs 1982 (SLVO) en het Sociaal Statistisch Bestand (SSB 2003). De resultaten worden voor mannen en vrouwen afzonderlijk gepresenteerd.

2. Onderzoekopzet

In het SLVO 1982 werd van leerlingen die in het laatste jaar van het basisonderwijs zaten de onderwijsloopbaan gevolgd tot het moment dat ze het voltijd onderwijs (voor de eerste keer) verlieten respectievelijk tot de leeftijd van ongeveer 29 jaar.

Sinds kort is op individueel niveau een koppeling gelegd tussen het SLVO en het Sociaal Statistisch Bestand. Met behulp van de informatie uit het SSB kon de arbeidsmarktpositie van de leerlingen van het SLVO 1982 in 2003 in kaart wordt gebracht. Deze leerlingen hadden ondertussen de leeftijdsfase bereikt waarbij een stabilisering van de loopbaan optreedt (33 jaar).

Arbeidsmarktpositie

Er worden twee kenmerken van de arbeidsmarktpositie in dit artikel geanalyseerd:

- 1) de kans op betaald werk
- 2) het inkomen.

Beide kenmerken zijn gebaseerd op informatie uit het SSB 2003. Personen met de arbeidspositie werknemer, zelfstandige of die behoren tot de gemengde groep worden gerekend tot degenen met tenminste één baan. Personen met de arbeidspositie uitkering behoren tot degenen zonder een baan.

Het inkomen is gebaseerd op het gemiddeld inkomen per sociale verzekeringsdag. Hiervoor is het bruto jaarloon sociale verzekering voor 2003 gedeeld door het aantal sociale verzekeringsdagen in 2003. Ook als slechts één uur op

¹⁾ Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Heerlen.

²⁾ Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA), Maastricht.

een dag gewerkt werd, is deze dag als één sociale verzekeringsdag meegeteld. Dit betekent dat het inkomen niet gecorrigeerd is voor parttime werken.

Bij de bepaling van het inkomen zijn zelfstandigen niet meegenomen.

Opleiding

Informatie over het opleidingsniveau en de opleidingsrichting is afkomstig uit het SLVO. Het hoogst bereikte opleidingsniveau is het met diploma afgesloten niveau op het moment dat een leerling het voltijd onderwijs (voor de eerste keer) verlaat. Het niveau is gemeten aan de hand van het aantal benodigde jaren scholing om dit niveau te bereiken¹⁾. Havo-niveau of hoger wordt in dit artikel beschouwd als een startkwalificatie voor de arbeidsmarkt, terwijl basisonderwijs (bo), voorbereidend beroepsonderwijs (vbo) en mavo als hoogste opleidingsniveau geen startkwalificatie vormen²⁾.

De opleidingsrichting is de richting waarin het diploma is behaald. Onderscheiden worden: algemeen, landbouw, techniek, economie, gezondheidszorg en overig. Iedereen met basisonderwijs, mavo, havo of vwo als hoogst behaalde opleiding is gerekend tot de categorie algemeen.

Herkomstgroepering

Er worden twee herkomstgroeperingen onderscheiden: autochtonen en allochtonen. De in dit artikel gehanteerde definitie van allochtonen is anders dan de gebruikelijke. Als allochtoon wordt iemand beschouwd die behoort tot de doelgroep van de Wet Stimulering Arbeidsdeelname Minderheden (SAMEN). Deze groep valt samen met de niet-westerse allochtonen, behalve dat ook personen met voormalig Joegoslavië als herkomstland worden meegerekend.

Sociale hulpbronnen

Onder de sociale hulpbronnen worden hier verstaan: het opleidingsniveau van de ouders, de maatschappelijke positie van de ouders en het onderwijsondersteunende thuis-klimaat. Deze kenmerken zijn voor het SLVO gemeten via een vragenlijst aan de ouders die in het laatste leerjaar van het basisonderwijs aan de leerlingen mee naar huis is gegeven.

Bij het opleidingsniveau van de ouders is uitgegaan van het gemiddelde opleidingsniveau van (een van) beide ouders. De maatschappelijke positie van de ouders is gebaseerd op informatie over de werkzaamheid en het beroep van de hoofdkostwinner van het gezin. Het onderwijs-ondersteunend thuis-klimaat is vastgesteld aan de hand van vragen die aan de ouders zijn gesteld over het hebben van gesprekken over school, het hebben van gesprekken over prestaties en het geven van complimenten over schoolprestaties.

Cognitieve vaardigheden

De cognitieve vaardigheden zijn in het laatste jaar van het basisonderwijs gemeten in vier variabelen: het leesgedrag van de leerling, de schoolprestaties, de non-verbale intelligentie en het schooladvies.

Om het leesgedrag te bepalen, is aan de ouders gevraagd hoeveel tijd de leerling gemiddeld per week besteedt aan het lezen van boeken of kranten. De schoolprestaties zijn gebaseerd op de totaalscore van drie toetsen (Nederlands, rekenen en informatieverwerking) die met behulp van een

door het CITO samengestelde versie van de Entreetoets zijn afgenomen.

De non-verbale intelligentie is vastgesteld door een tweetal toetsen: de eerste meet het redeneervermogen, de tweede het abstractievermogen. Het schooladvies is het advies dat de leerling van de basisschool heeft gekregen met betrekking tot de doorstroom naar het voortgezet onderwijs.

3. Resultaten

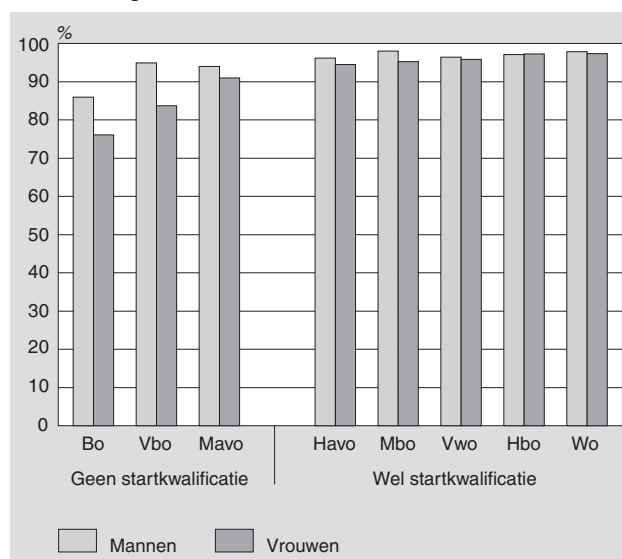
3.1 De invloed van het opleidingsniveau op de kans op betaald werk

Naarmate het opleidingsniveau lager is, is de kans op betaald werk kleiner. Vooral degenen zonder startkwalificatie hebben minder vaak betaald werk. Bij mannen vormen degenen met uitsluitend basisonderwijs de meest kwetsbare groep. Deze hebben veruit het minst vaak een baan. Maar ook mannen met een vbo- of mavo-diploma hebben minder vaak werk dan mannen met een havo-diploma of hoger.

Bij vrouwen is het verschil in de kans op een baan tussen degenen met een startkwalificatie en degenen zonder startkwalificatie zelfs nog groter dan voor mannen. Vrouwen met uitsluitend basisonderwijs of een vbo-diploma hebben het minst vaak betaald werk.

Bovendien hebben vrouwen zonder startkwalificatie aanzienlijk minder kans op werk dan mannen zonder startkwalificatie. Deels komt dit doordat vooral laagopgeleide vrouwen relatief vaak de zorg voor het huishouden en de kinderen op zich nemen en zich dus niet aanbieden op de arbeidsmarkt.

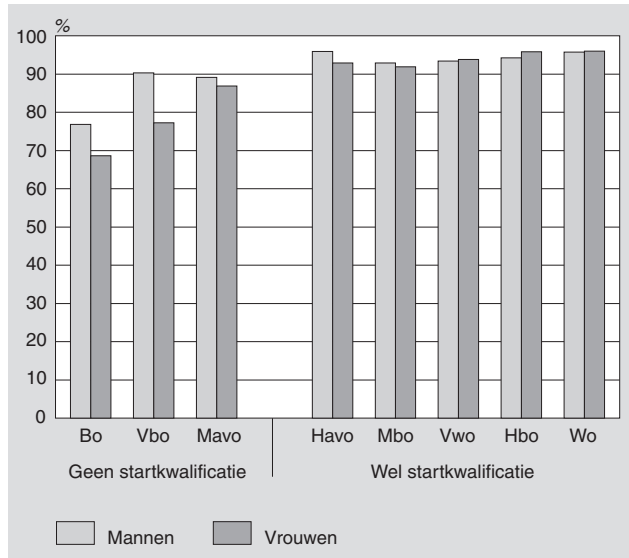
1. De kans op het hebben van een baan voor dertigers, naar onderwijsniveau en geslacht, 2003

Allochtonen in de zin van de Wet SAMEN hebben minder vaak betaald werk dan autochtonen. Dit gaat ook op wanneer rekening wordt gehouden met het onderwijsniveau. De kans op betaald werk neemt ook voor allochtone mannen en vrouwen toe naarmate het opleidingsniveau hoger

is. Binnen de opleidingsniveaus verschilt de kans op betaald werk niet zo heel erg voor allochtone mannen en vrouwen. Alleen voor allochtone mannen met hoogstens een vbo-diploma is de kans op werk met ongeveer 10 procent beduidend groter dan voor vrouwen. Toch is deze kans altijd nog bijna 10 procent kleiner dan voor autochtone mannen met hetzelfde opleidingsniveau.

2. De kans op het hebben van een baan voor dertigers van allochtone herkomst, naar onderwijsniveau en geslacht, 2003

3.2 De invloed van het opleidingsniveau op het inkomen

Naarmate het opleidingsniveau hoger is, neemt ook het inkomen toe. Voor mannen leidt ieder jaar extra scholing tot een gemiddelde stijging van het loon met € 3,68 per sociale verzekeringsdag. Ook hier is de invloed van het behaalde opleidingsniveau voor vrouwen groter dan voor mannen. Eén jaar extra scholing betekent voor vrouwen een gemiddelde stijging van het loon met € 4,37 per sociale verzekeringsdag.

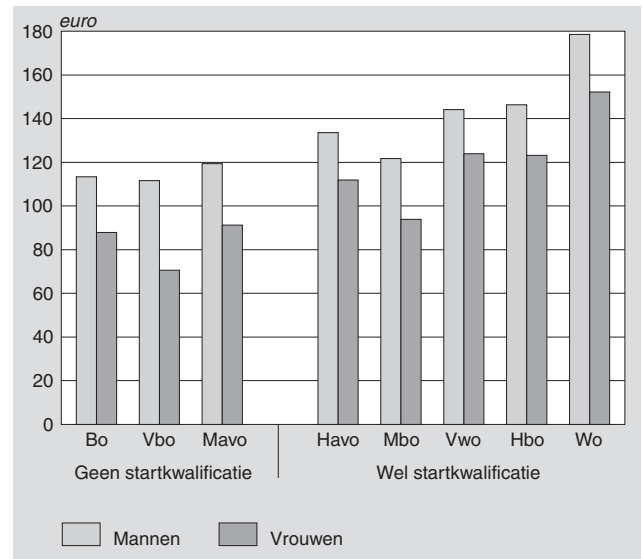
Het inkomen neemt echter niet in dezelfde mate toe als het behaalde opleidingsniveau. Zo verdienen mannen met uitsluitend basisonderwijs en een vbo-diploma gemiddeld ongeveer evenveel. Waarschijnlijk speelt hierbij mee dat Nederland het minimumloon kent en zijn de meeste mannen zonder diploma of een vbo-diploma in banen met de laagste salarissen terechtgekomen. Verder is het gemiddeld inkomen van mannen met een mavo-diploma vrijwel even hoog als dat van mannen met een diploma in het middelbare beroepsonderwijs (mbo).

Van de mannen zonder startkwalificatie verdienen degenen met uitsluitend basisonderwijs of een vbo-diploma het minst. Mannen met een havo- of vwo-diploma verdienen duidelijk meer dan degenen met een mbo-diploma. Het gemiddeld inkomen van mannen met een vwo-diploma is zelfs vrijwel gelijk aan dat van mannen met een diploma op het niveau van het hogere beroepsonderwijs (hbo). Binnen het mbo en het hbo verdienen degenen met een opleiding in de richting landbouw of overig relatief weinig.

Het meest opvallend is echter het inkomen van mannen met een diploma in het wetenschappelijke onderwijs (wo).

Hun gemiddeld inkomen is veruit het hoogst. Binnen het wo verdienen degenen met een economische opleiding het beste. Ook hier levert dat de richting overig het minst op.

3. Gemiddeld inkomen van werkzame dertigers per sociale verzekeringsdag, naar onderwijsniveau en geslacht, 2003

Vrouwen met een vbo-diploma hebben het laagste gemiddelde inkomen. Ze verdienen zelfs minder dan vrouwen met alleen maar basisschool. Het inkomen van vrouwen met uitsluitend basisonderwijs verschilt vrij weinig van dat van vrouwen met een mavo- of mbo-diploma. Overigens bestaan er binnen het mbo duidelijke verschillen naar richting. De inkomenspositie van vrouwen met techniek en economie is een stuk beter dan die van vrouwen met andere richtingen. Voor vrouwen met een havo- of vwo-diploma is het gemiddeld inkomen wel duidelijk hoger dan dat van vrouwen met uitsluitend basisonderwijs.

Net als bij mannen verdienen vrouwen met een vwo-diploma ongeveer evenveel als vrouwen met een hbo-diploma. Binnen het hbo verdienen vrouwen met een economische opleiding relatief veel, terwijl vrouwen met een opleiding in de gezondheidszorg en de richting overig juist weinig verdienen. Verder valt ook bij vrouwen op dat degenen met een wo-diploma naar verhouding een veel hoger inkomen hebben dan vrouwen met een lager opleidingsniveau. Binnen het wo verdienen vrouwen met de richtingen gezondheidszorg en economie het meest.

Allochtonen verdienen gemiddeld minder dan autochtonen, maar er zijn geen significante verschillen tussen autochtonen en allochtonen wanneer gecontroleerd wordt voor hoogst behaald opleidingsniveau. Allochtonen verdienen dus evenveel als autochtonen wanneer we personen met dezelfde diploma's vergelijken. Dit geldt zowel voor mannen als voor vrouwen.

Hierbij moet wel worden opgemerkt dat het in deze analyse alleen de werkenden betreft. Er heeft dus al een selectie plaatsgevonden op personen die inkomsten hebben uit werk. Bovendien is er geen onderscheid gemaakt naar de verschillende herkomstgroepen. Binnen de verschillende herkomstgroepen bestaan grote verschillen in arbeidsmarktsucces.

3.3 De invloed van cognitief vermogen en sociale hulpbronnen

Het opleidingsniveau vormt een belangrijk selectiecriteria voor de overgang van het onderwijs naar de arbeidsmarkt. Het opleidingsniveau dat iemand uiteindelijk behaalt, hangt af van cognitieve vaardigheden zoals intelligentie, de prestaties op school en het schooladvies. Daarnaast spelen ook sociale hulpbronnen een rol. Met sociale hulpbronnen wordt bedoeld op kenmerken van de ouders, zoals hun opleidingsniveau en hun maatschappelijke positie, maar ook de mate waarin de ouders interesse hebben voor de belevingen van hun kind op school (onderwijsondersteunend thuis-klimaat), die de kans op een goede positie op de arbeidsmarkt kunnen vergroten. Kinderen van ouders die hoog opgeleid zijn of hoog op de maatschappelijke ladder staan, halen vaak een hoger opleidingsniveau dan andere kinderen. En kinderen met ouders die veel interesse hebben voor de prestaties van hun kind en de belevingen op school doen het over het algemeen beter op school dan wanneer de ouders minder geïnteresseerd zijn. Maar hebben kenmerken als bijvoorbeeld intelligentie en het opleidingsniveau van de ouders los van het behaalde diploma ook nog een zelfstandige invloed op de arbeidsmarktpositie?

De invloed van cognitief vermogen en sociale hulpbronnen op de kans op betaald werk

Uit een logistische regressie-analyse die uitgevoerd is op de kans op een baan voor mannen blijkt dat de maatschappelijke positie van de ouders van invloed is op de kans op een baan. Mannen waarvan de ouders niet werkzaam waren, hebben minder vaak een baan dan degenen waarvan de ouders werkten. Dit geldt ook wanneer rekening wordt gehouden met onderwijsondersteunend thuis-klimaat, schoolprestaties, non-verbale intelligentie en schooladvies. Bij gelijke schoolprestaties en andere cognitieve vaardigheden hebben kinderen van niet werkzame ouders dus nog altijd minder kans op betaald werk dan kinderen van ouders die wel werk hadden.

Staat 1
Overzicht van de belangrijkste resultaten van de analyse van de kans op betaald werk voor mannen

Positief effect	Geen effect	Negatief effect
Opleidingsniveau	Opleidingsrichting	Allochtoon ³⁾
Maatschappelijke positie ouders	Landbouw ¹⁾	
Arbeiders ²⁾	Techniek ¹⁾	
Zelfstandigen zonder personeel ²⁾	Gezondheidszorg ¹⁾	
Lagere employées ²⁾	Economie ¹⁾	
Lagere employées ²⁾	Economie ¹⁾	
Middelbare employées ²⁾	Overig ¹⁾	
	Opleidingsniveau ouders	
	Maatschappelijke positie ouders	
	Zelfstandigen met personeel ²⁾	
	Zelfstandigen met personeel ²⁾	
	Hogere employées ²⁾	
	Leesgedrag leerling	
	Onderwijsondersteunend thuis-klimaat	
	Schoolprestaties	
	Intelligentie	
	Schooladvies	

¹⁾ Vergeleken met een algemene opleiding.

²⁾ Vergeleken met niet werkzamen.

³⁾ Vergeleken met autochtonen.

Uit eenzelfde analyse die uitgevoerd is voor de kans op werk voor vrouwen komt naar voren dat de maatschappelijke positie van de ouders bij vrouwen geen invloed heeft op de kans op werk. Bij vrouwen heeft alléén het behaalde opleidingsniveau een positief effect. De kans op het hebben van betaald werk hangt voor vrouwen dus veel meer af van hun diploma dan voor mannen het geval is. Cognitieve vaardigheden hebben zowel voor mannen als vrouwen geen significante invloed op de kans op een baan.

De invloed van cognitief vermogen en sociale hulpbronnen op het inkomen

Uit lineaire regressie-analyses die zijn uitgevoerd op het inkomen per sociale verzekeringsdag voor mannen en vrouwen afzonderlijk, blijkt de sociale herkomst van invloed te zijn op de latere inkomenspositie van zowel mannen als vrouwen. Voor mannen is de maatschappelijke positie van de ouders van belang voor het inkomen. Mannen met ouders die werkzaam waren als zelfstandige met personeel, middelbare of hogere employee, hebben een hoger inkomen dan mannen waarvan de ouders niet werkzaam waren. Voor mannen van wie de ouders tot de hogere employees behoorden, is het bruto inkomen per dag gemiddeld zelfs € 20,20 hoger dan voor mannen waarvan de ouders niet werkzaam waren.

Voor vrouwen ligt dit anders. Als de ouders tot de hogere employees behoorden, verdienen vrouwen maar € 5,84 meer dan vrouwen waarvan de ouders tot de niet-werkzamen behoorden. Bij vrouwen heeft juist het opleidingsniveau van de ouders een significante invloed op het inkomen. Vrouwen verdienen meer naarmate de ouders een hoger opleidingsniveau hadden.

Ook een onderwijsondersteunend thuis-klimaat, de schoolprestaties en het schooladvies hebben bij vrouwen een positief effect op het inkomen. Bij mannen is, naast het opleidingsniveau en de maatschappelijke positie van de ouders, alleen het schooladvies van invloed op het inkomen.

Staat 2
Overzicht van de belangrijkste resultaten van de analyse van de kans op betaald werk voor vrouwen

Positief effect	Geen effect	Negatief effect
Opleidingsniveau	Opleidingsrichting	Opleidingsrichting
	Landbouw ¹⁾	Techniek ¹⁾
	Gezondheidszorg ¹⁾	Allochtoon ³⁾
	Economie ¹⁾	
	Economie ¹⁾	
	Overig ¹⁾	
	Opleidingsniveau ouders	
	Maatschappelijke positie ouders	
	Arbeiders ²⁾	
	Zelfstandigen zonder personeel	
	Zelfstandigen met personeel ²⁾	
	Hogere employées ²⁾	
	Lagere employées ²⁾	
	Middelbare employées ²⁾	
	Hogere employées ²⁾	
	Leesgedrag leerling	
	Onderwijsondersteunend thuis-klimaat	
	Schoolprestaties	
	Intelligentie	
	Schooladvies	

¹⁾ Vergeleken met een algemene opleiding.

²⁾ Vergeleken met niet werkzamen.

³⁾ Vergeleken met autochtonen.

Dat de één meer verdient dan de ander, ook als men een gelijk diploma heeft, wordt voor een deel verklaard doordat de één een ander soort opleiding heeft gedaan dan de ander. De verschillen in inkomen tussen opleidingsrichting worden echter deels verklaard door verschillen in cognitieve vaardigheden. Neem bijvoorbeeld de richtingen economie en techniek. Over het algemeen liggen de inkomens voor personen die een economische opleiding hebben afgerond hoger dan voor degenen die een technische opleiding hebben gedaan. Tegelijkertijd liggen de inkomens voor hoogopgeleiden hoger dan voor laagopgeleiden. Doordat hoogopgeleiden eerder geneigd zijn een technische opleiding te gaan doen dan een economische opleiding neemt het gemiddelde inkomen binnen deze opleidingsrichting dus toe en wordt het verschil ten opzichte van economische opleidingen kleiner.

4. Conclusies

Hoger opgeleiden zijn succesvoller op de arbeidsmarkt dan lager opgeleiden. Daarbij hebben dertigers met een startkwalificatie vaker werk dan dertigers zonder startkwalificatie. Vrouwen met alléén basisonderwijs of een vbo-diploma hebben duidelijk het minst vaak een betaalde baan. Bij mannen hebben degenen met uitsluitend basisonderwijs het minst vaak werk. De overige onderwijssoorten bieden op de lange termijn een relatief goede kans op werk. Wat betreft het inkomen van dertigers valt op dat degenen met een wo-diploma naar verhouding veel meer verdienen dan andere dertigers. Binnen het wo scoort de richting economie het beste. Bij vrouwen heeft ook de richting gezondheidszorg een positief effect op het inkomen.

Het opleidingsniveau dat mensen behalen, wordt voor een groot deel bepaald door schoolprestaties intelligentie en het schooladvies. Daarnaast zijn ook de sociale hulpbronnen van belang. Sociale hulpbronnen hebben naast een indirect effect – via het behaalde opleidingsniveau – ook een direct effect op de latere arbeidsmarktpositie. Het effect van deze hulpbronnen is anders voor mannen dan voor

vrouwen. Bij zowel mannen als vrouwen hangen sociale hulpbronnen positief samen met de kans op werk en het inkomen. Echter voor mannen verloopt dit via de maatschappelijke positie van de ouders, terwijl bij vrouwen juist het opleidingsniveau van de ouders van belang is. Cognitieve kenmerken bepalen voor een belangrijk deel het opleidingsniveau dat een persoon behaalt. Los van het opleidingsniveau hebben cognitieve vaardigheden ook nog een direct effect op de arbeidsmarktpositie. Daarbij hebben schoolprestaties en schooladvies bij vrouwen een grotere invloed op het latere inkomen dan bij mannen. Cognitieve vaardigheden hebben, bovenop het behaalde diploma, nauwelijks nog extra invloed op de kans op betaald werk.

Analoog aan het onderzoek naar korte termijn-effecten (Traag et al., 2004), is in deze analyses uitsluitend rekening gehouden met kenmerken van personen die al aanwezig waren gedurende de schoolloopbaan. Uit de analyses in dit artikel bleek dat nog geen 20 procent van de verschillen in het arbeidsmarktsucces tussen personen verklaard kan worden door het opleidingsniveau, de opleidingsrichting, herkomst, cognitieve vaardigheden en sociale hulpbronnen. Dat betekent dus dat 80 procent van de reden waarom de ene persoon wel werkt en de ander niet, verklaard wordt uit andere kenmerken dan de kenmerken die in deze analyse aan de orde zijn gekomen. Dit is echter niet verwonderlijk. Voor dertigers geldt dat er ondertussen meerdere transities in de levensloop hebben plaatsgevonden, die van invloed zijn op het arbeidsmarktsucces. Zo speelt het al dan niet hebben van een partner een rol, evenals het inkomen van een eventuele partner. Ook het hebben van kinderen is, zeker voor vrouwen, van groot belang. Voor vervolgonderzoek zouden de gebruikte modellen dan ook uitgebreid moeten worden met kenmerken uit andere levensdomeinen. Dit is goed mogelijk door een verdere uitbreiding van het databestand met informatie over de burgerlijke staat, het hebben van kinderen, het inkomen van de eventuele partner etc. Op die manier kan een beter beeld geschetst worden van de opbrengsten van onderwijs op de lange termijn.

Staat 3
Overzicht van de belangrijkste resultaten van de analyse van het inkomen van mannen

Positief effect	Geen effect	Negatief effect
Opleidingsniveau	Opleidingsrichting	Opleidingsrichting
Maatschappelijke positie ouders	Techniek ¹⁾	Landbouw ¹⁾
Zelfstandigen met personeel ²⁾	Economie ¹⁾	Gezondheidszorg ¹⁾
Middelbare employées ²⁾	Alloctoon ³⁾	Overig ¹⁾
Hogere employées ²⁾	Maatschappelijke positie ouders	Opleidingsniveau ouders
Hogere employées ²⁾	Maatschappelijke positie ouders	Opleidingsniveau ouders
Schooladvies	Arbeiders ²⁾	
	Zelfstandigen zonder personeel ²⁾	
	Lagere employées ²⁾	
	Leesgedrag leerling	
	Onderwijsondersteunend thuis klimaat	
	Schoolprestaties	
	Intelligentie	

¹⁾ Vergeleken met een algemene opleiding.
²⁾ Vergeleken met niet werkzamen.
³⁾ Vergeleken met autochtonen.

Staat 4
Overzicht van de belangrijkste resultaten van de analyse van het inkomen van vrouwen

Positief effect	Geen effect	Negatief effect
Opleidingsniveau	Opleidingsrichting	Opleidingsrichting
Maatschappelijke positie ouders	Techniek ¹⁾	Landbouw ¹⁾
Lagere employées ²⁾	Economie ¹⁾	Gezondheidszorg ¹⁾
Hogere employées ²⁾	Alloctoon ³⁾	Overig ¹⁾
Opleidingsniveau ouders	Maatschappelijke positie ouders	Opleidingsniveau ouders
Opleidingsniveau ouders	Maatschappelijke positie ouders	
Onderwijsondersteunend thuis klimaat	Arbeiders ²⁾	
Schoolprestaties	Zelfstandigen zonder personeel ²⁾	
Schooladvies	Zelfstandigen met personeel ²⁾	
	Middelbare employées ²⁾	
	Leesgedrag leerling	
	Intelligentie	

¹⁾ Vergeleken met een algemene opleiding.
²⁾ Vergeleken met niet werkzamen.
³⁾ Vergeleken met autochtonen.

Technische toelichting

Het SLVO is een grootschalig onderwijscohort dat is gestart in 1982 met een groep van 16.813 leerlingen die in het laatste jaar van het basisonderwijs zaten. Van deze leerlingen werd sindsdien de onderwijsloopbaan gevolgd tot het moment dat ze het voltijd onderwijs (voor de eerste keer) verlieten respectievelijk tot de leeftijd van ongeveer 29 jaar. Dit hield onder meer in dat jaarlijks werd vastgesteld in welk leerjaar van welk schooltype de leerlingen zaten. Daarnaast werden testen afgenomen met betrekking tot schoolprestaties en non-verbale intelligentie. Ook werd bij de start van het onderzoek een schriftelijke vragenlijst afgenomen bij de ouders van de leerlingen om informatie over gezins- en leerlingkenmerken te verzamelen.

In grote lijnen kan de steekproef voor het SLVO als representatief worden beschouwd voor alle leerlingen die in het schooljaar 1981/1982 in het laatste jaar van het basisonderwijs zaten.

Sinds kort is op individueel niveau een koppeling gelegd tussen het SLVO en het Sociaal Statistisch Bestand. Het SSB bevat gegevens over alle personen, banen en uitkeringen in Nederland die op microniveau aan elkaar relateerbaar zijn. Eind jaren '90 van de vorige eeuw is het CBS begonnen met het ontwikkelen hiervan. Voor de koppeling tussen het SLVO en het SSB werd eerst een koppeling gemaakt tussen het SLVO met de Gemeentelijke Basis Administratie (GBA) om de leerlingen van het onderwijscohort van een rinpersoonsnummer³⁾ te voorzien.

Vervolgens kon op deze manier de initiële onderwijsloopbaan aan worden gevuld met arbeidsmarkt- en persoonskenmerken uit het SSB zoals informatie over de positie in de werkring, persoonlijk bruto jaarloon, burgerlijke staat etc.

Niet iedereen uit het SLVO cohort kon worden gekoppeld aan het SSB. In totaal werd 88% van de personen uit het SLVO cohort voorzien van een rinpersoonsnummer. Er is nagegaan in hoeverre de koppeling tussen het SLVO en het SSB leidt tot selectiviteit binnen de onderzoekspopulatie. Hiervoor is voor een aantal kenmerken de gekoppelde populatie vergeleken met de oorspronkelijke steekproef: geslacht, schooladvies, hoogst behaalde opleidingsniveau, sociaal milieu en het opleidingsniveau van de vader en de moeder. Voor geen van de opgenomen kenmerken bleek er een significant verschil te zijn tussen de oorspronkelijke steekproef van het SLVO en de groep die gekoppeld kon worden met het SSB. De in deze analyses gebruikte onderzoekspopulatie kan dus beschouwd worden als een goede afspiegeling van de oorspronkelijke steekproef.

Literatuur

Bros, L. & Dronkers, J. (1994). Jencks in Twente: over de sleutelrol van het onderwijs en de arbeidsmarktpositie van vrouwen. *Amsterdam Sociologisch Tijdschrift*, 21, 67–88.
CBS (1987). *Standaard Onderwijsindeling 1987*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Collaris, J.W.M. & Kropman, J.A. (1978). *Van Jaar tot Jaar; een tweede fase: de wijze waarop secundair dagon-*

derwijs doorlopen is, de eerste keuze na het verlaten daarvan. ITS: Nijmegen.

Diederer, J. (1991). *Loopbaan tussen 25 en 35 jaar; Van Jaar tot Jaar, vierde fase: over de effecten van geslacht, milieu van herkomst, schoolprestaties, belangstelling en gevolgd onderwijs op beroepsloopbaan en levensloop*. ITS: Nijmegen.

Dronkers, J. (1987). *Ouders, liefde en geld; de relaties tussen ouderlijk milieu, schoolloopbaan, beroep, huwelijk en gezinsinkomen bij vrouwen*. In: W. Meijnen, L. Nieuwenhuis & J. Peschar (red.), *Selectie en kwalificatie in het onderwijs* (pp. 121–136). Lisse: Swets en Zeitlinger.

Dronkers, J. & Bakker, B. (1986). *Van het dubbeltje en het kwartje; een studie naar de relatie tussen milieu, onderwijs, partnerkeuze, beroep en gezin*. *Economisch Statistische Berichten*, 71, 1184–1189.

Dronkers, J. & U. de Jong. (1978). *Jencks en Fagerlind op zijn Hollands; een aanzet tot de studie van de relaties tussen milieu, intelligentie, onderwijs, beroep en inkomen*. *Sociologische Gids*, 25, 4–30.

Hartog, J. & Pfann, G. (1985). *Vervolgonderzoek Noord-Brabantse zesdeklassers*. UVA: Amsterdam.

Meesters, M.J., Dronkers, J. & Schijf, H. (1983). *Veranderende onderwijskans? Een derde voorbeeld en afrondende conclusies*. *Mens en Maatschappij*, 58, pp. 5–27.

Meesters, M.J. (1992). *Loopbanen in het onderwijs en op de arbeidsmarkt*. ITS: Nijmegen.

Traag, T., Van der Valk, J., Van der Velden, R., De Vries, R & Wolbers, M. (2004). *Leren Loont! De overgang van school naar werk voor leerlingen van het VOCL '89*, ROA-R-2004/6. Maastricht: ROA/CBS.

Traag, T., Van der Valk, J., Van der Velden, R., De Vries, R & Wolbers, M. (2006). *Dertigers op de arbeidsmarkt. De bepaling van lange termijn-effecten van onderwijs met behulp van een koppeling tussen het SLVO en het Sociaal Statistisch Bestand*.

Velden, R. van der & van Smoorenburg, M. (1999). *'Overscholing en beloning: Het effect van verschillende meetmethoden'*. *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken* 15-2, 111–123.

Noten in de tekst

¹⁾ Uitgangspunt voor de berekening van het hoogst bereikte opleidingsniveau is de leerweg die loopt via de beroepsopleidingen (Van der Velden & van Smoorenburg, 1999). De volgende waarden zijn toegekend: 6 jaren (basisonderwijs), 10 jaren (lbo), 11 jaren (mavo), 12 jaren (kmbo), (kmbo), 13 jaren (havo), 14 jaren (mbo), 15 jaren (vwo), 17 jaren (hbo) en 19 jaren (wo).

²⁾ Een startkwalificatie voor de arbeidsmarkt wordt in Nederland gelijkgesteld aan een opleiding op niveau 2 van de kwalificatiestructuur van de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB). Dit betekent dat na het verlaten van het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo; voorheen vbo en mavo) nog een beroepsopleiding moet worden gevolgd met een minimale opleidingsduur van twee jaar. In het SLVO kan echter geen onderscheid worden gemaakt tussen de verschillende niveaus binnen het mbo. Daarom wordt hier een ietwat afwijkende definitie gehanteerd.

³⁾ Voor het koppelen van steekproefgegevens aan het SSB is een rinpersoonsnummer nodig. Dit rinpersoonsnummer wordt verkregen door een koppeling te leggen met het sofinummer. Voor deze koppeling is gedetailleerde informatie over een persoon nodig in de vorm van NAW-gegevens en/of geboortedata. Het SLVO is in het najaar van 2004 voorzien van rinpersoonsnummers.

Tabel 1
Resultaten van de analyse van de kans op het hebben van een baan van mannen: logit-effecten N = 6.121 (gestandaardiseerde effecten tussen haakjes)

	Model 1		Model 2		Model 3	
Constante	0,53	(1,69)	0,47	(1,61)	0,71	(2,03)
Opleiding						
Opleidingsniveau (jaren)	0,14**	(1,15)	0,14**	(1,15)	0,14**	(1,15)
Opleidingsrichting						
Algemeen (ref.)	–		–		–	
Landbouw	0,66	(1,94)	0,69	(1,10)	0,65	(1,92)
Techniek	0,34*	(1,40)	0,36*	(1,43)	0,33	(1,39)
Gezondheidszorg	0,31	(1,36)	0,33	(1,40)	0,30	(1,36)
Economie	0,41	(1,50)	0,42	(1,53)	0,41	(1,50)
Overig	–0,41	(0,67)	–0,39	(0,66)	–0,42	(0,66)
Herkomstgroepering						
Autochtoon (ref.)	–		–		–	
Allochtoon	–0,73**	(0,48)	–0,72**	(0,49)	–0,71**	(0,49)
Sociale hulpbronnen						
Opleidingsniveau ouders	0,03	(1,03)	0,02	(1,02)	0,02	(1,02)
Maatschappelijke positie ouders						
Niet werkzaam (ref.)	–		–		–	
Arbeider	0,83**	(2,30)	0,83**	(2,29)	0,83**	(2,30)
Zelfstandige zonder personeel	1,01**	(2,74)	1,01**	(2,75)	1,01**	(2,75)
Zelfstandige met personeel	0,54	(1,71)	0,53	(1,69)	0,53	(1,69)
Lagere employee	0,71**	(2,03)	0,69**	(2,00)	0,70**	(2,01)
Middelbare employee	0,47*	(1,60)	0,46*	(1,58)	0,47*	(1,60)
Hogere employee	0,43	(1,54)	0,42	(1,53)	0,43	(1,54)
Onderwijsondersteunend thuisklimaat			0,27	(1,31)	0,26	(1,30)
Cognitieve vaardigheden						
Schoolprestaties			0,16	(1,17)	0,23	(1,26)
Non-verbale intelligentie			0,19	(1,21)	0,21	(1,23)
Leesgedrag leerling			–0,06	(0,94)	–0,06	(0,95)
Schooladvies					–0,05	(0,96)
Nagelkerke R ²	0,09		0,09		0,09	

* = p<0,05; ** = p<0,01.
ref. = referentiecategorie.

Tabel 2
Resultaten van de analyse van de kans op het hebben van een baan van vrouwen: logit-effecten N = 5.621 (gestandaardiseerde effecten tussen haakjes)

	Model 1		Model 2		Model 3	
Constante	–0,74**	(0,48)	–0,70*	(0,5)	–1,47	(0,23)
Opleiding						
Opleidingsniveau (jaren)	0,22**	(1,25)	0,20**	(1,23)	0,19**	(1,21)
Opleidingsrichting						
Algemeen (ref.)	–		–		–	
Landbouw	–0,17	(0,84)	–0,08	(0,93)	–0,02	(1,02)
Techniek	–0,47*	(0,26)	–0,36	(0,7)	–0,29*	(0,75)
Gezondheidszorg	–0,19	(0,83)	–0,08	(0,92)	0,01	(1,01)
Economie	–0,14	(0,87)	–0,08	(0,93)	–0,02	(0,98)
Overig	–0,1	(0,91)	–0,02	(0,98)	–0,05	(1,05)
Herkomstgroepering						
Autochtoon (ref.)	–		–		–	
Allochtoon	–0,45**	(0,64)	–0,42**	(0,66)	–0,44**	(0,64)
Sociale hulpbronnen						
Opleidingsniveau ouders	0,05**	(1,05)	0,04*	(1,05)	0,04	(1,04)
Maatschappelijke positie ouders						
Niet werkzaam (ref.)	–		–		–	
Arbeider	0,22	(1,25)	0,22	(1,24)	0,22	(1,24)
Zelfstandige zonder personeel	0,41	(1,5)	0,37	(1,45)	0,35	(1,43)
Zelfstandige met personeel	0,31	(1,36)	0,27	(1,31)	0,26	(1,29)
Lagere employee	0,18	(1,2)	0,15	(1,16)	0,13	(1,14)
Middelbare employee	0,39*	(1,48)	0,36	(1,43)	0,33	(1,4)
Hogere employee	0,36	(1,44)	0,31	(1,36)	0,28	(1,32)
Onderwijsondersteunend thuisklimaat			0,24	(1,27)	0,25	(1,29)
Cognitieve vaardigheden						
Schoolprestaties			0,61**	(1,84)	0,37	(1,45)
Non-verbale intelligentie			0,08	(1,08)	0,03	(1,03)
Leesgedrag leerling			–0,07	(0,93)	–0,08	(0,92)
Schooladvies					0,15	(1,16)
Nagelkerke R ²	0,09		0,12		0,12	

* = p<0,05; ** = p<0,01.
ref. = referentiecategorie.

Tabel 3
Resultaten van de analyse van het gemiddeld inkomen per sociale verzekeringsdag van mannen: ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënten N = 5.308
(gestandaardiseerde effecten tussen haakjes)

	Model 1		Model 2		Model 3	
Constante	70,88**		71,74**		47,93**	
Opleiding						
Opleidingsniveau (jaren)	4,69**	(0,38)	4,21**	(0,34)	3,68**	(0,3)
Opleidingsrichting						
Algemeen (ref.)	–		–		–	
Landbouw	–18,26**	(–0,10)	–15,89**	(–0,09)	–11,89**	(–0,06)
Techniek	–7,39**	(–0,08)	–5,57**	(–0,06)	–2,17	(–0,02)
Gezondheidszorg	–13,44**	(–0,05)	–11,24**	(–0,04)	–7,87*	(–0,03)
Economie	–3,48	(–0,03)	–1,59	(–0,01)	0,7	(0,01)
Overig	–22,26**	(–0,12)	–19,93**	(–0,11)	–16,68**	(–0,09)
Herkomstgroepering						
Autochtoon (ref.)	–		–		–	
Allochtoon	1,61	(0,01)	2,06	(0,01)	1,68	(0,01)
Sociale hulpbronnen						
Opleidingsniveau ouders	–0,24	(–0,02)	–0,34	(–0,03)	–0,43*	(–0,03)
Maatschappelijke positie ouders						
Niet werkzaam (ref.)	–		–		–	
Arbeider	1,38	(0,02)	1,28	(0,01)	1,22	(0,01)
Zelfstandige zonder personeel	3,02	(0,02)	2,7	(0,01)	2,63	(0,01)
Zelfstandige met personeel	12,18**	(0,06)	11,79**	(0,05)	11,83**	(0,05)
Lagere employee	4,1	(0,03)	3,81	(0,03)	3,63	(0,03)
Middelbare employee	8,73**	(0,08)	8,65**	(0,08)	8,14**	(0,07)
Hogere employee	21,28**	(0,16)	21,09**	(0,16)	20,20**	(0,15)
Onderwijsondersteunend thuisclimaat			2,27	(0,02)	2,77	(0,03)
Cognitieve vaardigheden						
Schoolprestaties			10,10**	(0,07)	3	(0,07)
Non-verbale intelligentie			2,19	(0,01)	1,05	(0,00)
Leesgedrag leerling			–0,86	(–0,02)	–1,13	(–0,02)
Schooladvies					4,79**	(0,14)
Aangepaste R ²	0,18		0,18		0,19	

* = p<0,05; ** = p<0,01.
 ref. = referentiecategorie.

Tabel 4
Resultaten van de analyse van het gemiddeld inkomen per sociale verzekeringsdag van vrouwen: ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënten N = 4.866
(gestandaardiseerde effecten tussen haakjes)

	Model 1		Model 2		Model 3	
Constante	23,46**		23,18**		–6,41	
Opleiding						
Opleidingsniveau (jaren)	5,74**	(0,43)	4,87**	(0,36)	4,37**	(0,33)
Opleidingsrichting						
Algemeen (ref.)	–		–		–	
Landbouw	–19,20**	(–0,07)	–15,83**	(–0,05)	–12,10**	(–0,04)
Techniek	–9,63**	(–0,05)	–6,59*	(–0,03)	–4,15	(–0,02)
Gezondheidszorg	–22,15**	(–0,22)	–17,22**	(–0,17)	–13,56**	(–0,14)
Economie	–7,13**	(–0,06)	–4,19*	(–0,04)	–1,97	(–0,02)
Overig	–22,60**	(–0,15)	–19,11**	(–0,13)	–16,71**	(–0,11)
Herkomstgroepering						
Autochtoon (ref.)	–		–		–	
Allochtoon	1,58	(0,01)	2,17	(0,01)	1,29	(0,01)
Sociale hulpbronnen						
Opleidingsniveau ouders	1,11**	(0,08)	0,89**	(0,07)	0,75**	(0,06)
Maatschappelijke positie ouders						
Niet werkzaam (ref.)	–		–		–	
Arbeider	–2,27	(–0,02)	–2,22	(–0,02)	–2,11	(–0,02)
Zelfstandige zonder personeel	4,87	(0,03)	4,62	(0,02)	4,45	(0,02)
Zelfstandige met personeel	4,81	(0,02)	4,67	(0,02)	4,14	(0,02)
Lagere employee	5,25*	(0,04)	4,78*	(0,04)	4,33*	(0,03)
Middelbare employee	4,23*	(0,04)	3,64	(0,03)	2,93	(0,03)
Hogere employee	7,42**	(0,06)	6,74**	(0,05)	5,84*	(0,04)
Onderwijsondersteunend thuisclimaat			3,91	(0,03)	4,33*	(0,03)
Cognitieve vaardigheden						
Schoolprestaties			20,66**	(0,13)	10,97**	(0,07)
Non-verbale intelligentie			1,85	(0,01)	0,16	(0,00)
Leesgedrag leerling			–0,62	(–0,01)	–1,13	(–0,02)
Schooladvies					5,89**	(0,14)
Aangepaste R ²	0,22		0,23		0,23	

* = p<0,05; ** = p<0,01.
 ref. = referentiecategorie.

Seizoeninvloeden in de WW

Ton Ferber

Het verloop van het aantal WW-uitkeringen vertoont jaarlijks grote fluctuaties als gevolg van seizoeninvloeden. Deze fluctuaties komen nagenoeg volledig voor rekening van de WW-uitkeringen die aan mannen werden verstrekt. Zij zijn meer dan vrouwen werkzaam in bedrijfstakken die gevoelig zijn voor seizoeninvloeden, zoals landbouw, bouwnijverheid en horeca. Bij deze seizoengevoelige bedrijfstakken werd het aantal WW-uitkeringen tussen 1992 en 2005 echter nauwelijks beïnvloed door perioden van economische opleving en neergang. Bij de andere bedrijfstakken was deze invloed er juist wel.

1. Inleiding

De ontwikkeling van het aantal uitkeringen in het kader van de Werkloosheidswet (WW-uitkeringen) wordt niet alleen beïnvloed door de economische situatie, maar ook door de seizoenen. In dit artikel wordt op deze seizoeninvloeden ingegaan. Seizoengecorrigeerde maandcijfers van het aantal WW-uitkeringen zijn vanaf 1992 beschikbaar.

Paragraaf 2.1 bevat een vergelijking tussen de uitkeringen verstrekt aan mannen en aan vrouwen. Tevens wordt de ontwikkeling onderscheiden naar de bedrijfstakken waar de uitkeringsontvangers werkten voordat zij werkloos werden. Uit paragraaf 2.2 blijkt dat sommige bedrijfstakken veel gevoeliger zijn voor seizoeninvloeden dan andere. Het aantal WW-uitkeringen voortkomend uit deze bedrijfstakken blijkt nagenoeg niet samen te hangen met de economische ontwikkelingen. De gegevens naar bedrijfstak zijn beschikbaar vanaf 1998.

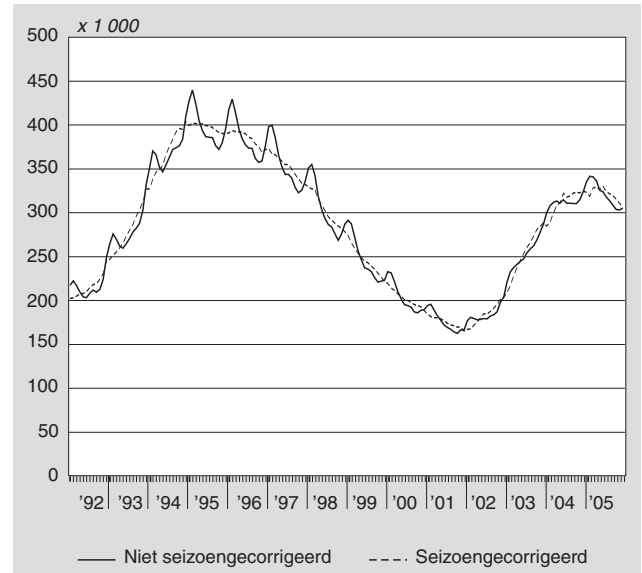
In paragraaf 3 tenslotte wordt ingegaan op het ontstaan van recht op een WW-uitkering. Tevens komt de wijze van seizoencorrectie en het nut hiervan aan bod.

2. Seizoenen beïnvloeden de WW

In de periode 1992-2005 deden zich, onder invloed van de economische situatie, vier perioden voor waarin het aantal WW-uitkeringen steeg of daalde. In de eerste tweeënhalf jaar (medio 1992 – begin 1995) verdubbelde het aantal uitkeringen van tot 440 duizend eind februari 1995. In de zeven jaren hierna daalde het aantal uitkering tot 163 duizend eind oktober 2001. Daarmee werd het laagste aantal WW-uitkeringen van de onderzochte periode bereikt. Vervolgens steeg het aantal WW-uitkeringen weer tot 342 duizend eind februari 2005. In loop van 2005 zette weer een daling in. Het lijkt erop dat deze daling niet slechts is toe te schrijven aan de invloed van het seizoen. De zich herstellende economie speelt hierbij ook een rol.

Los van de economische ontwikkelingen vertoont het verloop van het aantal WW-uitkeringen binnen een jaar grote fluctuaties veroorzaakt door de seizoeninvloeden. Vrijwel zonder uitzondering is het aantal WW-uitkeringen het

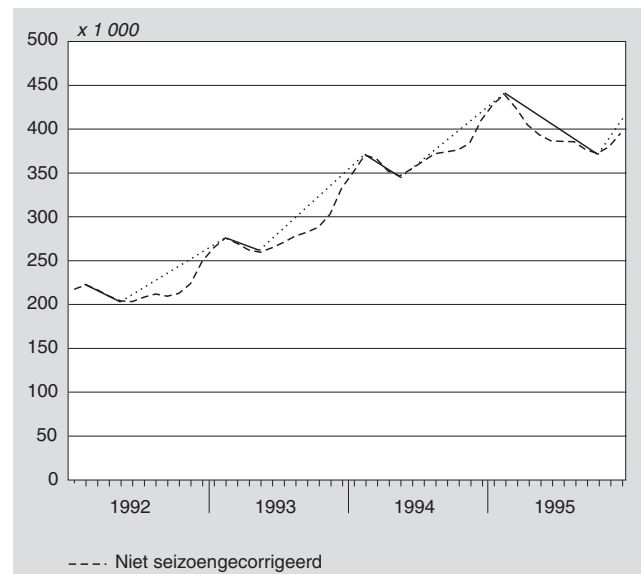
1. WW-uitkeringen, 1992–2005

hoogst in februari. Het laagste aantal uitkeringen vertoont oktober, met uitzondering van de jaren 1992 tot en met 1994, toen het aantal uitkeringen het laagst was in mei. Door de invloed van de seizoenen wordt de in een bepaald jaar heersende stijgende of dalende trend in de ontwikkeling van de WW gedurende korte of langere perioden onderbroken door een tegengestelde beweging.

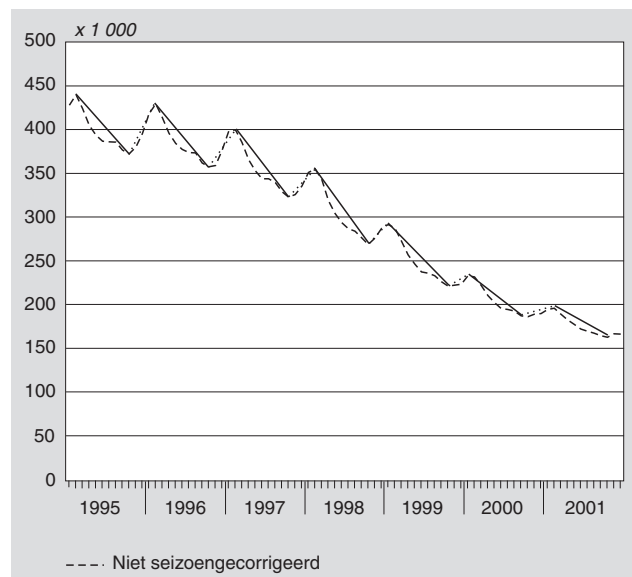
In de jaren 1992–1994 nam het aantal WW-uitkeringen fors toe. Deze groei werd in het begin van die jaren steeds gedurende perioden van zo'n drie maanden onderbroken door een daling met gemiddeld 20 duizend uitkeringen.

2. WW-uitkeringen, 1992–1995

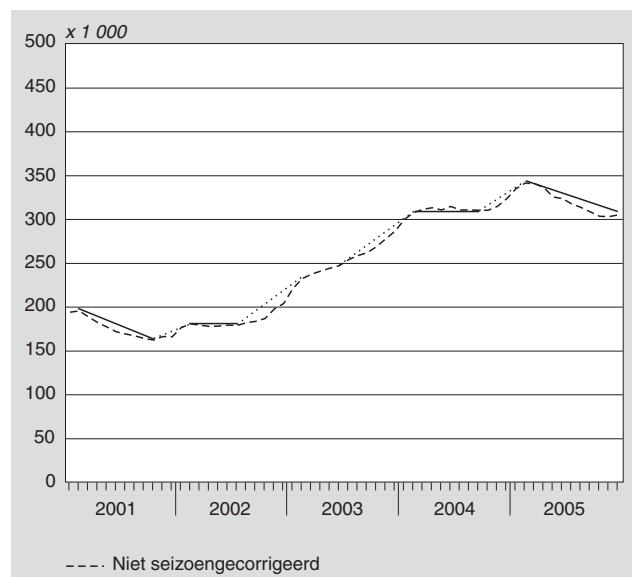
In de zeven jaren vanaf 1994 waarin het aantal WW-uitkeringen daalde, namen de perioden met een tijdelijk stijgende werkloosheid door seizoeninvloeden gemiddeld vier maanden in beslag. De omvang van deze tijdelijke stijgingen nam wel af. In de periode oktober 1995–februari 1996 bedroeg deze nog 57 duizend uitkeringen. Van oktober 2000 tot februari 2001 was de tijdelijke stijging nog slechts 10 duizend.

3. WW-uitkeringen, 1995–2001

Niet alleen deze tijdelijke stijgingen namen af. Ook de jaarlijkse dalingen van het aantal WW-uitkeringen vlakten vanaf 1999 af. Van 1995 tot en met 1998 werd de daling van het aantal WW-uitkeringen nog gestaag groter. In 1998 was de daling met 86 duizend uitkeringen het grootst. In 2001 nam het aantal WW-uitkeringen met 33 duizend af. In tijden van dalende werkloosheid lijkt de invloed van de seizoenen eveneens af te nemen.

4. WW-uitkeringen, 2001–2005

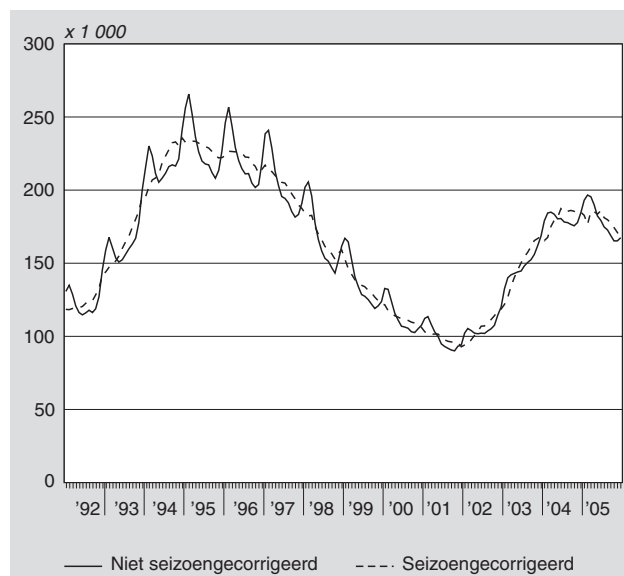

Vanaf 2002 tot en met 2004 blijken de seizoenen, toch vrij plotseling, een veel minder geprononceerde invloed te hebben op de ontwikkeling van de WW dan in de voorgaande jaren. Een verklaring voor dit afwijkende beeld is niet met zekerheid te geven. In de eerdere periode met een stijgend aantal WW-uitkeringen (medio 1992 – begin 1995) lieten de seizoeninvloeden zich wel gelden. In de loop der jaren is de structuur van het aantal banen en het arbeidsvolume wel gewijzigd, maar niet zo sterk dat er minder mensen werkzaam waren in bedrijfstakken die gevoelig zijn voor seizoeninvloeden. Vanaf maart 2005 deed zich in de ontwikkeling van de WW weer een omslag voor.

2.1 Grote verschillen tussen mannen en vrouwen

Het met het seizoen fluctuerende verloop van het aantal WW-uitkeringen komt nagenoeg volledig voor rekening van mannen met een dergelijke uitkering.

5. WW-uitkeringen verstrekt aan mannen, 1992–2005

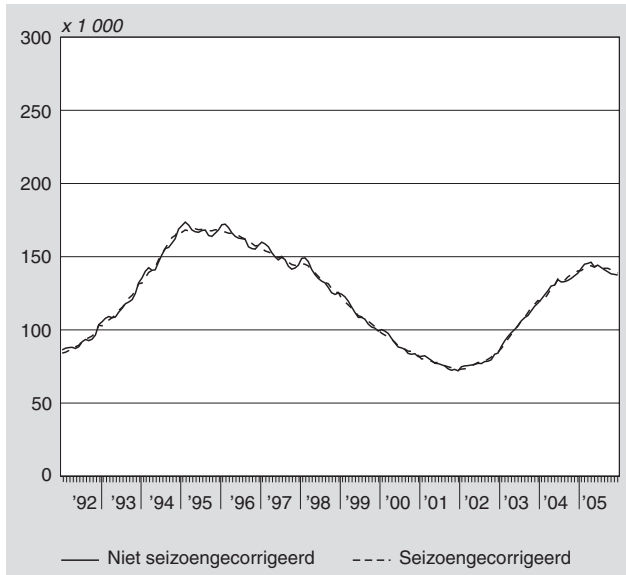
Juist bij mannen deed zich het fenomeen van de afnemende invloed van de seizoenen voor. De scherpe pieken en dalen in de jaren 1992–2000 veranderden in wat meer vloeiende golfbewegingen. Dit gebeurde echter in iets mindere mate dan bij het totaal aantal WW-uitkeringen.

Het aantal WW-uitkeringen voor vrouwen blijkt daarentegen nauwelijks te worden beïnvloed door de seizoenen. Het verschil tussen mannen en vrouwen wordt vooral verklaard doordat mannen vaker werken in bedrijfstakken die gevoelig zijn voor seizoeninvloeden.

2.2 Seizoeninvloeden naar bedrijfstak

Personen hebben alleen recht hebben op een WW-uitkering als zij voorafgaand aan de werkloosheid een baan hadden. Naar bedrijfstak waaruit een WW-uitkering voortkomt, zijn drie groepen te onderscheiden: sectoren met

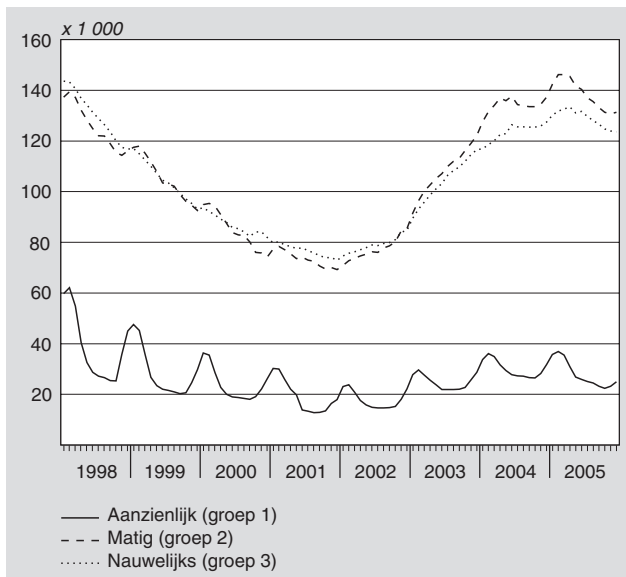
6. WW-uitkeringen verstrekt aan vrouwen, 1992–2005

aanzienlijke gevoeligheid voor seizoeninvloeden, met matige gevoeligheid en met verwaarloosbare gevoeligheid. Tot de groep met aanzienlijke gevoeligheid behoren de bedrijfstakken Landbouw en visserij, Bouwnijverheid en Horeca (groep 1). Gematigd gevoelig voor seizoeninvloeden zijn Vervoer en communicatie, Zakelijke dienstverlening en Gezondheids- en welzijnszorg (groep 2). De bedrijfstakken Industrie, Handel en Financiële instellingen (groep 3) zijn nauwelijks gevoelig voor de invloeden van de seizoenen.

Het verloop van het aantal WW-uitkeringen in de bedrijfstakken met aanzienlijke gevoeligheid voor de seizoenen werd nagenoeg niet beïnvloed door de perioden van economische opleving en neergang. Alleen de seizoeninvloeden veroorzaakten pieken en dalen in het aantal WW-uitkeringen voortkomend uit deze bedrijfstakken. De fluctuatie in deze pieken en dalen beperkt zich tot een zekere

7. WW-uitkeringen naar seizoengevoeligheid bedrijfstakken, 1998–2005

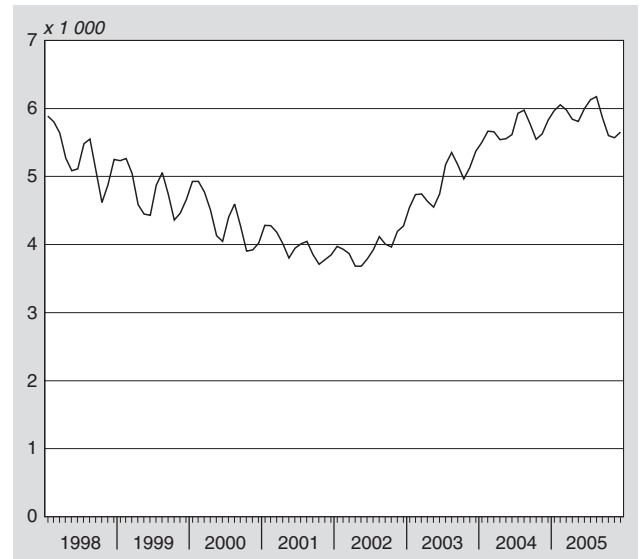

boven- en ondergrens, met andere woorden valt binnen een zekere bandbreedte. Van 1998 tot en met 2005 is deze bandbreedte 49 duizend. In de laatste zes jaren was de bandbreedte zelfs beperkt tot 24 duizend.

Voor de groepen die gematigd of nauwelijks gevoelig zijn voor seizoeninvloeden speelde de conjunctuur een veel grotere rol. Het verschil tussen het laagste en hoogste punt was de afgelopen acht jaren 77 duizend voor bedrijfstakken die matig gevoelig voor seizoeninvloeden zijn en 71 duizend voor bedrijfstakken die nauwelijks seizoeninvloeden ondervinden. In de laatste zes jaren bedroeg dit respectievelijk 77 en 61 duizend.

Een uitzonderlijke groep vormt de bedrijfstak Cultuur en overige dienstverlening. Daar traden de schommelingen als gevolg van de seizoeninvloeden frequenter op dan bij de overige bedrijfstakken.

8. WW-uitkeringen naar bedrijfstak Cultuur en overige dienstverlening, 1998–2005

Deden zich bij de andere bedrijfstakken tweemaal per jaar de seizoeninvloeden gelden, bij de bedrijfstak Cultuur en overige dienstverlening veroorzaakten de seizoeninvloeden in het eerste en derde kwartaal pieken en in het tweede en vierde kwartaal dalen in het aantal WW-uitkeringen. De invloed van dit afwijkende seizoenpatroon op het totaal was gering, omdat het aantal WW-uitkeringen voor deze bedrijfstak slechts 2 procent van het totaal bedroeg.

Bij deze vergelijking zijn de bedrijfstakken Energie- en waterleidingbedrijven, Openbaar bestuur en Onderwijs buiten beschouwing gebleven. Personen die in deze bedrijfstakken werkzaam zijn, hebben pas vanaf 2002 recht op een WW-uitkering. In dat jaar werd namelijk de wet OOW (Overheidspersoneel onder de Werknemersverzekeringen) van kracht, waardoor ook de ambtenaren onder de Werkloosheidswet vallen. Vóór 2002 konden ambtenaren bij werkloosheid aanspraak maken op diverse wachtgeldregelingen. Deze bedrijfstakken zijn overigens alle drie te categoriseren als nauwelijks gevoelig voor seizoeninvloeden.

3. Technische toelichting

Recht op een WW-uitkering

Iemand die zijn baan verliest, kan recht hebben op een WW-uitkering. De duur van de WW-uitkering is beperkt en afhankelijk van het arbeidsverleden. De WW kent twee soorten uitkeringen:

- kortdurende uitkering
- loongerelateerde uitkering

Een kortdurende uitkering heeft een duur van zes maanden. Voorwaarde is dat iemand in de 39 weken voorafgaand aan de werkloosheid ten minste 26 weken arbeid verricht heeft en geen recht heeft op een loongerelateerde uitkering. Een loongerelateerde uitkering heeft een duur die afhankelijk is van het arbeidsverleden. Dit loopt op van zes maanden voor iemand met een arbeidsverleden van vier jaar tot zestig maanden voor iemand met een arbeidsverleden van veertig jaar of meer. Voorwaarde voor een loongerelateerde uitkering is dat iemand in de 39 weken voorafgaand aan de werkloosheid ten minste 26 weken arbeid verricht heeft en in de vijf jaar voorafgaand aan de werkloosheid ten minste vier jaar loon ontvangen heeft. De hoogte van de loongerelateerde WW-uitkering is 70 procent van het dagloon en van de kortdurende uitkering 70 procent van het minimumloon.

Personen die vóór 11 augustus 2003 werkloos werden, konden ook nog aanspraak maken op een vervolguitkering. Deze vervolguitkering had een duur van 24 maanden voor personen jonger dan 57,5 jaar en 42 maanden voor personen van 57,5 jaar en ouder. Voorwaarde is dat iemand voorafgaand een loongerelateerde uitkering ontving. Na 11 augustus 2003 bestaat geen recht meer op de vervolguitkering. Degenen die op het moment van afschaffing een vervolguitkering ontvingen, behouden deze wel. De hoogte van de vervolguitkering is 70 procent van het minimumloon.

Samenloop WW-uitkeringen

Afhankelijk van de arbeidsmarktsituatie voor de intrede van de werkloosheid kan aanspraak bestaan op meer dan één WW-uitkering. Er is dan sprake van samenloop van WW-uitkeringen. Bij een dergelijke samenloop zijn van elke WW-uitkering de gegevens opgenomen. De tabellen geven dus geen informatie over het aantal mensen dat een of meer uitkeringen ontvangt, maar wel over het aantal werkloosheidsuitkeringen en de bijbehorende kenmerken van de uitkering of uitkeringontvanger. Dit betekent dat formeel niet gezegd kan worden dat bijvoorbeeld mannen vaker een werkloosheidsuitkering hebben dan vrouwen, maar wel dat de uitkeringen vaker betrekking hebben op mannen dan op vrouwen.

Nuluitkeringen

Nuluitkeringen zijn uitkeringen die niet tot uitbetaling komen door korting op de uitkering of sanctie. Korting op de

uitkering leidend tot een nuluitkering wordt veroorzaakt doordat men voldoende inkomsten uit tijdelijke arbeid heeft. Een sanctie kan volgen wanneer men niet voldoet aan de voorschriften op grond waarvan voortzetting van de uitkering afhankelijk is. Een dergelijke sanctie wordt opgelegd in het kader van de Wet Boeten, Maatregelen en Terug- en invordering sociale zekerheid (wet BMT).

Seizoencorrectie van de WW-uitkeringen

Met ingang van de verslagmaand december 2002 publiceert het CBS met terugwerkende kracht tot januari 1992 het aantal WW-uitkeringen (mannen, vrouwen en totaal) voor seizoeninvloeden gecorrigeerd. Door de maanduitkomsten te schonen voor seizoeneffecten kunnen maand-op-maand ontwikkelingen eenduidiger gevolgd worden. Zo kan bijvoorbeeld een omslag in de stijging of daling van het aantal uitkeringen sneller worden vastgesteld dan wanneer er geen seizoencorrectie zou plaatsvinden.

Publicatie van seizoengecorrigeerde cijfers

De cijfers van het aantal WW-uitkeringen voor mannen, vrouwen en totaal zijn zowel voor seizoen gecorrigeerd als niet voor seizoen gecorrigeerd beschikbaar. Voor seizoeninvloeden gecorrigeerd wil zeggen dat de maandcijfers geschoond zijn voor een jaarlijks terugkerend patroon van fluctuaties die normaal voor de tijd van het jaar zijn. In de tabel met seizoengecorrigeerde uitkomsten, zoals die op Statline wordt gepubliceerd, zijn de oorspronkelijke cijfers alleen geschoond voor de jaarlijks terugkerende seizoeninvloeden en niet voor extreme fluctuaties, ook bekend als uitbijters. Van een uitbijter is sprake als het aantal uitkeringen van de ene maand op de andere uitzonderlijk toe- of afneemt.

Incidenteel kan het CBS afzonderlijk een raming publiceren van een dergelijke vertekening in het cijfermateriaal. Voorwaarde is wel dat de vertekening toe te schrijven is aan een reële gebeurtenis, bijvoorbeeld verandering in wetgeving. Het CBS merkt op dat in de seizoenvrije cijfers nog steeds fluctuaties aanwezig zijn die het zicht op de onderliggende trendmatige beweging bemoeilijken.

Jaarlijkse update seizoenpatroon

De seizoencorrectie is gebaseerd op een model waarmee seizoeninvloeden zo stabiel mogelijk berekend worden. De nieuwe uitkomsten worden met dit correctiemodel voor seizoeninvloeden geschoond. Hierbij is rekening gehouden met effecten die niet thuishoren in het seizoenpatroon, bijvoorbeeld met incidenteel forse vertekeningen. Een keer per jaar wordt het correctiemodel up-to-date gemaakt. In de regel vindt dit plaats na afloop van een verslagjaar, met twaalf nieuwe uitkomsten erbij. Hierdoor ontstaan veranderingen in het seizoenpatroon met als gevolg dat al gepubliceerde seizoengecorrigeerde cijfers ook kunnen veranderen. Over het algemeen zijn deze revisies echter klein. Het CBS herziet eerder gepubliceerde seizoenvrije cijfers niet verder dan een jaar terug.

Tabel 1
WW-uitkeringen naar bedrijfstak, 1998–2005

	Bedrijfstakken naar gevoeligheid voor seizoeninvloeden				
	Aanzienlijk gevoelig	Matig gevoelig	Nauwelijks gevoelig	Overig	
	Landbouw en visserij, Bouwnijverheid, Horeca	Vervoer en communi- catie, Zakelijke dienst- verlening, gezondheids- en welzijnszorg	Industrie, Handel en Financiële instellingen	Cultuur en overige dienstverlening	Energie- en water- leidingbedrijven, open- baar bestuur, onder- wijs
kwartaalgemiddelden ¹⁾	<i>x 1 000</i>				
1998					
1e kw	58,9	138,0	142,5	5,8	.
2e kw	33,9	128,4	134,1	5,2	.
3e kw	26,4	120,9	126,2	5,4	.
4e kw	35,3	115,3	118,1	4,9	.
1999					
1e kw	42,8	116,8	114,8	5,2	.
2e kw	24,1	107,7	107,2	4,5	.
3e kw	20,9	101,3	101,5	4,9	.
4e kw	25,0	94,5	95,2	4,5	.
2000					
1e kw	33,5	94,9	92,2	4,9	.
2e kw	20,5	87,4	87,6	4,2	.
3e kw	18,4	81,9	83,9	4,4	.
4e kw	22,5	75,4	83,4	3,9	.
2001					
1e kw	28,7	77,6	79,6	4,2	.
2e kw	18,5	74,4	77,9	3,9	.
3e kw	13,0	72,1	75,7	4,0	.
4e kw	15,9	69,6	73,6	3,8	.
2002					
1e kw	22,5	72,4	75,5	3,9	2,3
2e kw	16,1	75,4	78,0	3,7	3,0
3e kw	14,7	77,5	79,4	4,0	3,7
4e kw	18,5	83,3	83,3	4,1	4,5
2003					
1e kw	28,3	96,1	92,8	4,7	5,7
2e kw	23,8	105,0	101,0	4,6	6,9
3e kw	22,0	111,7	108,2	5,2	8,4
4e kw	25,7	119,1	114,3	5,2	10,5
2004					
1e kw	34,9	131,0	118,5	5,6	13,1
2e kw	29,6	136,8	123,9	5,6	13,8
3e kw	27,1	134,0	125,5	5,9	14,9
4e kw	28,8	135,1	126,3	5,7	16,9
2005					
1e kw	36,0	144,9	131,5	6,0	17,0
2e kw	27,9	142,5	132,0	5,9	16,4
3e kw	24,2	135,2	128,1	6,1	16,1
4e kw	23,5	131,1	124,1	5,6	16,1

¹⁾ Gemiddelde van de stand ultimo van de maand.

Inkomensdynamiek 2001–2004*

Wim Bos

Tussen 2001 en 2004 steeg de koopkracht met 1,5 procent. De inkomensontwikkeling liep sterk uiteen. Bij 45 procent van de bevolking steeg of daalde de koopkracht met meer dan vijftien procent. Grote mutaties in de koopkracht hingen onder meer samen met veranderingen van de voornaamste inkomensbron. Wijzigingen in de arbeidsmarktpositie zoals het vinden van werk, het voor zichzelf beginnen en het met pensioen gaan, hadden vaak een forse inkomensverandering tot gevolg.

1. Inleiding

Welvaart van mensen kan aan veel dingen worden afgemeten, maar het meest voor de hand ligt toch wel het inkomen. Niet alleen het eigen inkomen, maar ook het inkomen van huisgenoten beïnvloedt iemands welvaart. In dit artikel wordt daarom uitgegaan van het besteedbaar inkomen van het huishouden waartoe men behoort. Nu maakt het nogal uit of een inkomen bestemd is voor een persoon alleen of voor een echtpaar met kinderen. Daarom worden inkomens door middel van standaardisatie (CBS, 2004) vergelijkbaar gemaakt met het inkomen van een eenpersoonshuishouden. Om inkomens uit verschillende jaren met elkaar vergelijkbaar te maken, wordt gedefleerd met behulp van de consumentenprijsindex. Het aldus gestandaardiseerde en gedefleerde huishoudensinkomen wordt koopkracht genoemd. In deze bijdrage worden de termen koopkracht en inkomen naast elkaar gebruikt als indicator van welvaart.

Koopkracht kan door allerlei oorzaken veranderen. Het inkomen verandert bijvoorbeeld door een algemene loonsverhoging, promotie, het aanvaarden van (ander) werk en pensionering. Een wijziging in de samenstelling van het huishouden (er wordt een kind geboren, een kind gaat het huis uit, partners scheiden, enz.) leidt eveneens tot een inkomensverandering. Daarnaast wordt de koopkracht door de prijsontwikkeling beïnvloed. Al deze veranderingen zijn in de hier gepresenteerde *dynamische* koopkrachtcijfers verdisconteerd¹⁾.

Dit artikel beschrijft de inkomensdynamiek tussen 2001 en 2004²⁾. Eerst wordt ingegaan op de verschillen in inkomen en inkomensontwikkeling naar de voornaamste inkomensbron van het huishouden waartoe men behoort. De volgende inkomensbronnen zijn daarbij onderscheiden: inkomen uit arbeid (werknemers), inkomen uit eigen onderneming (zelfstandigen) en overdrachtsinkomen, waaronder pensioen (pensioenontvangers) en bijstandsuitkering (bijstandsonvangers). Vervolgens komen de gevolgen van een verandering in arbeidsmarktpositie op het inkomen en de spreiding in de koopkrachtmutaties aan de orde. De inkomensveranderingen kunnen leiden tot een betere of slechtere positie op de inkomensladder. De slotparagraaf laat zien hoe groot de inkomensmobiliteit is.

2. Inkomensverschillen

Het besteedbare huishoudensinkomen bedroeg in 2004 gemiddeld 28 500 euro. Het inkomen van zelfstandigen was het grootst. Hun koopkracht lag 11 procent boven het gemiddelde van de totale bevolking. Ook het inkomen van werknemers kwam met 6 procent ruim boven het gemiddelde uit. Pensioen- en bijstandsonvangers hadden van de hier onderscheiden groepen het laagste inkomen. Het gemiddeld inkomen van pensioenontvangers lag 8 procent onder het totaal, terwijl de koopkracht van bijstandsonvangers de helft was van het gemiddelde van de totale bevolking.

Staat 1
Koopkracht naar voornaamste inkomensbron, 2004*

	Huishoudens	Personen	Koopkracht
	x 1 000		%
Inkomen uit arbeid	3 802	9 804	106
Inkomen uit eigen onderneming	728	2 081	111
Overdrachtsinkomen	2 447	4 047	80
w.o. pensioen	1 647	2 552	92
bijstandsuitkering	273	565	51
Totaal	6 976	15 932	100

3. Geringe stijging van de koopkracht tussen 2001 en 2004

3.1 Jaarlijkse koopkrachtontwikkeling

Elk jaar in de periode 2002–2004 liet voor de totale bevolking in doorsnee een kleine verbetering van het inkomen zien³⁾. De grootste stijging met 1,6 procent werd gerealiseerd in 2002. In 2003 en 2004 bedroeg de stijging respectievelijk slechts 0,1 en 0,3 procent. In alle jaren was de koopkrachtontwikkeling voor mensen met loon gunstiger dan voor pensioenontvangers. In 2004 zagen mensen met een pensioen hun inkomen zelfs licht dalen.

Staat 2
Jaarlijkse koopkrachtontwikkeling naar voornaamste inkomensbron, 2002–2004* ¹⁾

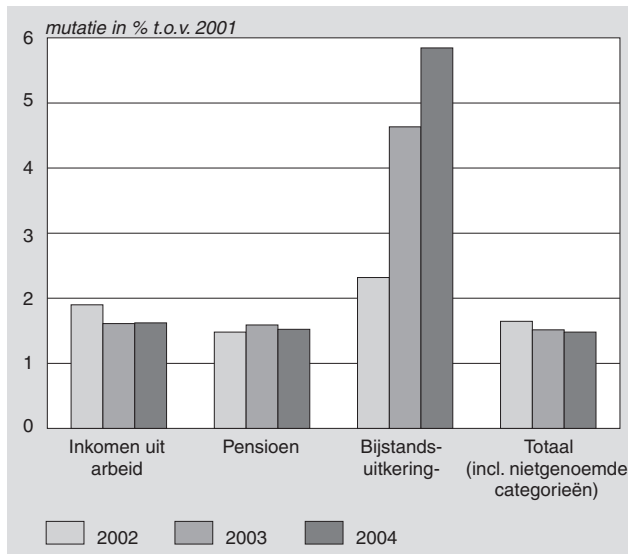
	2002	2003	2004*
	mediaan koopkrachtverandering (%)		
Inkomen uit arbeid	1,9	0,4	0,9
Inkomen uit eigen onderneming	-1,0	-2,6	0,0
Overdrachtsinkomen	1,6	0,1	-0,1
w.o. pensioen	1,5	0,0	-0,2
bijstandsuitkering	2,3	1,1	0,8
Totaal	1,6	0,1	0,3

¹⁾ Procentuele verandering ten opzichte van het voorafgaande jaar.

3.2 Koopkrachtontwikkeling in de periode 2001–2004

Over de periode 2001–2004 als geheel⁴⁾ is de koopkracht voor de hele bevolking gestegen met 1,5 procent. Personen die in 2001 afhankelijk waren van een bijstandsuitkering, zagen hun koopkracht tussen 2001 en 2004 met bijna 6 procent toenemen. De grote stijging bij deze groep is mede toe te schrijven aan de dynamiek binnen deze groep. Van de mensen die in 2001 een bijstandsuitkering ontvingen, heeft een deel in de jaren daarna werk gevonden, zodat de koopkracht van de gehele groep in deze periode steeg.

1. Koopkrachtontwikkeling 2002–2004*, naar voornaamste inkomensbron in 2001

Voor degenen die in 2001 voornamelijk leefden van inkomen uit arbeid of pensioen bedroeg de koopkrachtstijging tussen 2001 en 2004 respectievelijk 1,6 en 1,5 procent. Voor werknemers lijkt deze stijging gering ten opzichte van de jaarlijkse mutaties in deze periode. Ook hier speelt de

dynamiek op langere termijn een rol. Immers, een deel van werknemers is na 2001 afhankelijk geworden van een uitkering of pensioen en ging daarmee in inkomen achteruit. Hierdoor werd de koopkrachtmutatie van de hele groep werknemers omlaag gedrukt.

4. Forse koopkrachtmutaties door verandering van arbeidsmarktpositie

De in paragraaf 3.2 gepresenteerde koopkrachtveranderingen zijn een gemiddelde voor alle personen die in 2001 tot een huishouden met een bepaalde voornaamste inkomensbron behoorden. De situatie in 2002 en volgende jaren was uiteraard voor lang niet iedereen gelijk aan die in 2001. In 2004 had 14 procent van de personen een andere belangrijkste bron van inkomen dan in 2001. Deze veranderingen gaan vaak gepaard met forse koopkrachtmutaties.

Van de werknemers uit 2001 was 9 procent in 2004 vooral afhankelijk van overdrachtsinkomen, waaronder 4 procent van pensioen en 1 procent van een bijstandsuitkering. Hun koopkracht daalde fors: bij uitstromers naar pensioen met 15 procent en bij die naar bijstand met 25 procent. Ruim een van de vijf bijstandsontvangers uit 2001 had drie jaar later vooral inkomen uit arbeid. Voor deze mensen steeg de koopkracht gemiddeld met een kwart. Degenen die in 2004 nog steeds op een bijstandsuitkering waren aangezien, zagen hun koopkracht met 2,8 procent stijgen.

5. Grote spreiding koopkrachtveranderingen

5.1 Spreiding koopkrachtverandering 2003/2004

De mediaan van de koopkrachtveranderingen tussen 2003 en 2004 is 0,3 procent. De ontwikkeling van de koopkracht liep echter sterk uiteen. Voor één op de acht mensen lag de koopkrachtverandering tussen –1 en 1 procent. Daaren-

Staat 3
Koopkrachtverandering bij wijziging van voornaamste inkomensbron, 2001–2004*

	Situatie 2004					
	Inkomen uit arbeid	Inkomen uit eigen onderneming	Overdrachtsinkomen	w.o. pensioen	bijstandsuitkering	Totaal
	<i>aantal (%)</i>					
Situatie 2001						
Inkomen uit arbeid	88	4	9	4	1	100
Inkomen uit eigen onderneming	15	78	6	3	1	100
Overdrachtsinkomen	10	2	88	64	11	100
w.o. pensioen	4	1	95	94	0	100
bijstandsuitkering	22	3	75	5	66	100
Totaal	61	13	26	17	3	100
	<i>mediaan koopkrachtverandering (%)</i>					
Inkomen uit arbeid	2,6	7,0	-17,8	-15,1	-24,5	1,6
Inkomen uit eigen onderneming	-14,0	-1,2	-27,8	-23,2	-31,6	-4,1
Overdrachtsinkomen	21,5	26,4	1,5	1,5	2,8	1,9
w.o. pensioen	16,2	35,8	1,4	1,5	.	1,5
bijstandsuitkering	24,0	32,6	3,2	7,4	2,8	5,8
Totaal	2,7	0,5	0,5	1,0	0,9	1,5

Staat 4
Spreiding van koopkrachtmutaties, 2003–2004* en 2001–2004*

	Koopkrachtmutatie (%)					Totaal
	tot -15	-15 tot -1	-1 tot 1	1 tot 15	15 en meer	
	%					
2003–2004*						
Inkomen uit arbeid	13	29	9	35	14	100
Inkomen uit eigen onderneming	20	27	7	29	17	100
Overdrachtsinkomen	7	30	26	26	10	100
w.o. pensioen	6	32	31	24	7	100
bijstandsuitkering	9	23	20	32	17	100
Totaal	12	29	13	32	14	100
2001–2004*						
Inkomen uit arbeid	22	22	4	26	25	100
Inkomen uit eigen onderneming	37	17	3	15	28	100
Overdrachtsinkomen	10	21	12	37	19	100
w.o. pensioen	9	22	14	42	13	100
bijstandsuitkering	9	17	10	30	34	100
Totaal	21	21	6	27	24	100

tegen steeg of daalde de koopkracht van een kwart van de mensen met meer dan vijftien procent. Bij pensioenontvangers was de spreiding van de koopkrachtveranderingen het geringst. Bij bijna eenderde van hen bedroeg de stijging of daling van de koopkracht hooguit één procent. De koopkracht van bijna één op de acht steeg of daalde met meer dan vijftien procent.

5.2 Spreiding koopkrachtverandering 2001/2004

Koopkrachtveranderingen over een langere periode vertonen een aanzienlijk grotere spreiding dan de mutaties van jaar op jaar. Immers, naarmate er meer tijd verstrijkt, ondervindt een groter deel van de bevolking een wijziging in persoonlijke omstandigheden (waaronder de arbeidsmarktpositie). Deze veranderingen gaan vaak vergezeld van een grote inkomensmutatie. Zo lag het inkomen van 45 procent van de bevolking in 2004 meer dan vijftien procent onder of boven dat van 2001.

5.3 Spreiding koopkrachtverandering in euro's

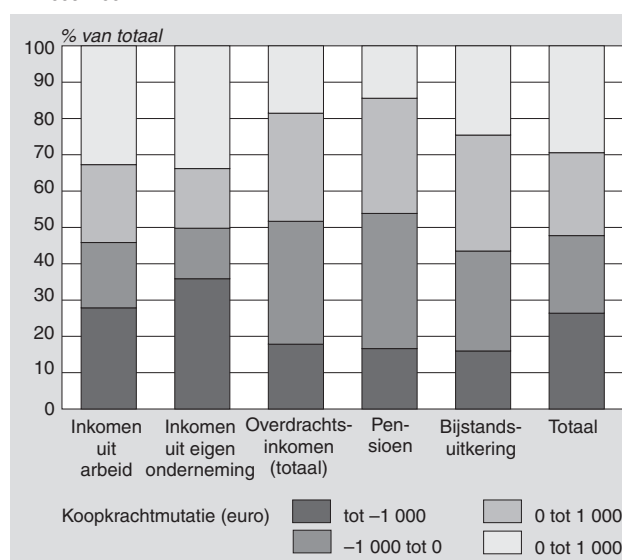
De koopkrachtontwikkeling kan ook in *centen* in plaats van in *procenten* worden uitgedrukt. De plaats die een persoon in beide verdelingen inneemt, hoeft in het geheel niet gelijk te zijn. Zo zal iemand met een procentueel grote inkomensstijging een geringe inkomensstijging in euro ondervinden, indien hij of zij een betrekkelijk laag inkomen had.

Bijna eenderde van de werknemers zag zijn inkomen tussen 2003 en 2004 met duizend euro of meer toenemen. Een dergelijke inkomensstijging kwam bij pensioenontvangers slechts bij 15 procent voor. Bijna de helft van alle personen ondervond een daling van het inkomen.

6. Mobiliteit binnen de inkomensverdeling

De spreiding van de koopkrachtveranderingen leidt tot verschuivingen binnen de inkomensverdeling. Personen ko-

2. Spreiding van koopkrachtmutaties naar voornaamste inkomensbron, 2003–2004*

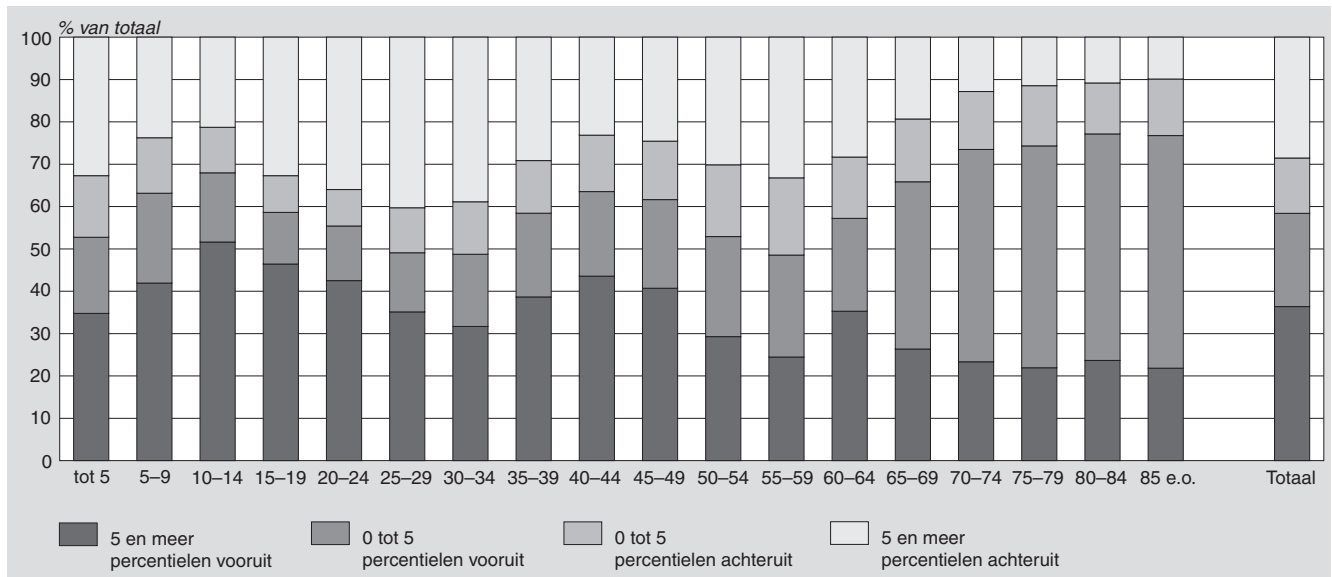

men daarbij op een lagere of hogere plaats op de inkomensladder terecht dan voorheen. De relatieve inkomenspositie wordt in het algemeen vastgesteld met behulp van percentielen. De bevolking is naar hoogte van inkomen gelijk verdeeld over de percentielen; elk percentiel omvat precies één procent van de bevolking. In het eerste percentiel zitten mensen met de laagste inkomens, in het honderdste en laatste percentiel personen met de hoogste inkomens. De inkomensmutatie in centen die nodig is om in een hoger percentiel te komen is niet over het hele traject gelijk. Vooral aan de onder- en bovenkant van de inkomensladder is de afstand tussen twee opeenvolgende percentielen groot.

6.1 Jaarlijkse inkomensmobiliteit

Mobiliteit binnen de inkomensverdeling is hier gemeten door steeds voor twee jaren na te gaan tot welk percentiel een persoon behoorde. Zo nam in de periode 2001–2004

3. Inkomensmobiliteit naar leeftijdscategorie, 2001–2004*

Staat 5
Mobiliteit in de inkomensverdeling, 2001–2004* ¹⁾

	Na 1 jaar ²⁾	Na 3 jaar
	%	
20 en meer percentielen achteruit	7	13
5 tot 20 percentielen achteruit	14	15
Hooguit 5 percentielen voor- of achteruit	54	35
5 tot 20 percentielen vooruit	19	24
20 en meer percentielen vooruit	6	12
Totaal	100	100

¹⁾ Op basis van vergelijking van de relatieve positie (percentielen) die een persoon in de inkomensverdeling in de onderzochte jaren innam.
²⁾ Jaarlijkse veranderingen (gemiddeld over de periode 2001–2004).

ruim de helft van de bevolking van jaar tot jaar een min of meer gelijke relatieve positie in de inkomensverdeling in: van het één op het andere jaar waren zij hooguit vijf percentielen voor- of achteruit geschoven. Jaarlijks maakte zes procent van de bevolking een grote sprong omhoog op de inkomensladder: ten minste twintig procent van de bevolking werd in inkomen voorbijgestreefd.

Staat 6
Overgangskansen tussen 10%-groepen, 2001–2004

	Inkomenspositie in 2004 (10%-groep)										Totaal
	1e	2e	3e	4e	5e	6e	7e	8e	9e	10e	
<i>totaal = 1 000</i>											
Inkomenspositie in 2001 (10%-groep)											
1e (laag inkomen)	43	25	10	6	4	3	3	3	2	2	100
2e	13	39	24	10	5	3	2	1	1	1	100
3e	8	12	33	23	11	6	3	2	1	1	100
4e	7	7	13	27	21	12	6	3	2	1	100
5e	5	5	8	13	25	21	12	6	3	2	100
6e	5	3	5	8	14	24	21	12	6	3	100
7e	4	3	4	5	8	13	25	22	12	4	100
8e	4	2	2	4	6	9	14	28	23	8	100
9e	4	2	2	3	4	6	9	16	34	21	100
10e (hoog inkomen)	5	1	1	2	2	3	4	7	16	58	100
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	1 000

6.2 Inkomensmobiliteit in 2001–2004

De mobiliteit over een periode van vier jaar is veel groter. Nog maar één op de drie mensen behield min of meer een gelijke positie. Daarentegen daalde 13 procent van de bevolking flink af op de inkomensladder: ten minste twintig procent van de bevolking moesten zij voorbij laten gaan. Een iets kleinere groep zag zijn relatieve inkomenspositie tussen 2001 en 2004 sterk verbeteren: in deze korte tijd waren zij ten minste twintig percentielen vooruitgeschoven.

6.3 Inkomensmobiliteit naar leeftijd

De mobiliteit verschilt sterk per leeftijd. De inkomensmobiliteit van inwonende kinderen is uiteraard verbonden met die van hun ouder(s). Als kinderen het ouderlijk huis verlaten (al dan niet om te gaan studeren) nemen ze relatief vaak een lagere inkomenspositie in dan voorheen. Het vinden van een (betere) baan, het krijgen van een hogere beloning op grond van ervaring, en het (tweede) inkomen van

de partner leidt ertoe dat personen hun koopkracht zien stijgen. Hierdoor verbeteren betrekkelijk veel 25- tot 50-jarigen hun relatieve inkomenspositie. In de leeftijdsgroep vanaf 50 jaar raken steeds meer mensen afhankelijk van een uitkering, waardoor het aantal dalers op de inkomensladder in deze groep weer toeneemt. De inkomenspositie van 65-plussers verandert nog maar weinig. Een grote verandering in de koopkracht van deze groep geschiedt met name bij het overlijden van de partner.

6.3 Overgangen

Een ander beeld van stijgers, dalers en blijvers ontstaat, wanneer de positie op de inkomensladder in het begin- en eindjaar tegen elkaar afgezet worden. Hiertoe zijn de inkomenspercentielen samengevoegd tot 10%-groepen. Het is vanzelfsprekend, dat betrekkelijk veel personen die het laagst op de inkomensladder staan, tot de stijgers en blijvers behoren: hun relatieve positie kan alleen maar beter worden of gelijkblijven. Op vergelijkbare wijze hebben personen in de 10%-groepen met de hoogste inkomens een relatief grote kans om op de inkomensladder te dalen. Uit de resultaten komt onder meer naar voren, dat ruim 4 procent van de personen zowel in 2001 als in 2004 tot de laagste 10%-groep behoorde, terwijl bijna 6 procent van de bevolking beide jaren in de hoogste 10%-groep zat.

Technische toelichting

Bronnen

De resultaten zijn gebaseerd op gegevens uit het Inkomenspanelonderzoek (IPO). De inkomensgegevens zijn voornamelijk afkomstig van de administratie van de belastingdienst. Deze gegevens zijn aangevuld met gegevens over individuele huursubsidie en studiefinanciering. Kinderbijslag wordt toegerekend op basis van de samenstelling van het huishouden. Verder zijn onder meer premies sociale verzekering berekend.

Inkomenseenheid

Als inkomenseenheden worden de persoon en het huishouden onderscheiden. Een particulier huishouden bestaat uit één of meer personen die alleen of samen in een woonruimte gehuisvest zijn en zelf in hun dagelijkse levensbehoeften voorzien.

Steekproef en populatie

Ten behoeve van het IPO is een aselechte steekproef van personen getrokken. De informatie over het inkomen is verzameld voor iedereen die deel uitmaakt van het huishouden van een van deze personen. De totale steekproef omvat rond 230.000 personen in circa 80.000 huishoudens. De gegevens hebben betrekking op de bevolking die op 31 december van het desbetreffende jaar in Nederland woonachtig is. In deze publicatie zijn personen die in tehuizen of inrichtingen verblijven buiten beschouwing gelaten. Eveneens zijn (personen in) particuliere huishoudens waarvan het inkomen zeer laag is (negatief, nul of net positief) niet meegenomen: het berekenen van een koopkrachtmutatie levert in deze gevallen geen zinvolle uitkomsten.

Nauwkeurigheid en betrouwbaarheid

Het inkomenspanelonderzoek is een steekproefonderzoek. Zoals bij alle steekproefonderzoeken zijn de uitkomsten een schatting van de werkelijke, maar onbekende waarden. Bij de interpretatie van de gegevens uit deze publicatie dient hiermee rekening gehouden te worden.

De afwijkingen worden voor een deel veroorzaakt, doordat informatie over enkele bestanddelen van het inkomen ontbreekt. Het gaat hier onder meer om gegevens over (ontvangen en betaalde) kinderalimentatie en over inkomensoverdrachten tussen ouders en hun uitwonende (studerende) kinderen. Het inkomen van de betreffende groep huishoudens wordt daardoor onder- of overschat.

Afwijkingen ten opzichte van de werkelijke waarde zijn ook het gevolg van steekproeffouten. Deze ontstaan, doordat de steekproef door toevallige fluctuaties niet geheel representatief is voor de populatie.

De mogelijke afwijking van het waargenomen inkomen ten opzichte van de werkelijke waarde is groter naarmate de spreiding in het inkomen groter is en het aantal waarnemingen kleiner is. In deze publicatie zijn voor groepen die uit minder dan 10.000 personen bestaan, geen gegevens opgenomen.

Begrippen

Gestandaardiseerd inkomen

Om het inkomen van huishoudens van verschillende grootte en samenstelling vergelijkbaar te maken, wordt het inkomen gestandaardiseerd. Hiertoe wordt het besteedbare huishoudensinkomen gedeeld door een equivalentiefactor. In de equivalentiefactor komen de schaalvoordelen tot uitdrukking die het gevolg zijn van het voeren van een gemeenschappelijke huishouding. Hierbij is de CBS-equivalentieschaal gebruikt, waarbij het eenpersoonshuishouden als standaardhuishouden is gekozen. Voor deze huishoudens is de factor gelijk aan 1. Afhankelijk van het aantal volwassenen en minderjarige kinderen wordt voor elke extra volwassene 0,19 tot 0,37 en voor elk extra minderjarig kind 0,15 tot 0,33 aan deze factor toegevoegd. Voor een echtpaar, bijvoorbeeld, bedraagt de equivalentiefactor 1,37. Een alleenstaande met een besteedbaar inkomen van 10 duizend euro en een echtpaar met een besteedbaar inkomen van 13,7 duizend euro bevinden zich dus op een even hoog welvaartsniveau: na standaardisatie bedraagt het inkomen voor beide huishoudens 10 duizend euro.

Koopkracht

Om inkomens in de tijd vergelijkbaar te maken, wordt het *gestandaardiseerd inkomen* gedefleerd met behulp van de consumentenprijsindex. Deze index geeft het prijsverloop weer van een pakket goederen en diensten zoals dit gemiddeld wordt aangeschaft door huishoudens. Indien het gestandaardiseerde inkomen sterker stijgt dan de prijzen, neemt de koopkracht toe. De koopkracht wordt gebruikt om de (reële) ontwikkeling van het inkomen vast te stellen.

Koopkrachtontwikkeling

De koopkrachtmutatie is de procentuele verandering van de koopkracht tussen twee jaren. Op individueel niveau is deze mutatie eenvoudig te bepalen. Op groepsniveau kan

een onderscheid gemaakt worden tussen de zogenaamde macro- en microbenadering (zie de Kleijn, 1993a).

De macrobenadering houdt in dat de mutatie berekend wordt op basis van het *totale* inkomen van een groep. De macrobenadering heeft het nadeel, dat mutaties van hogere inkomens zwaarder in het eindresultaat wegen. De mutatie van de inkomenssom is immers ook te schrijven als de som van de individuele mutaties gewogen met de inkomensaandelen van het basisjaar. Hier komt bij, dat in de macrobenadering de koopkrachtmutatie ook het effect van structuurverschuivingen omvat, indien de groepen waarvoor de koopkrachtmutatie berekend wordt, van samenstelling veranderen.

In de microbenadering wordt per individu de koopkrachtontwikkeling vastgesteld, waarna een aggregatie van de individuele mutatie plaatsvindt. Mutaties van lage en hoge inkomens wegen daarbij even zwaar. Bovendien treedt het effect van een structuurverschuiving niet op, doordat de groep in beide jaren uit precies dezelfde groep individuen bestaat. Bij het bepalen van de koopkrachtmutatie van een groep verdient de mediaan (de middelste van de naar grootte gerangschikte koopkrachtmutaties van personen) de voorkeur boven een gemiddelde hiervan. Met de keus van de mediaan wordt bereikt, dat positieve en negatieve uitschieters nauwelijks invloed hebben op de uitkomst.

De koopkrachtmutatie tussen twee uiteenliggende jaren is berekend op basis van de koopkracht van een vaste groep personen in het begin- en eindjaar. Personen zijn hierbij ingedeeld naar kenmerken die zij in het beginjaar hadden.

Mediaan koopkrachtverandering

De mediaan koopkrachtverandering wordt gebruikt als indicatie van de inkomensontwikkeling van een groep. Een koopkrachtmutatie van 1,5 tussen de jaren 2001 en 2004 wil zeggen dat de koopkracht van de ene helft van de Nederlanders in die periode steeg met ten minste 1,5 procent, terwijl de koopkracht van de andere helft minder steeg of daalde.

Voornaamste inkomensbron

De bron waaruit een huishouden in een jaar het meeste inkomen ontvangt. Bij deze indeling worden de inkomensbestanddelen van alle leden van het huishouden samengeteld. Indien een van de leden van het huishouden inkomen uit eigen onderneming heeft, wordt deze bron ongeacht de hoogte van het bedrijfsresultaat (dus ook als er sprake is van een verlies) als voornaamste inkomensbron van het huishouden aangemerkt. Aan deze categorie zijn ook huishoudens toegevoegd waarvoor inkomen uit vermogen de voornaamste inkomensbron vormt.

Literatuur

Bos, W. (1999). Dynamische koopkrachtontwikkeling 1992–1997. Sociaal-economische maandstatistiek 1999-3, CBS, blz. 31–34.

CBS (1998). Statische koopkrachtontwikkeling 1977–1997. Sociaal-economische maandstatistiek 1998-8, CBS, blz. 45–49.

De Kleijn, J.P. (1993a). Componenten van koopkrachtmutaties. Supplement bij de Sociaal-economische maandstatistiek 1993-1, CBS, blz. 25–36.

De Kleijn, J.P. (1993b). Dynamische en statische koopkrachtmutaties vergeleken. Supplement bij de Sociaal-economische maandstatistiek 1993-3, CBS, blz. 15–19.

De Kleijn, J.P. (2005). Inkomenseffecten van de belastingherziening 2001. Sociaal-economische Trends 3e kwartaal, CBS, blz. 53–60.

CBS (2004). Equivalentiefactoren 1995–2000.

Noten in de tekst

- ¹⁾ Het CBS stelt ook cijfers samen over de (statische) koopkrachtontwikkeling bij gelijkblijvende persoonlijke omstandigheden; zie CBS (1998). De relatie tussen de dynamische en statische koopkrachtontwikkeling wordt besproken in De Kleijn (1993b).
- ²⁾ Deze bijdrage vormt een actualisatie van een artikel waarin voorlopige cijfers van 1997 besproken werden (Bos, 1999). In het kader van een revisie van de Inkomensstatistiek zijn diverse indelingen herzien. Een punt van verschil met de eerder gepubliceerde cijfers vormt ook de populatie. Terwijl de gegevens nu betrekking hebben op de totale bevolking, hadden zij voorheen alleen betrekking op personen van 15 jaar en ouder.
- ³⁾ In het jaar voorafgaand aan deze periode was de koopkrachtstijging met 5 procent uitzonderlijk hoog. Van deze stijging is 3,6 procent toe te schrijven aan de koopkrachtverbetering als gevolg van de belastingherziening die in 2001 is ingevoerd; zie de Kleijn (2005).
- ⁴⁾ Een directe vergelijking tussen het begin- en eindjaar van een reeks van jaren levert in het algemeen een ander resultaat op dan optelling van jaarlijkse koopkrachtmutaties. Weliswaar wordt de koopkrachtmutatie ook in het laatste geval van jaar tot jaar op basis van het inkomen van een vaste groep personen bepaald, maar zal de populatie van het begin- en eindjaar in het algemeen verschillend zijn.

Uitstroom uit de bijstand naar werk

May Hua Oei

Van personen met een bijstandsuitkering in januari 2003 verliet bijna 8 procent binnen twee jaar de bijstand voor betaald werk. Ruim 70 procent van de onderzochte groep bijstandsgerechtigden bleef een uitkering ontvangen. De overige 21 procent stroomde de bijstand uit vanwege andere redenen. Vooral tussen leeftijd en het uitstromen uit de uitkering naar een baan bestaat samenhang. Ook de uitkeringsduur is van belang voor de uitstroom.

1. Inleiding

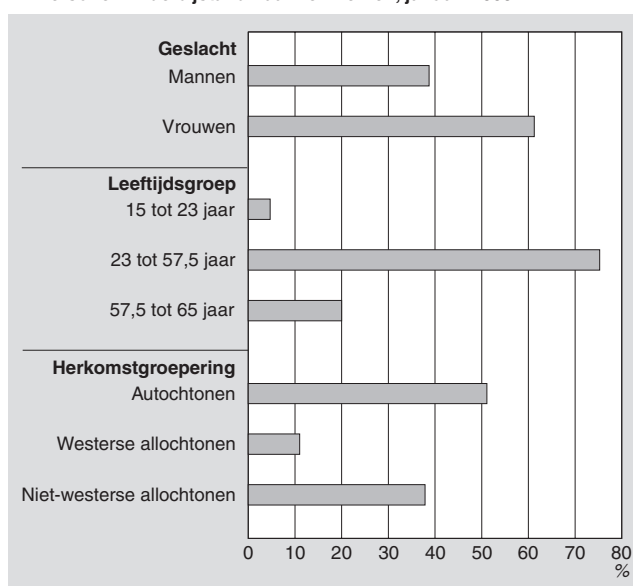
Het CBS heeft in 2005 onderzoek gedaan naar de uitstroom uit een WW- of bijstandsuitkering naar werk. Onderzocht is hoeveel personen die op een zeker moment een uitkering hebben, binnen twee jaar naar regulier werk stromen. In dit artikel worden gegevens gepresenteerd van de uitstroom uit de bijstand naar regulier werk en hoe dat samenhangt met factoren als leeftijd, geslacht, herkomstgroepering en uitkeringsduur.

2. Personen met een bijstandsuitkering

In januari 2003 ontvingen in totaal bijna 380 duizend mensen een bijstandsuitkering¹⁾. Vrouwen zijn oververtegenwoordigd onder de uitkeringsgerechtigden. Ruim 60 procent was vrouw, terwijl zij van de totale bevolking in Nederland ongeveer de helft uitmaken. Het overgrote deel van de uitkeringsgerechtigden zit in de leeftijdsgroep 23 tot 57,5 jaar.

Ook de niet-westerse allochtonen zitten relatief vaak in de bijstand. Van de bijstandsgerechtigden in januari 2003 was 38 procent van niet-westerse herkomst, terwijl hun aandeel

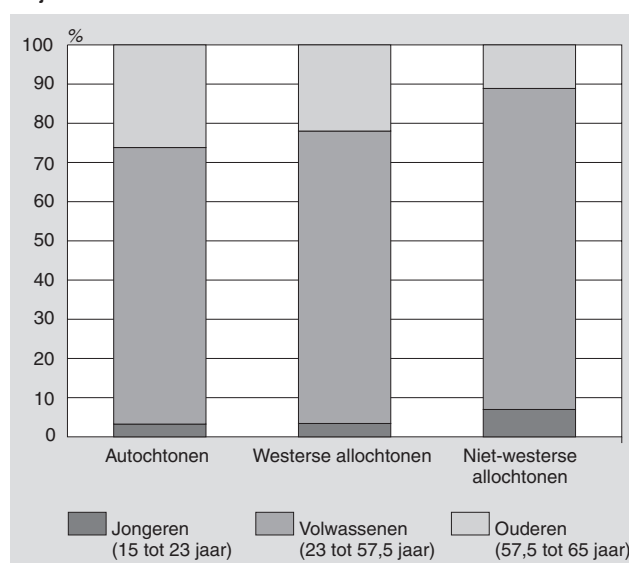
1. Personen in de bijstand naar kenmerken, januari 2003

in de totale bevolking uitkomt op 10 procent. Bij westerse allochtonen is die verhouding minder scheef, 11 om 9 procent. Ongeveer 51 procent van de mensen in de bijstand was autochtoon. Hun aandeel in de bevolking is 81 procent.

Bij de niet-westerse allochtonen zitten er relatief minder ouderen (57,5 tot 65 jaar) in de bijstand dan bij de autochtonen. Daarentegen lopen er relatief ruim tweemaal zoveel niet-westerse allochtone jongeren in de bijstand als autochtone jongeren.

2. Personen met bijstand naar leeftijdsgroep en herkomstgroepering, januari 2003

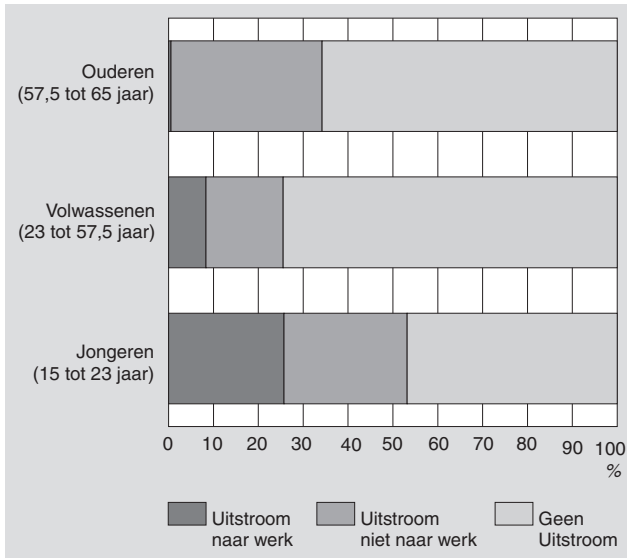
3. Beëindiging van de uitkering

Van de groep mensen met een bijstandsuitkering is onderzocht of ze binnen twee jaar (dus voor januari 2005) uit de bijstand zijn gestroomd naar een betaalde baan. Voor de uitstroomkansen uit de uitkering kunnen zowel demografische kenmerken als verschillende persoonskenmerken, zoals afstand tot de arbeidsmarkt en opleidingsniveau, een rol spelen. In dit artikel wordt alleen gekeken naar de demografische kenmerken.

Van het totale aantal personen dat in januari 2003 een bijstandsuitkering ontving en voor 2003 is ingestroomd, beëindigde minder dan eenderde de uitkering binnen twee jaar. Jongeren hebben een hogere uitstroomkans dan volwassenen. Ongeveer 26 procent van de 15 tot 23-jarigen verliet de bijstand voor een baan. Nog eens 27 procent stroomde ook de bijstand uit vanwege andere redenen dan werk.

Van de volwassenen (23 tot 57,5 jaar) stroomde maar een kwart binnen twee jaar uit de bijstand. Slechts 8 procent deed dat naar werk. Dat betekent dat driekwart van de vol-

3. Uitstroom binnen twee jaar van personen met bijstand naar leeftijdsgroep

wassenen geen kans zag binnen twee jaar de bijstand de rug toe te keren. Bij ouderen lag de uitstroom met 35 procent hoger dan bij volwassenen. Dat komt onder meer doordat veel ouderen de bijstand beëindigen bij het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd. Ook stromen relatief veel ouderen uit de bijstand via (pre)pensioenregelingen. Slechts 1 procent vond een baan.

Mannen vinden sneller baan

Meer mannen dan vrouwen beëindigen de bijstandsuitkering binnen twee jaar. Dat verschil is het grootste bij jongeren. Van de jonge mannen vond 40 procent een baan, terwijl dit bij de jonge vrouwen 17 procent was. Bij de volwassen mannen lukte het 11 procent werk te vinden tegen 7 procent van de volwassen vrouwen. Ruim driekwart van de volwassen vrouwen bleef na twee jaar uitkeringsafhankelijk. Bij de mannen was dat 69 procent.

Kleine verschillen naar herkomstgroepering

Van jonge niet-westerse allochtonen stroomden er relatief gezien iets meer uit de bijstand dan van jonge autochtonen. Wel verlieten jonge autochtonen iets vaker de bijstand voor werk dan jongeren van niet-westerse her-

Staat 1
Uitstroom van personen (15 tot 65 jaar) met bijstand naar leeftijdsgroep en geslacht, onderzoekspopulatie januari 2003

	Totaal	Mannen	Vrouwen
	%		
Jongeren (15 tot 23 jaar)			
Uitstroom naar werk	26	40	17
Uitstroom niet naar werk	27	29	26
Geen uitstroom	47	31	56
Volwassenen (23 tot 57,5 jaar)			
Uitstroom naar werk	8	11	7
Uitstroom niet naar werk	17	20	16
Geen uitstroom	74	69	78
Ouderen (57,5 tot 65 jaar)			
Uitstroom naar werk	1	1	0
Uitstroom niet naar werk	34	35	32
Geen uitstroom	66	64	67

Staat 2
Uitstroom van personen (15 tot 65 jaar) met bijstand naar leeftijdsgroep en herkomstgroepering, onderzoekspopulatie januari 2003

	Autochtonen	Westerse allochtonen	Niet-westerse allochtonen
	%		
Jongeren (15 tot 23 jaar)			
Uitstroom naar werk	27	25	25
Uitstroom niet naar werk	24	29	29
Geen uitstroom	49	46	46
Volwassenen (23 tot 57,5 jaar)			
Uitstroom naar werk	8	8	8
Uitstroom niet naar werk	16	17	18
Geen uitstroom	75	74	73
Ouderen (57,5 tot 65 jaar)			
Uitstroom naar werk	1	1	0
Uitstroom niet naar werk	40	33	15
Geen uitstroom	60	67	85

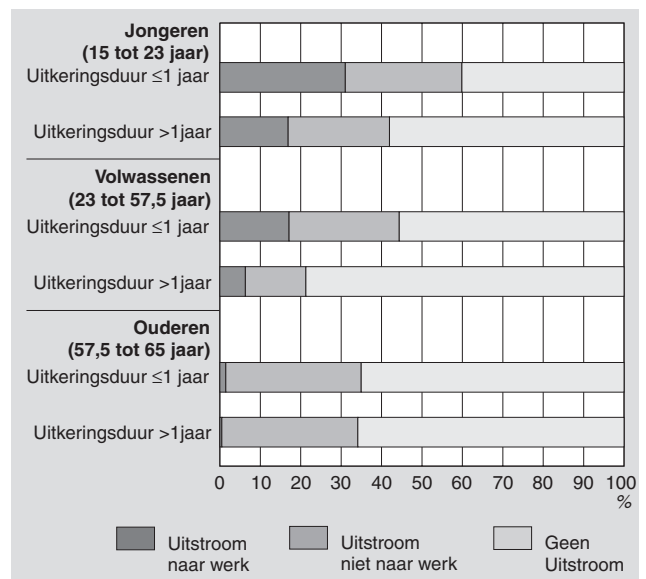
komst. Bij de volwassenen waren er nagenoeg geen verschillen naar herkomst.

4. Hoe langer in de bijstand, hoe moeilijker eruit

Personen die al geruime tijd in de bijstand zitten, kunnen vaak moeilijker werk vinden dan personen die kortere tijd een uitkering ontvangen. Van de personen die in januari 2003 korter dan een jaar een bijstandsuitkering ontvingen, beëindigde bijna de helft de uitkering binnen twee jaar. Bij de jongeren was dat zes op de tien personen, bij volwassenen ruim vier op de tien.

Van de personen die in januari 2003 al langer dan een jaar bijstand ontvingen, beëindigde bijna een kwart de uitkering binnen twee jaar. Bij de ouderen maakte de uitkeringsduur geen verschil. Ruim eenderde van de ouderen stroomde uit, maar niet naar werk. Bijna niemand in deze leeftijdsklasse vindt nog een baan.

4. Uitstroom binnen twee jaar van personen met bijstand naar leeftijdsgroep en uitkeringsduur op peilmoment

Staat 3
Uitstroom van personen (15 tot 65 jaar) die korter of langer dan een jaar bijstand ontvangen, naar leeftijdsgroep en herkomstgroepering, onderzoekspopulatie januari 2003

	Autochtonen		Westerse allochtonen		Niet-westerse allochtonen	
	Uitkeringsduur ≤1 jaar	Uitkeringsduur >1 jaar	Uitkeringsduur ≤1 jaar	Uitkeringsduur >1 jaar	Uitkeringsduur ≤1 jaar	Uitkeringsduur >1 jaar
<i>abs.</i>						
Jongeren (15 tot 23 jaar)	4 070	2 310	870	570	6 230	3 790
Volwassenen (23 tot 57,5 jaar)	23 070	113 740	5 930	25 270	23 890	93 880
Ouderen (57,5 tot 65 jaar)	3 420	47 390	560	8 640	1 020	14 940
<i>%</i>						
Jongeren (15 tot 23 jaar)						
Uitstroom naar werk	34	15	30	16	29	18
Uitstroom niet naar werk	25	22	32	25	31	27
Geen uitstroom	40	64	38	58	40	55
Volwassenen (23 tot 57,5 jaar)						
Uitstroom naar werk	20	6	17	6	15	7
Uitstroom niet naar werk	28	14	27	15	27	16
Geen uitstroom	53	80	56	79	58	77
Ouderen (57,5 tot 65 jaar)						
Uitstroom naar werk	2	1	2	1	1	0
Uitstroom niet naar werk	35	40	34	33	27	14
Geen uitstroom	63	59	64	67	72	86

Bijna de helft van de autochtonen die een jaar of korter bijstand ontvangen, beëindigt de uitkering. Voor allochtonen is dit percentage iets lager. Westerse allochtonen en autochtonen die al langer dan een jaar bijstand ontvangen, stromen iets vaker uit de uitkering dan niet-westerse allochtonen. In staat 3 is te zien dat voor de jongeren die korter dan een jaar een uitkering ontvangen de uitstroompercentages tussen de westerse en niet-westerse allochtonen niet veel verschillen. Wel stroomden autochtone jongeren meer uit naar een baan dan allochtone jongeren, terwijl die laatste groep meer uitstroonden vanwege andere redenen dan werk.

Autochtone volwassenen vinden ook wel sneller een baan dan allochtone volwassenen. Echter naarmate de uitkeringsduur langer is, lijkt de herkomst niets meer uit te maken.

5. Begrippen

Onderzoekspopulatie

De onderzoekspopulatie bestaat uit alle personen in Nederland die in januari 2003 bijstand ontvangen en zijn ingestroomd voor januari 2003. Uitgezonderd zijn de personen waarvan de bijstandsuitkering start in januari 2003. Deze personen zijn niet in de onderzoekspopulatie opgenomen, evenals de personen die voor 2003 bijstand ontvangen en in januari 2003 niet meer bijstandsgerechtigd zijn.

Bijstand

Onder bijstand wordt verstaan een periodieke algemene bijstandsuitkering of een uitkering in het kader van de IOAW of IOAZ. Zowel de aanvrager als de partner wordt beschouwd als de ontvanger van een bijstandsuitkering.

Uitkeringsperiode

Een uitkeringsperiode is een aaneengesloten periode waarin iemand een WW-, bijstands- of arbeidsongeschiktheidsuitkering ontvangt. De uitkering wordt gemeten op ba-

sis van het betalingsconcept, dat betekent dat de persoon recht op een uitkering heeft én dat er een betaling is geweest. Gedurende een uitkeringsperiode kan iemand gelijktijdig of na elkaar verschillende uitkeringen ontvangen.

Uitstroom

Elke onderbreking van de uitkeringsperiode van minimaal een maand wordt gezien als uitstroom. Uitstroom kan uitstroom naar werk zijn, maar kan ook het gevolg zijn van demografische oorzaken, zoals het bereiken van de 65-jarige leeftijd of overlijden.

Uitstroom naar werk

Als in een periode van één maand voor de uitstroommaand tot drie maanden na de uitstroommaand een nieuwe baan start, wordt dit beschouwd als uitstroom naar werk. De uitstroommaand is de eerste maand na een uitkeringsperiode waarin een persoon geen recht meer heeft op een uitkering of waarin geen betaling heeft plaatsgevonden.

Uitstroom niet naar werk

Als er uitstroom uit de bijstand plaatsvindt, maar niet naar werk in de periode binnen één maand voor de uitstroommaand tot drie maanden erna, dan wordt er gesproken over uitstroom niet naar werk. Er wordt gesproken over uitstroom niet naar werk als een persoon geen recht meer heeft op bijstand door bijvoorbeeld andere inkomsten binnen het huishouden, verhuizing of bij het bereiken van de 65-jarige leeftijd.

Uitkeringsduur

Uitgaande van januari 2003 is nagegaan of personen korter dan een jaar bijstand ontvangen of langer dan een jaar. Met andere woorden, zijn de personen de uitkering gestart in 2002 (en ontvangen ze in januari 2003 een jaar of korter bijstand) of zijn personen de uitkering voor 2002 gestart (langer dan een jaar bijstand in januari 2003).

Literatuur

CBS, 2005, *Uitstroom naar Werk*, Centrum voor Beleidsstatistiek 05004, CBS, Voorburg.

Noot in de tekst

- ¹⁾ De aantallen in dit artikel wijken iets af van de aantallen in het rapport *Uitstroom naar werk* door een iets andere onderzoekspopulatie. Niet meegerekend zijn in dit artikel de personen die in januari 2003 een bijstandsuitkering starten.

AOW-aanspraken:

De consequenties van een opbouwverzekering

Luc Verschuren

Ongeveer 13 procent van de inwoners van Nederland tussen de 15 en 65 jaar had eind 2004 onvolledige AOW-aanspraken. Van de 65-plussers had 7 procent een onvolledige AOW-uitkering. Vooral eerstegeneratieallochtonen, in het bijzonder met een niet-westerse herkomst, hebben aanzienlijk verminderde AOW-aanspraken. Ook in bepaalde grensgemeenten is, vooral als gevolg van arbeid in het buitenland, vaak sprake van onvolledige AOW-aanspraken.

1. Inleiding

De Algemene Ouderdomswet (AOW) is een volksverzekering met als doel verzekerden een welvaartsvast ouderdomspensioen te garanderen bij het bereiken van de 65-jarige leeftijd. De kring der verzekerden voor de AOW bestaat in de regel uit alle ingezetenen van Nederland tussen de 15 en 65 jaar. Er gelden echter regels die deze kring van verzekerden uitbreiden of beperken. Niet-ingezetenen, die arbeid verrichten in Nederland en hierdoor onderworpen zijn aan het Nederlandse loonbelastingregime, zijn bijvoorbeeld ook verzekerd voor de AOW. Ingezetenen die uitsluitend buiten Nederland arbeid verrichten zijn daarentegen uitgesloten van de kring der verzekerden.

De AOW is een opbouwverzekering. Dat betekent dat de hoogte van de AOW-uitkering afhankelijk is van het aantal verzekerde jaren¹. Meer specifiek houdt dit in dat tussen de 15e en 65e verjaardag een korting van 2 procent wordt toegepast voor elk jaar dat iemand niet verzekerd is geweest of schuldig nalatig is geweest de verschuldigde jaarpremie te betalen. Om in de toekomst een volledige AOW-uitkering te ontvangen, kunnen personen zich vrijwillig bijverzekeren in periodes waarin zij niet behoren tot de kring der verzekerden.

Voor het speerpunt Vergrijzing is in het CBS onderzoek verricht naar de hoogte van de AOW-aanspraken in Nederland. Hierbij zijn gegevens van de Sociale Verzekeringsbank (SVB) gebruikt. In dit artikel wordt geanalyseerd in hoeverre onder de inwoners van Nederland tussen de 15 en 65 jaar sprake is van onvolledige AOW-aanspraken. Bovendien wordt ingegaan op de belangrijkste oorzaken en enkele gevolgen van onvolledige aanspraken.

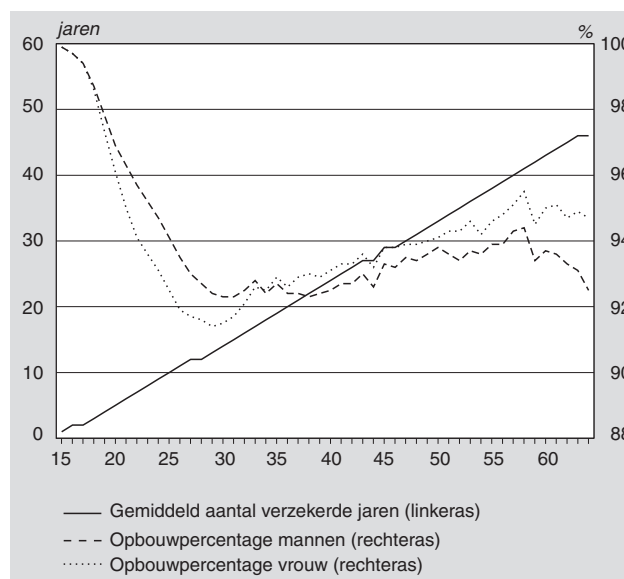
De analyses voor dit artikel hebben betrekking op alle inwoners van Nederland tussen de 15 en 65 jaar eind 2004. Ongeveer 13 procent had toen te maken met een onvolledige AOW-opbouw². Van de personen tot en met 30 jaar had 8 procent te maken met onvolledige aanspraken. Met 15 procent was dit aandeel aanzienlijk hoger onder de inwoners ouder dan 30 jaar.

2. Het vaststellen van AOW-aanspraken

De hoogte van AOW-aanspraken kan op verschillende manieren worden vastgesteld. Zo kan per persoon bijvoorbeeld worden gekeken naar het aantal verzekerde jaren voor de AOW. De gemiddelde hoogte van de aanspraken van een groep personen is dan gelijk aan het gemiddelde aantal verzekerde jaren van alle personen in deze groep. Gezien de opbouwsystematiek van de AOW, heeft dit gemiddelde aantal verzekerde jaren een nagenoeg lineair verloop, wanneer deze wordt afgezet tegen de variabele leeftijd (figuur 1).

Een meeteenheid die beter vergelijkbaar is tussen personen van verschillende leeftijden, is het opbouwpercentage voor de AOW. Dat percentage is gelijk aan de verhouding tussen het aantal verzekerde jaren en het maximaal mogelijke aantal verzekerde jaren. Het maximaal mogelijke aantal verzekerde jaren is afhankelijk van de leeftijd van de desbetreffende persoon. Zo kan iemand op zijn achttiende verjaardag maximaal drie jaar verzekerd zijn. In figuur 1 is het gemiddelde opbouwpercentage naar leeftijd afzonderlijk weergegeven voor mannen en vrouwen. In figuur 1 is te zien dat het opbouwpercentage een ander beeld geeft dan het gemiddelde aantal verzekerde jaren. Vooral jongvolwassenen hebben te maken met een relatief laag gemiddeld opbouwpercentage, oftewel een lage AOW-opbouw.

1. AOW-opbouw naar leeftijd en geslacht, ultimo 2004

3. Onvolledige AOW-opbouw

Iemand bouwt geen aanspraken op voor de AOW wanneer hij of zij niet behoort tot de kring van verzekerden voor de AOW. In de eerste plaats worden geen aanspraken opgebouwd als iemand niet behoort tot de ingezetenen van Nederland. Van een uitzondering op deze regel is sprake wanneer een van de regels voor uitbreiding van de kring der verzekerden voor de AOW³⁾ van toepassing is. Zo zijn (buitenlandse) grensarbeiders, die arbeid verrichten in Nederland, doorgaans ook verzekerd voor de AOW.

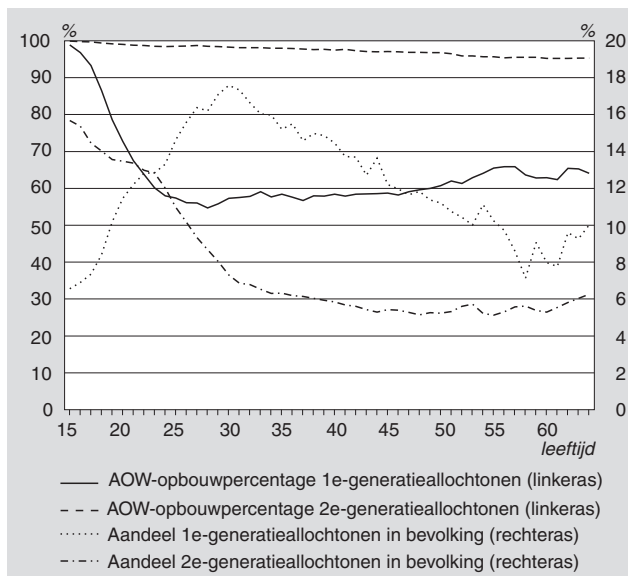
Daarnaast kunnen regels voor beperking van de kring der verzekerden leiden tot onvolledige AOW-aanspraken. Deze regels hebben als doel dubbele verzekering en premieheffing van personen te voorkomen. Van een dergelijke situatie is bijvoorbeeld sprake wanneer een ingezetene van Nederland grensarbeid verricht. Ten slotte worden geen aanspraken opgebouwd wanneer een persoon, bij verplichte verzekering, schuldig nalatig is de verschuldigde premie te betalen.

3.1 Ingezetenschap buiten Nederland

Perioden van ingezetenschap in een ander land dan Nederland kunnen leiden tot een korting op de AOW-aanspraken. De totale duur van perioden van ingezetenschap in het buitenland wordt dan in mindering gebracht op de verzekerde periode van een persoon. Deze mindering is van kracht, tenzij sprake is van vrijwillige verzekering of een van de regels voor uitbreiding van de kring der verzekerden van toepassing is. Immigranten en remigranten zijn de specifieke groepen die te maken kunnen krijgen met dergelijke situaties.

Het effect van internationale migratie op de AOW-opbouw van personen is duidelijk merkbaar. Zo ligt het gemiddelde AOW-opbouwpercentage voor ingezetenen van Nederland, die in hun leven ooit een periode in het buitenland hebben gewoond (remigranten), met 77 procent beduidend lager

2. AOW-opbouw allochtonen naar leeftijd, ultimo 2004

dan het gemiddelde opbouwpercentage van 94 procent voor de totale populatie. Voor eerstegeneratieallochtonen (immigranten) ligt het gemiddelde opbouwpercentage met 61 procent nog aanzienlijk lager. Tweedegeneratieallochtonen hebben, met een gemiddeld opbouwpercentage van 98 procent, veel minder te maken met onvolledige aanspraken als gevolg van ingezetenschap in een ander land dan Nederland. Deze personen hebben in de meeste gevallen hun hele leven tot nog toe in Nederland gewoond.

De gemiddelde AOW-aanspraken van deelpopulaties met relatief veel eerstegeneratieallochtonen worden sterk gedrukt door de gemiddeld lage aanspraken van deze immigranten. Zo hangen relatief lage gemiddelde AOW-aanspraken voor personen rond de 30 jaar sterk samen met een grote groep eerstegeneratieallochtonen met beperkte AOW-aanspraken. Dit effect is vooral zichtbaar bij jonge vrouwen. Veel allochtone vrouwen zijn, ten behoeve van gezinsvorming of gezinshereniging, pas op latere leeftijd naar Nederland gemigreerd, waardoor zij te maken hebben met een aanzienlijk verminderde AOW-opbouw (SER, 2000). De gemiddelde aanspraken onder jongeren zijn relatief hoog. Voor een belangrijk deel heeft dit te maken met het feit dat zich onder de laagste leeftijdsklassen relatief weinig eerstegeneratieallochtonen bevinden.

3.2 Uitbreiding en beperking kring der verzekerden

Regels voor uitbreiding en beperking van de kring der verzekerden voor de AOW beïnvloeden de hoogte van de AOW-aanspraken. Personen die behoren tot de kring der verzekerden voor de AOW zijn per definitie verplicht verzekerd. In de context van deze verplichte verzekering zijn er enkele bijzondere situaties.

In de eerste plaats kunnen personen, die niet verplicht verzekerd zijn voor de AOW, kiezen om zich vrijwillig bij te verzekeren. Dit kunnen personen bijvoorbeeld doen wanneer ze tijdelijk in het buitenland woonachtig zijn. Van de inwoners van Nederland tussen de 15 en 65 jaar hadden eind 2004 ongeveer duizend personen zich ooit vrijwillig verzekerd. In de tweede plaats zijn personen, die wel verplicht verzekerd zijn voor de AOW, niet verzekerd voor de perioden waarin ze schuldig nalatig zijn geweest de verschuldigde premie te betalen. Deze premieplicht geldt voor alle verzekerden met een inkomen. Van schuldige nalatigheid in het verleden ondervonden eind 2004 ongeveer 20 duizend personen invloed op hun aanspraken voor de AOW. Ten slotte is in bepaalde gevallen sprake van een vrijstelling voor personen van de verzekeringsplicht voor de volksverzekeringen. Hiervan is bijvoorbeeld sprake wanneer een ingezetene van Nederland een uitkering ontvangt ingevolge een buitenlandse wettelijke regeling betreffende sociale zekerheid⁴⁾. Ongeveer 2 duizend inwoners van Nederland tussen de 15 en 65 jaar hadden hier ooit te maken mee gehad.

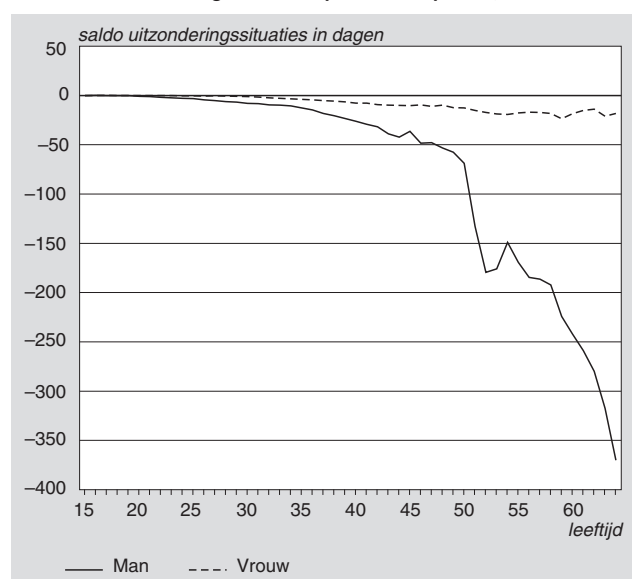
Met als voornaamste doel dubbele verzekering van personen te voorkomen, gelden er regels die de kring der verzekerden voor de AOW beperken. In deze gevallen worden personen doorgaans geacht al over een andere adequate voorziening te beschikken. Zo is een persoon onverzekerd wanneer deze, als ingezetene van Nederland, arbeid

verricht in het buitenland. Van de totale Nederlandse bevolking tussen de 15 en 65 jaar ultimo 2004 ondervonden ruim 221 duizend personen hier invloed van op hun AOW-aanspraken. Ook onverzekerd voor de AOW zijn personen die werkzaam zijn bij een volkenrechtelijke organisatie, zoals de Verenigde Naties, en hierdoor vallen onder een sociale zekerheidswet van een andere mogendheid dan Nederland. Eind 2004 werden de AOW-aanspraken van nog geen duizend personen door dergelijke situaties beïnvloed.

Regels voor uitbreiding van de kring der verzekerden voorkomen juist dat personen, gedurende bepaalde perioden, niet verzekerd zijn voor de AOW of een soortgelijke verzekering. In deze gevallen worden personen namelijk niet geacht al te beschikken over een andere adequate voorziening. Zo zijn grensarbeiders, voor de perioden dat zij in Nederland grensarbeid verrichten, doorgaans wel verzekerd voor de AOW. Ultimo 2004 ondervonden ruim duizend inwoners van Nederland tussen de 15 en 65 jaar invloed op hun AOW-aanspraken van dit soort grensarbeid in het verleden. Ook Nederlandse studenten die in het buitenland studeren en Nederlanders die in het buitenland woonachtig zijn, maar in Nederlandse overheidsdienst zijn, werken op een Nederlandse diplomatieke of consulaire post of werken bij een permanente vertegenwoordiging van Nederland bij een internationale organisatie, zijn gedurende desbetreffende perioden wel verzekerd voor de AOW. Ultimo 2004 was het totale aantal ingezetenen van Nederland tussen de 15 en 65 jaar dat van een van deze gebeurtenissen invloed op de AOW-aanspraken ondervond bijna nihil.

Kortom, de uitgangssituatie voor de AOW is dat personen aanspraken opbouwen tijdens de perioden dat zij woonachtig zijn in Nederland. De hiervoor genoemde uitzonderingssituaties zorgen voor een verhoging dan wel een verlaging van de AOW-aanspraken ten opzichte van de AOW-opbouw volgens de uitgangssituatie. Hierbij geldt dat de voor uitzonderingssituaties gecorrigeerde AOW-opbouw van een persoon uiteindelijk niet hoger kan zijn dan het maximum van 50 verzekerde jaren.

3. Invloed uitzonderingssituaties op AOW-aanspraken, ultimo 2004

Wanneer de tijdvakken van alle in deze paragraaf behandelde uitzonderingssituaties worden gesaldeerd, ontstaat een saldo, dat de totale invloed van de uitzonderingssituaties op de AOW-opbouw van een persoon weergeeft⁵⁾. In figuur 3 is te zien dat, in tegenstelling tot mannen, vrouwen nauwelijks te maken hebben met vermindering van de AOW-aanspraken, als gevolg van uitzonderingssituaties. Mannen van 64 jaar hebben, gemiddeld genomen, te maken met een vermindering van de AOW-aanspraken met één verzekerd jaar. In de figuren 1 en 3 is te zien dat het verschil in AOW-opbouw tussen mannen en vrouwen boven de leeftijd van ongeveer 35 jaar sterk samenhangt met de vermindering van de AOW-opbouw van mannen, als gevolg van uitzonderingssituaties.

Het effect van uitzonderingssituaties op de AOW-aanspraken van een inwoner van Nederland is per saldo niet vaak positief. Dit heeft onder andere te maken met het feit dat immigranten slechts in beperkte mate gebruik maken van de mogelijkheid tot vrijwillige verzekering. Immigranten zijn vaak niet op de hoogte van de mogelijkheid tot vrijwillige inkoop van verzekerde jaren. Uit onderzoek door de SVB blijkt dat ook emigranten in weinig gevallen gebruik maken van vrijwillige verzekering. Als belangrijkste oorzaak wordt genoemd dat ook emigranten vaak onvoldoende geïnformeerd zijn over de mogelijkheid van vrijwillige verzekering (Jonge, T. de, 2005).

4. Bevolkingsgroepen met beperkte AOW-opbouw

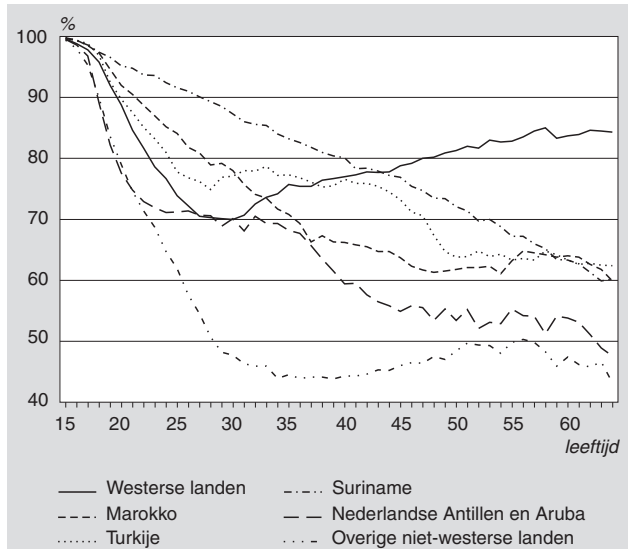
Er zijn verschillende bevolkingsgroepen in Nederland, waarin vaak sprake is van onvolledige AOW-opbouw. In deze context dient te worden vermeld dat, in theorie, voor iedereen vanaf het 65^e levensjaar een inkomen gegarandeerd is, dat gelijk is aan de hoogte van een volledige AOW-uitkering. Personen met een gekorte AOW-uitkering kunnen een beroep doen op de bijstand om hun AOW-gat op te vullen, mits overig huishoudinkomen en eigen vermogen niet boven de toegestane normen voor het desbetreffende huishouden uitkomen.

4.1 Niet-westerse immigranten

Door een beperkte verblijfsduur in Nederland hebben vooral niet-westerse immigranten (eerstegeneratieallochtonen) vaak een onvolledige AOW-opbouw. Momenteel bestaat de groep personen met een gekorte AOW-uitkering dan ook voor een groot gedeelte uit de grootste minderheidsgroepen in Nederland, namelijk Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen. Het overgrote deel van personen met een Turkse, Marokkaanse of Surinaamse nationaliteit heeft bovendien op dit moment een gekorte AOW-uitkering (Nederland et al. 2005).

Het algemene beeld voor niet-westerse allochtonen is dat het gemiddelde opbouwpercentage voor de AOW lager is naarmate de leeftijd toeneemt. Een belangrijke oorzaak hiervan is dat het aandeel tweedegeneratieallochtonen binnen de totale populatie niet-westerse allochtonen hoger is in de lage leeftijdsklassen dan in de hoge leeftijdsklassen. De relatief hoge aanspraken van deze tweedegeneratieal-

4. Opbouwpercentage AOW allochtonen naar leeftijd en herkomst-groepering, ultimo 2004

lochtonen hebben een verhogend effect op de gemiddelde AOW-opbouw van de niet-westerse allochtonen in de lagere leeftijdsklassen.

Onder niet-westerse allochtonen is de AOW-opbouw het laagst in de categorie 'overige niet-westerse allochtonen'. Deze categorie bestaat voor een belangrijk deel uit immigranten uit landen als Irak, China, Afghanistan, Iran en Somalië. Veel personen uit deze groep hebben onvolledige aanspraken, doordat zij pas op late leeftijd naar Nederland zijn gemigreerd. Ook de gemiddelde AOW-opbouw van Antillianen ligt vrij laag. In deze bevolkingsgroep bevinden zich veel personen die nog relatief kort in Nederland verblijven.

De gemiddelde AOW-opbouw van personen met Turkse en Marokkaanse herkomst ligt structureel iets hoger dan die van Antillianen en 'overige niet-westerse allochtonen'. Vooral onder de hoogste leeftijdscategorieën bevinden zich Turkse en Marokkaanse gastarbeiders, die tijdens de jaren zestig en zeventig in groten getale zijn geïmmigreerd. De gemiddelde AOW-aanspraken van personen met een Surinaamse afkomst zijn het hoogst binnen de grootste minderheidsgroepen in Nederland.

Het gemiddelde opbouwpercentage voor de AOW ligt, met 70 procent, laag voor westerse allochtonen rond de leeftijd van 30 jaar. Het gemiddelde opbouwpercentage van alle westerse allochtonen samen ligt met ongeveer 80 procent echter aanzienlijk hoger dan het gemiddelde opbouwpercentage van ongeveer 70 procent van alle niet-westerse allochtonen samen.

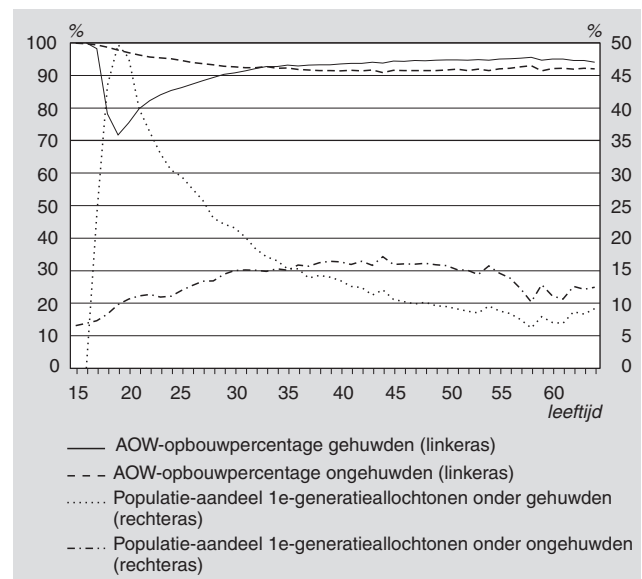
4.2 AOW en burgerlijke staat

De hoogte van een AOW-uitkering is, naast de hoogte van de aanspraken, afhankelijk van de huishoudsituatie van de desbetreffende persoon. Het netto maandelijkse ouderdomspensioen voor gehuwden⁶⁾ bedraagt 50 procent van het nettominimumloon per maand. Voor ongehuwden en

alleenstaande ouders met een kind jonger dan 18 jaar bedragen de uitkeringen achtereenvolgens 70 en 90 procent van het nettominimumloon. Al deze bedragen betreffen volledige AOW-uitkeringen, oftewel uitkeringen bij volledige AOW-aanspraken op de 65e verjaardag.

Na het bereiken van de 65^e verjaardag kan een pensioengerechtigde bovendien recht hebben op een AOW-toeslag voor een partner die nog geen 65 jaar is. Deze toeslag komt dan bovenop de reguliere AOW-uitkering. Per 1 januari 2015 vervalt deze AOW-toeslag. Personen die na deze datum 65 worden, kunnen zodoende geen aanspraak meer maken op een dergelijke toeslag. Door het wegvallen van de toeslag zouden in de toekomst meer pensioengerechtigden met hun inkomen onder het bijstandsniveau kunnen uitkomen, waardoor in potentie meer mensen een beroep zullen doen op de bijstand.

5. AOW-opbouw naar leeftijd en burgerlijke staat, ultimo 2004

In vrijwel alle leeftijdsklassen is sprake van verschillen in AOW-opbouw tussen gehuwden en ongehuwden. Vanaf de leeftijd van ongeveer 30 jaar liggen de AOW-aanspraken van gehuwden structureel iets hoger dan die van ongehuwden. Opvallender is het grote verschil in de hoogte van de aanspraken in de lagere leeftijdsklassen. Met een minimum van 72 procent voor 19-jarigen, ligt het gemiddelde opbouwpercentage voor de AOW van gehuwden onder de 30 jaar relatief laag.

De voornaamste oorzaak van de verschillen in AOW-opbouw tussen gehuwden en ongehuwden ligt in het bevolkingsaandeel van eerstegeneratieallochtonen. Zo hangt het lage gemiddelde opbouwpercentage van gehuwden in de lagere leeftijdsklassen sterk samen met een piek van het aandeel eerstegeneratieallochtonen in de populatie in deze leeftijdsklassen. Hierbij speelt een rol dat jonge eerstegeneratieallochtonen vaker gehuwd zijn dan jonge autochtonen. Onder de jongere cohorten eerstegeneratieallochtonen zijn vrouwen oververtegenwoordigd. Gezinsvorming en gezinshereniging van allochtone gezinnen in Nederland spelen hier, zoals eerder vermeld, een belangrijke rol. Ten

slotte zijn ook de structureel lagere AOW-aanspraken voor ongehuwden in de hogere leeftijdsklassen voornamelijk te verklaren door een relatief hoog bevolkingsaandeel van eerstegeneratieallochtonen in deze leeftijdsklassen.

5. Grote steden en grensgemeenten

In bepaalde gemeenten komen onvolledige AOW-aanspraken vaker en in sterkere mate voor dan in andere gemeenten. Een gevolg hiervan is dat in de toekomst in bepaalde gemeenten meer mensen, in meerdere mate, een beroep kunnen doen op de bijstand. Dit heeft consequenties voor de financiën van deze gemeenten. Gemeenten krijgen voor de uitvoering van de bijstand namelijk een bepaald budget toegekend. Bij veel aanvragen voor bijstand zou het voor kunnen komen dat het budget van een gemeente niet toereikend is, waardoor de desbetreffende gemeente dit in beginsel binnen de eigen begroting moet opvangen. Aan de andere kant kan een gemeente een eventueel overschot uit het budget vrij besteden. Voor informatie over de Wet Werk en Bijstand wordt verwezen naar de internetpagina van de regering⁷⁾.

Staat 1
Onvolledige AOW-aanspraken naar regio, ultimo 2004

	Aandeel personen met gekorte AOW-aanspraken	Gemiddeld opbouwpercentage AOW	
		Totale populatie	Autochtonen
	%		
Totaal Nederland	13	93,9	98,6
Vaals	50	73,4	92,2
Amsterdam	32	84,3	97,5
's-Gravenhage	30	85,2	97,8
Rotterdam	28	86,9	98,6
Wassenaar	27	83,8	95,3
Kerkrade	27	87,9	96,3
Baarle-Nassau	23	91,4	94,6
Achtkarspelen	3	98,9	99,5
Dantumadeel	3	98,9	99,5
Staphorst	2	99,1	99,6

In staat 1 is informatie opgenomen over onvolledige AOW-opbouw in verschillende gemeenten. Er is een selectie gemaakt van gemeenten met relatief veel en gemeenten met relatief weinig personen met onvolledige AOW-aanspraken. Onder de gemeenten met de meeste personen met onvolledige aanspraken bevinden zich drie grote steden, te weten Amsterdam, 's-Gravenhage en Rotterdam. De overige gemeenten bestaan uit Wassenaar en de drie grensgemeenten Vaals, Kerkrade en Baarle-Nassau.

Een hoog aandeel personen met onvolledige AOW-aanspraken gaat samen met een laag gemiddeld opbouwpercentage voor de AOW in deze gemeenten. Wanneer de gemiddelde opbouwpercentages worden berekend over enkel de autochtone bevolking in de gemeenten, liggen deze echter aanzienlijk hoger dan wanneer ze worden berekend over de totale populaties. Hieruit blijkt de sterke invloed van de lage AOW-opbouw van allochtonen op de gemiddelde opbouwpercentages. Dat in de grote steden veel allochtonen wonen, is algemeen bekend. In de grens-

gemeenten wordt het effect van allochtonen vooral bepaald door immigratie vanuit België en Duitsland. Wassenaar, ten slotte, is een gemeente waar de groep allochtonen voor een belangrijk deel bestaat uit immigranten uit Groot-Brittannië en de Verenigde Staten.

De gemiddelde AOW-opbouw van autochtonen in Wassenaar en de drie grensgemeenten ligt ver onder het landelijke gemiddelde. Voor de gemeente Wassenaar is een belangrijke oorzaak dat veel inwoners tijdelijk in het buitenland hebben gewoond. Voor de gemeenten Vaals, Kerkrade en, in mindere mate, voor Baarle-Nassau speelt grensarbeid in België en Duitsland een belangrijke rol bij onvolledige AOW-opbouw van de autochtone bevolking.

Grensarbeiders die arbeid verrichten in het buitenland vallen in de meeste gevallen onder het loonbelastingregime van het land waar de arbeid wordt verricht. Hierbij dient te worden opgemerkt dat bij grensarbeid doorgaans sprake is van complementariteit met AOW door aanspraken op grond van een wettelijke regeling en eventueel ook nog een aanvullende pensioenregeling in het land waar de arbeid wordt verricht (SER, 2000).

Technische toelichting

De meeste cijfers in dit artikel zijn gebaseerd op eigen berekeningen. De hoogte van de AOW-aanspraken van een persoon wordt hierbij in twee stappen bepaald. In de eerste plaats wordt, voor alle ingezetenen van Nederland tussen de 15 en 65 jaar, de totale periode na de 15^e verjaardag bepaald, waarin zij woonachtig zijn geweest in Nederland. De bron van deze gegevens is de Gemeentelijke Basis Administratie (GBA).

In de tweede plaats wordt de totale duur van deze periode gecorrigeerd voor eventuele tijdvakken, waarin sprake is geweest van omstandigheden, zoals gedefinieerd in de regels voor uitbreiding en beperking van de kring der verzekerden, krachtens de Algemene Ouderdomswet. Informatie over dergelijke tijdvakken is afkomstig van de Sociale Verzekeringsbank (SVB). Verzekerde tijdvakken van vóór de invoering van de AOW kunnen niet nauwkeurig worden vastgesteld, omdat deze afhankelijk zijn van gebeurtenissen in de toekomst (overgangsregeling⁸⁾). Om deze reden worden eventuele verzekerde tijdvakken van vóór 1957 gebaseerd op het al dan niet woonachtig zijn geweest in Nederland van de desbetreffende persoon tijdens deze periode.

Opbouwpercentage voor de AOW

Personen kunnen voor de AOW verzekerd zijn tussen hun 15e en 65e verjaardag. Het opbouwpercentage voor de AOW is gelijk aan het aantal verzekerde jaren voor de AOW, in procenten van het maximaal mogelijke aantal verzekerde jaren. Iemand die net 18 jaar is geworden kan op dat moment maximaal drie jaar verzekerd zijn. Indien deze persoon één jaar onverzekerd was, is het opbouwpercentage voor de AOW met eenderde verminderd tot 66,7 procent.

Grensarbeid

Voor dit artikel is sprake van grensarbeid wanneer een ingezetene van een land arbeid in dienstbetrekking verricht in een ander land en hij of zij op grond hiervan onder het loonbelastingregime van dat andere land valt.

Literatuur

Jonge, T. de, 2005, Onverzekerd vertrokken. Sociale Verzekeringsbank (SVB).

Nederland, T., C. Rajer, M. Stavenuiter, 2005, 65-plussers in de min. Verwey-Jonker Instituut.

SER, 2000, Onvolledige AOW-opbouw. Publicatienummer 5, Sociaal Economische Raad (SER).

Dijkhoff, A.A.J. et al, 2005, Sociaal Zakboek; Sociale Verzekering. Kluwer.

Noten in de tekst

¹⁾ Voor personen die ten tijde van de invoering van de AOW (1957) 15 jaar of ouder waren, geldt een overgangsregeling. Op basis van deze regeling kunnen personen fictieve verzekerde jaren toegekend krijgen. Om een beroep te kunnen doen op deze regeling, gelden bepaalde eisen. (Artikel 55 AOW).

²⁾ Voor berekening van fracties personen met onvolledige AOW-aanspraken worden tijdvakken van vóór de invoering van de AOW (1957) nooit als ontbrekende tijdvakken meegerekend. Bovendien worden in deze context slechts aanspraken met minimaal één onverzekerd jaar als onvolledige aanspraken beschouwd. Voor berekening van gemiddelde opbouwpercentages worden eventuele verzekerde periodes voor personen van vóór 1957 bepaald op basis van het al dan niet woonachtig zijn geweest in Nederland. Bij deze berekeningen is de grens van één onverzekerd jaar niet relevant.

³⁾ Besluit uitbereiding en beperking kring verzekerden volksverzekeringen 1999, art. 12–23.

⁴⁾ Voorwaarden hierbij zijn dat de uitkering tenminste gelijk is aan zeventig procent van het wettelijk minimumloon en dat bovendien in Nederland geen arbeid wordt verricht door de desbetreffende persoon. (Dijkhoff et al. 2005).

⁵⁾ Bij het bepalen van aantallen personen die ooit met de verschillende uitzonderingssituaties te maken hebben gehad, zijn personen, voor wie de tijdvakken van verschillende gebeurtenissen elkaar precies compenseren, niet meegerekend. Per saldo ondervinden deze personen immers geen invloed van uitzonderingssituaties op hun AOW-aanspraken.

⁶⁾ Onder deze groep vallen bijvoorbeeld ook geregistreerde partners. (Artikel 1 AOW).

⁷⁾ www.regering.nl/actueel/dossieroverzicht/42_20564.jsp

⁸⁾ Raadpleeg de Algemene Ouderdomswet (AOW) voor meer informatie (Artikel 55 AOW).

Vergrijzing en dynamiek van werknemers naar bedrijfstak

Willem Kerstholt, Peter Kee en Robin Milot

Er bestaan grote verschillen in de leeftijdsopbouw tussen verschillende bedrijfstakken. Ook de mate van dynamiek loopt erg uiteen. Vooral in het onderwijs en bij de overheid zal een aanzienlijk deel van de werknemers binnen enkele jaren uitstromen. Dit kan problemen veroorzaken wanneer niet voldoende vervanging beschikbaar is om deze uitstroom op te vangen. Zij-instroom kan een oplossing zijn voor personeelstekorten, maar niet noodzakelijk voor een vergrijzend personeelsbestand.

1. Inleiding

In dit artikel beschouwen wij de dynamiek en leeftijdsopbouw van de populatie werknemers in 2002. Zowel de gehele werknemerspopulatie als de werknemers van de verschillende bedrijfstakken apart worden besproken aan de hand van gegevens uit het Sociaal Statistisch Bestand (SSB). Twee vragen zullen daarbij centraal staan:

1. Hoe is de leeftijdsopbouw van de werknemers in de Nederlandse bedrijfstakken?
2. Hoe verhoudt de in- en uitstroom van werknemers zich tot de leeftijdsopbouw?

Wanneer in dit artikel wordt gesproken over een baan, gaat het om een werknemersbaan. Onbezette arbeidsplaatsen en banen van zelfstandigen vallen niet binnen het kader van dit artikel. De dynamiek wordt besproken aan de hand van de instroom en uitstroom. De instroom is gelijk aan alle banen die in 2002 zijn begonnen, de uitstroom is gelijk aan alle banen die in 2002 zijn beëindigd. Het verband tussen het gemiddeld aantal banen en de baanstromen wordt besproken in Milot en Kee (2005). Eerdere publicaties beschrijven respectievelijk het aantal afgesloten en ontbonden arbeidscontracten per bedrijfstak (CBS, 2005) en verschillen in baanstromen tussen enerzijds mannen en vrouwen en anderzijds jongeren en ouderen (Kee en Milot, 2005).

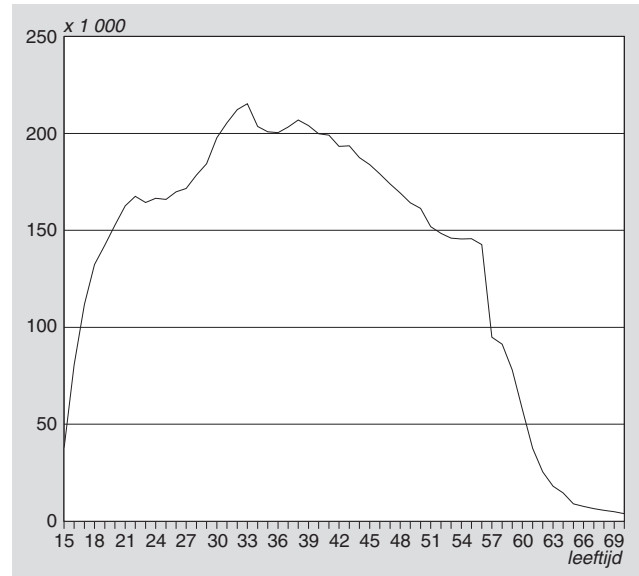
In paragraaf 2 staan het gemiddeld aantal werknemersbanen, de dynamiek en de netto in- en uitstroom van werknemers centraal. In paragrafen 3, 4 en 5 bespreken wij het gemiddeld aantal werknemersbanen en de dynamiek van respectievelijk bedrijfstakken met veel oudere werknemers, een evenwichtige leeftijdsopbouw en veel jongere werknemers. Zoals zal blijken bestaan er grote verschillen in de mate van vergrijzing en dynamiek tussen de bedrijfstakken.

2. Leeftijdsopbouw en dynamiek van de Nederlandse werknemers

Wanneer wij de leeftijdsopbouw van de Nederlandse werknemerspopulatie in 2002 bekijken, blijkt dat tot het 22^e levensjaar het gemiddeld aantal banen steeg. Hierna bleef het gemiddeld aantal banen voor vier leeftijdsjaren ongeveer gelijk, om daarna verder op te lopen. De groep 33-jarigen bezette in 2002 absoluut gezien de meeste banen.

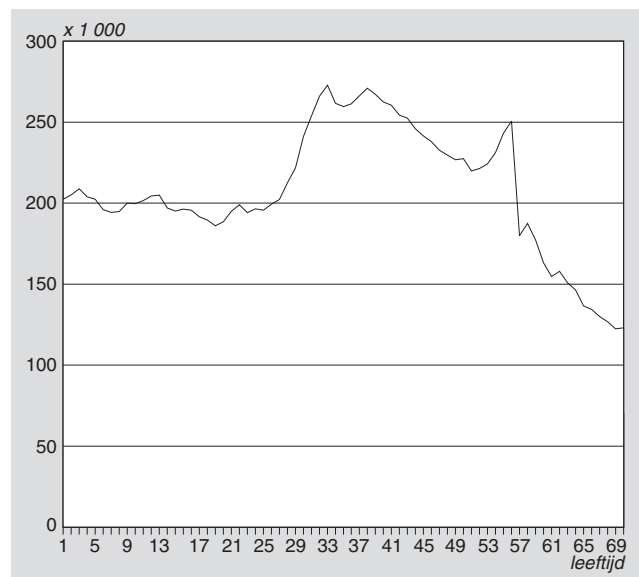
Vanaf het 34^e levensjaar tot het 57^e levensjaar daalt het gemiddeld aantal banen gestaag. Na het 56^e levensjaar vindt een sterke daling in het gemiddeld aantal banen plaats. Boven het 64^e levensjaar zijn er nog maar weinig deelnemers aan het arbeidsproces.

1. Gemiddeld aantal werknemersbanen naar leeftijd werknemer, 2002

Het grote verschil in het gemiddeld aantal banen tussen het 56^e en 57^e levensjaar is opvallend. Het gaat hier om een verschil van ongeveer 50 duizend banen. Dit verschil is voornamelijk een gevolg van het feit dat de 56-jarigen het begin van de geboortegolf na de tweede wereldoorlog

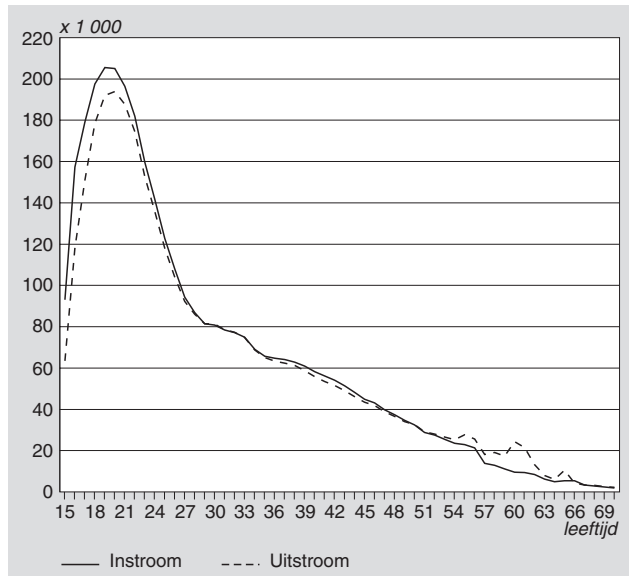
2. Inwoners Nederland naar leeftijd, 1 januari 2003

vormen. Dit blijkt ook uit de bevolkingsopbouw op 1 januari 2003. De leeftijd op 1 januari 2003 komt overeen met de in 2002 bereikte leeftijd. In deze bevolkingsopbouw zijn de groepen van 15 tot en met 28 jaar ongeveer even groot. Hierna neemt de groeps grootte snel toe. De grootste groep in 2003 is die van de 33-jarigen, met ruim 270 duizend personen. Tussen de 38 en 52 daalt het aantal inwoners per leeftijdsjaar. De naoorlogse babyboom is duidelijk terug te zien. De groep 56-jarigen was op 1 januari 2003 ruim 70 duizend personen groter dan de groep 57-jarigen.

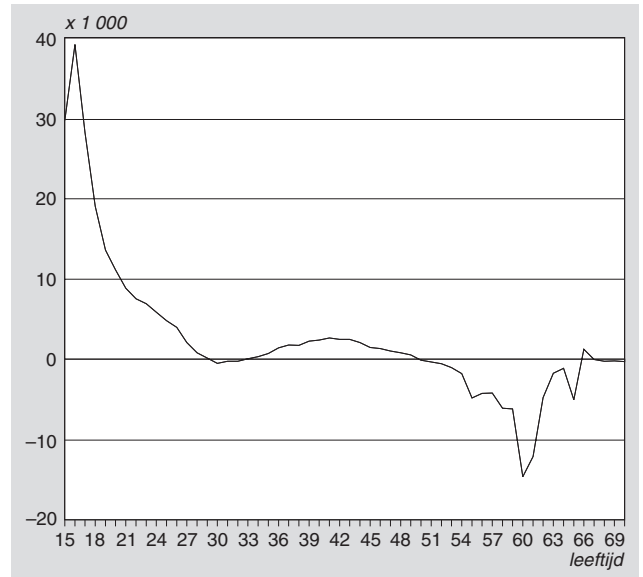
Kortdurende banen die in 2002 zowel begonnen als eindigden, tellen zowel mee voor de instroom als voor de uitstroom. Vooral onder banen van jongeren is sprake van zeer veel dynamiek. Als jongeren toetreden tot de arbeidsmarkt zijn ze vaak werkzaam in tijdelijke banen. Op die manier nemen ze het grootste gedeelte van de baanwisselingen voor hun rekening. De instroom is het hoogst onder 19-jarigen met 205 duizend nieuwe banen. Tot de 30 daalt de instroom snel, daarna verloopt de daling van de instroom trager. Tussen het 56^e en 57^e levensjaar is ook een duidelijke daling in de dynamiek te zien. Deze daling valt samen met de eerder genoemde daling in de bevolkingsopbouw. Jongeren beëindigen ook vaker een baan dan werknemers uit andere leeftijdsgroepen. Onder 20-jarigen is de uitstroom het hoogst met 193 duizend banen. Ook op middelbare leeftijd is nog sprake van aanzienlijke dynamiek, zij het niet zo hoog als onder jongeren. Tussen het 55^e en 65^e levensjaar doet zich een kleine stijging van de uitstroom voor, waarschijnlijk als gevolg van (pre-)pensioeringen.

3. Instroom en uitstroom naar leeftijd werknemer

De netto verandering (instroom minus uitstroom) van banen naar leeftijd laat zien dat ook een groot gedeelte van de aanwas van doorlopende arbeidscontracten plaatsvindt onder jongeren. De totale netto instroom in 2002 is ongeveer 140 duizend banen. Vooral onder jongeren is de netto verandering groot. Onder 16-jarigen komen er bijna 40 duizend banen bij. Tussen het 32^e en 50^e levensjaar is er nog

4. Saldo instroom en uitstroom naar leeftijd werknemer, 2002

een kleine golf nieuwe banen. De netto uitstroom is vooral geconcentreerd rond de uittrekders vanaf 55 jaar, met een absolute piek in de netto uitstroom op het 61^e levensjaar.

Het aantal personen per leeftijdsjaar schommelt tot 27 jaar rond de 200 duizend personen. Waarschijnlijk blijft de toestroom van jongeren op de arbeidsmarkt de komende jaren dus gelijk. Tussen de 29 en 57 jaar zijn de groepen echter een stuk groter. De komende jaren zullen veel van deze werknemers de arbeidsmarkt verlaten. Omdat deze groepen uitstromers groter zijn dan de groepen instromers, kunnen tekorten in arbeidskrachten ontstaan. Wij zullen nu laten zien dat sommige bedrijfstakken door hun leeftijdsopbouw meer risico lopen dan anderen.

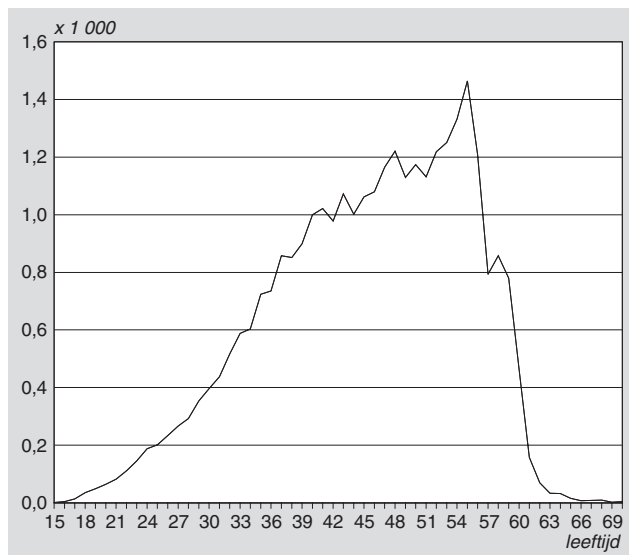
3. Leeftijdsopbouw en dynamiek 'grijze' bedrijfstakken

In de vorige paragraaf is het beeld voor de totale Nederlandse arbeidsmarkt wat leeftijdsopbouw en dynamiek betreft besproken. In het vervolg van dit artikel worden het gemiddeld aantal werknemersbanen en de dynamiek van de verschillende bedrijfstakken besproken. De bedrijfstakken zijn onderverdeeld in drie groepen: de 'grijze' bedrijfstakken, waarin meer dan de helft van de banen wordt bezet door mensen van veertig jaar of ouder, bedrijfstakken met een evenwichtig leeftijdsprofiel en de 'groene' bedrijfstakken, waarin mensen van dertig jaar of jonger meer dan 40 procent van de banen bezetten.

3.1 Energie- en waterleidingbedrijven

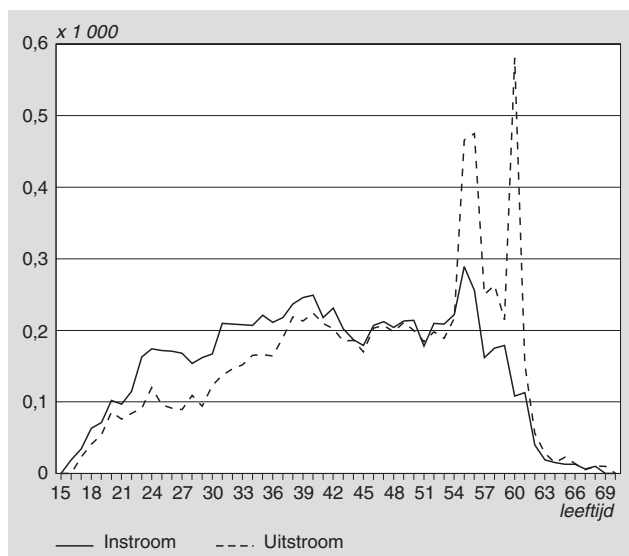
In de bedrijfstak energie- en waterleidingbedrijven zijn zeer weinig jongeren werkzaam. Met het toenemen van de leeftijd groeit ook het aantal banen. De meeste banen bezetten de 55-jarigen. Daarna neemt het gemiddeld aantal banen weer snel af. De werknemers van de energie- en waterleidingbedrijven zijn dus in vergelijking met alle werknemers sterk vergrijsd.

5. Energie- en waterleidingbedrijven, gemiddeld aantal banen naar leeftijd, 2002

Uit baanstromen voor de energie- en waterleidingbedrijven blijkt dat er onder jongeren in deze bedrijfstak maar weinig dynamiek is. Anders dan voor de gehele werknemerspopulatie zijn er minder nieuwe of beëindigde banen onder jongeren dan onder mensen van middelbare leeftijd. Wel is er sprake van een lichte netto instroom onder de veertig. In de uitstroom zijn twee pieken zichtbaar, op 55- en 60-jarige leeftijd. De piek op 55-jarige leeftijd kan een gevolg zijn van regelingen voor functioneel leeftijdsontslag voor lichamelijk zware beroepen.

6. Energie- en waterleidingbedrijven, instroom en uitstroom naar leeftijd, 2002

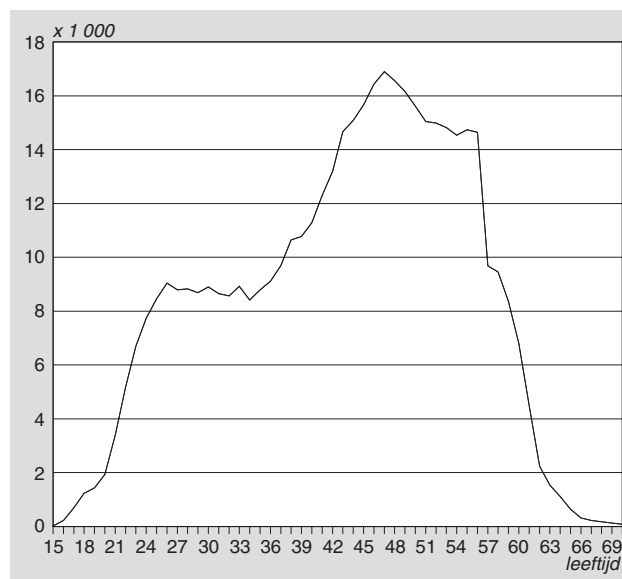
De energie- en waterleidingbedrijven zijn met ongeveer 32 duizend banen een van de kleinste bedrijfstakken. Het is ook een van de meest vergrijsde. Hoewel er sprake is van enige instroom onder jongeren en mensen van middelbare leeftijd, valt deze in het niet tegen de uitstroom boven de 54 jaar. Voor een groot gedeelte van de werknemers in deze bedrijfstak is het moment van afscheid niet ver meer.

Dit kan betekenen dat de energie- en waterleidingbedrijven moeite zullen hebben met het vinden van passende vervanging, gesteld dat de vrijkomende banen opnieuw bezet moeten worden. Het is immers goed mogelijk dat een bedrijfstak door technische of economische ontwikkelingen krimpt. Maar mocht voor een gedeelte van de vrijkomende banen nieuw personeel nodig zijn, dan zal de netto instroom de komende jaren moeten stijgen.

3.2 Onderwijs

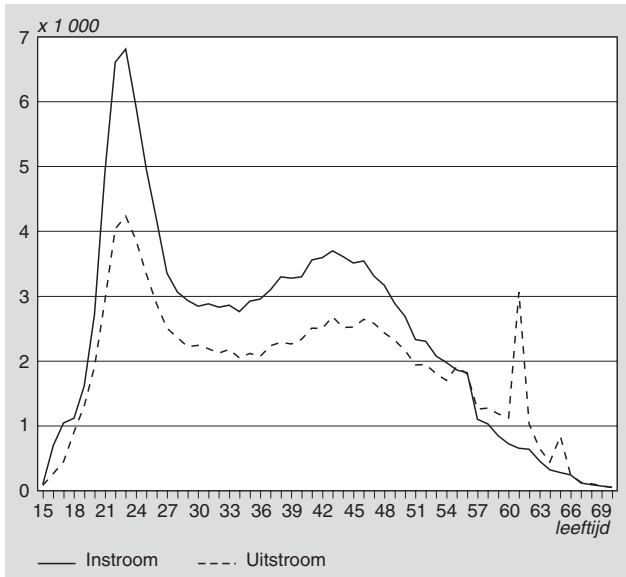
In het onderwijs is sprake van een bijzondere opbouw, met een ‘bult’ in het aantal banen onder mensen vanaf middelbare leeftijd. Onder de 21 zijn in het onderwijs weinig banen. Dit komt bijvoorbeeld omdat voor het leraarschap een universitaire of hbo-opleiding benodigd is. Tussen de 21 en 26 jaar stijgt het gemiddeld aantal banen snel. Hierna verandert de groepsgrootte tot de 37 weinig, om daarna weer snel toe te nemen. De groep werknemers tussen de 44 en 56 jaar is ruim anderhalf keer zo groot als die tussen de 24 en 36 jaar. Bijna eenderde van het gemiddeld aantal banen in het onderwijs wordt vervuld door mensen tussen de 44 en 56 jaar oud. Boven de 56 jaar daalt het aantal banen snel.

7. Onderwijs, gemiddeld aantal werknemersbanen naar leeftijd, 2002

Het aantal banen in het onderwijs groeide in 2002 sterk. Relatief gezien groeide alleen de gezondheidszorg sneller (CBS, 2005). De grootste instroom vond in het onderwijs onder 23-jarigen plaats; de grootste uitstroom onder 24-jarigen. In vergelijking met andere bedrijfstakken varieert de uitstroom in het onderwijs weinig met de leeftijd. Waar in andere bedrijfstakken jongeren veel meer in- en uitstromen dan personen van middelbare leeftijd, is dit verschil in het onderwijs veel kleiner. Dit kan het gevolg zijn van het feit dat het aandeel tijdelijke banen in het onderwijs kleiner is dan in andere bedrijfstakken. Hierdoor zijn jongeren, die veel tijdelijke banen bezetten, minder sterk vertegenwoordigd. De piek in de uitstroom is op het 61^e levensjaar.

8. Onderwijs, instroom en uitstroom naar leeftijd, 2002

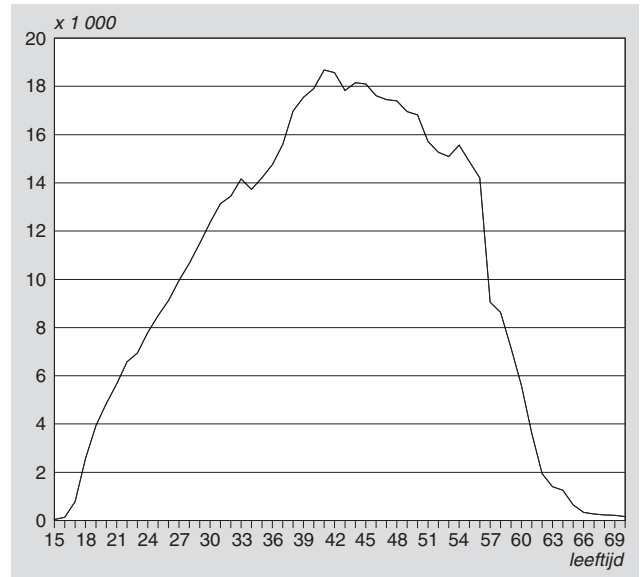
In het onderwijs vindt nog een aanzienlijke instroom plaats op latere leeftijd. Tot het 57^e jaar is de instroom groter dan de uitstroom. Dit kan te maken hebben met beleid om meer zijinstromers in het onderwijs te betrekken. In het onderwijs zal in de komende vijftien jaar ongeveer eenderde van het aantal banen vrijkomen vanwege pensionering of uittreding. Om dit te compenseren moeten relatief veel jongeren beginnen. Het stroomprofiel van het onderwijs laat echter zien dat er relatief veel instroom is van mensen van middelbare leeftijd. Dit verlicht wellicht op korte termijn de druk binnen de bedrijfstak, maar hoeft op langere termijn geen oplossing te bieden tegen vergrijzing. Wanneer instromers tussen de 44 en 56 jaar oud zijn, vallen ze in de groep wiens uittreden juist problemen gaat veroorzaken. Ook in het onderwijs zullen dus over een langere periode relatief veel jongeren moeten instromen.

3.3 Overheid

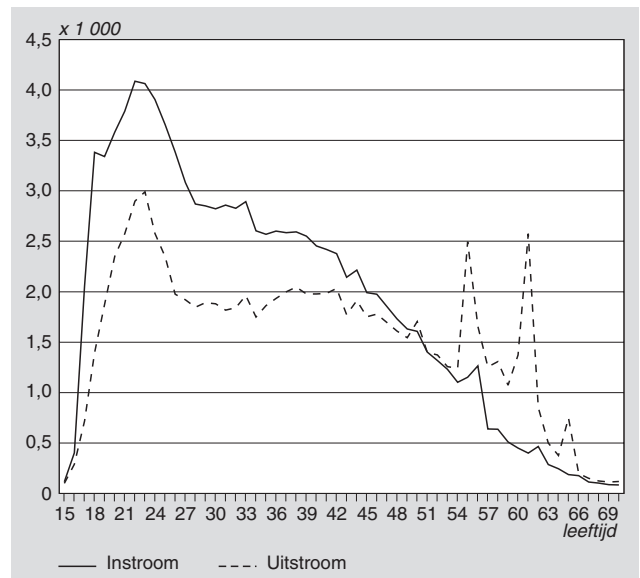
De overheid is met bijna 600 duizend banen een grote werkgever. Mensen ouder dan veertig vervullen ruim 50 procent van de banen bij de overheid. De overheid heeft nauwelijks personen onder de twintig jaar in dienst. Bij de overheid stijgt tot het 42^e jaar vrijwel ieder jaar het aantal banen. De groep 41-jarigen is met bijna 19 duizend banen dan ook de grootste. Opvallend is dat na het 56^e jaar het aantal banen bij de overheid sneller daalt dan gemiddeld. Dit kan een gevolg zijn van specifieke uittredingsregelingen bij de overheid.

Onder jongeren is de instroom het hoogst, al zijn de verschillen tussen jongeren en andere leeftijdsgroepen kleiner dan in andere bedrijfstakken. Tot het 54^e jaar is de instroom groter dan de uitstroom. Het grootste aantal uitstromers had de leeftijd van 61 jaar. De overheid kent ook eerder een opvallende piek in het aantal uitstromers, op 55-jarige leeftijd. Ook hier zal dit te maken hebben met regelingen rond functioneel leeftijdsontslag in sommige beroepsgroepen die onder de overheid vallen, zoals brandweer en leger.

9. Overheid, gemiddeld aantal werknemersbanen naar leeftijd, 2002

10. Overheid, instroom en uitstroom naar leeftijd, 2002

Het verschil tussen instroom en uitstroom is onder 18-jarigen het hoogst met bijna 2 duizend banen. Ook op middelbare leeftijd is er bij de overheid, anders dan voor alle bedrijfstakken samen, nog sprake van een flinke netto instroom. Waar over de hele linie de netto instroom in 2002 geconcentreerd is onder jeugdigen, blijft de instroom bij de overheid ook onder dertigers en veertigers hoog.

De overheid heeft een vergrijsd personeelsbestand in verhouding tot de gehele werknemerspopulatie, maar anders dan bij de energie- en waterleidingbedrijven is er bij de overheid wel sprake van een aanzienlijke instroom onder jongeren. Dit kan de druk die de komende jaren met de uitstroom van veel werknemers ontstaat, enigszins verlichten. Het vereist wel dat de overheid gedurende een langere periode blijft zorgen voor een netto instroom van jongeren.

4. Leeftijdsopbouw en dynamiek bedrijfstakken met evenwichtige leeftijdsopbouw

Er zijn zeven bedrijfstakken met een min of meer evenwichtige leeftijdsopbouw. Hoewel deze alle een leeftijdsopbouw hebben die noch erg 'groen', noch erg 'grijs' is, betekent dit niet dat de verdeling naar leeftijd van het aantal werknemersbanen gelijk is. Wel hebben de meesten een leeftijdsopbouw die vergelijkbaar is met die van de totale werknemerspopulatie.

4.1 Gezondheidszorg

De gezondheidszorg kent een andere leeftijdsopbouw dan de in de vorige paragraaf besproken bedrijfstakken. Aan de kant van de jongeren groeien de jaargangen tot het 43^e levensjaar geleidelijk. Personen tussen de 33 en 49 jaar vervullen in de gezondheidszorg een relatief grote groep banen. In vergelijking met de hele werknemerspopulatie is deze groep veel groter.

Uit de baanstromen in de gezondheidszorg blijkt dat er in 2002 voor alle leeftijdsjaren tot het 57^e de instroom groter was dan de uitstroom. De instroom piekte op het 20^e levensjaar met ruim 18 duizend nieuwe banen; de uitstroom piekte op hetzelfde levensjaar met ruim 12 duizend banen. In 2002 was de gezondheidszorg een van de bedrijfstakken die de grootste banengroei doormaakte. In totaal kwamen er ruim 70 duizend banen bij. Tegelijkertijd was er onder de groep 60-plussers sprake van een flinke uitstroom.

In de gezondheidszorg werken veel mensen van middelbare leeftijd. Toch vond een groot gedeelte van de instroom plaats onder jongeren. Dit kan, wanneer een dergelijk profiel ook de komende jaren blijft bestaan, de gezondheidszorg problemen met de uitstroom besparen.

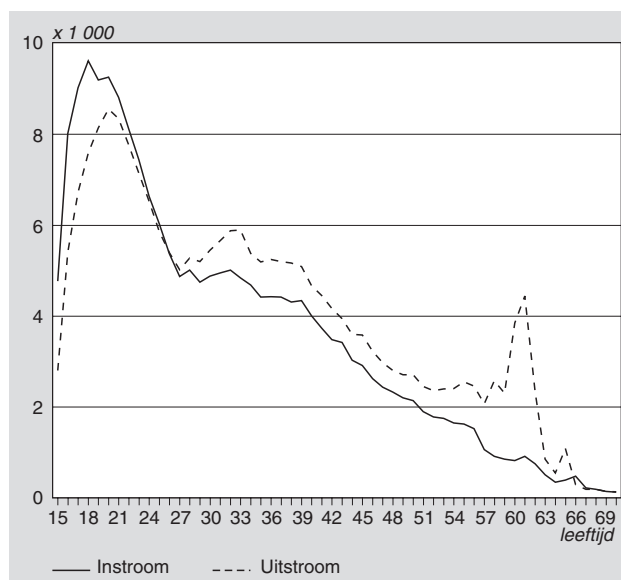
4.2 Industrie

Voor de industrie is er tot het 32^e jaar sprake van een stijging van het gemiddeld aantal banen. Na de 38 jaar neemt het aantal banen geleidelijk af, om tussen de 55 en 64 hard te dalen. De dynamiek van de werknemers is vergelijkbaar met die voor alle werknemers samen: veel in- en uitstroom onder jongeren en daarna een geleidelijke afname. Wel is de uitstroom voor een groot gedeelte van de leeftijden hoger dan de instroom. Slechts tot en met 25 jaar is er netto groei; vanaf 26 jaar is op iedere leeftijd de instroom kleiner dan de uitstroom. De instroom bereikt een piek bij 18 jaar. De uitstroom is maximaal bij een leeftijd van 20 jaar, met daarna pieken op de 33 en 61 jaar.

4.3 Transport en bouwnijverheid

De transportsector en de bouwnijverheid hebben een onderling vergelijkbare leeftijdsopbouw en dynamiek. Ook lijkt de opbouw van deze bedrijfstakken enigszins op die van de totale werknemerspopulatie. Van het 15^e tot het 21^e levensjaar is er in beide bedrijfstakken sprake van een snelle stijging van het aantal banen. Zo rond het 22^e levensjaar

11. Industrie, instroom en uitstroom naar leeftijd, 2002

stabiliseert de groeps grootte zich. Het aantal banen van werknemers tussen de 32 en 42 jaar is in de transportsector hoger dan die van andere leeftijden. In de bouwnijverheid is de piek wat meer geconcentreerd rond het 33^e jaar.

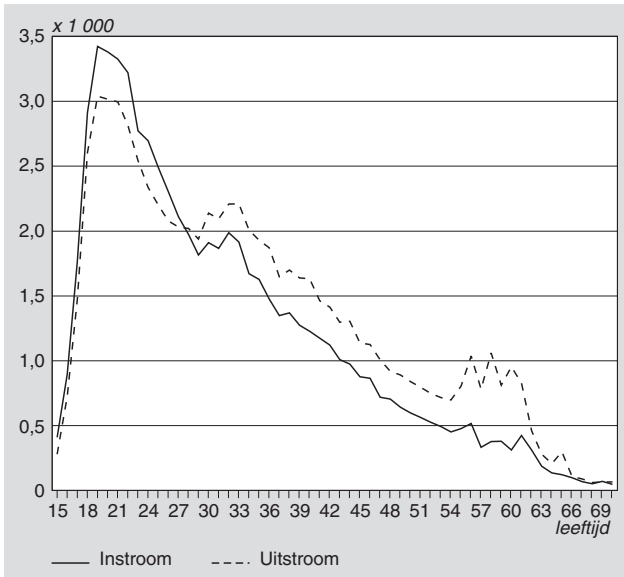
In beide bedrijfstakken is er veel dynamiek onder jongeren en minder onder ouderen. Ze kennen een piek in de instroom met 20 jaar. Daarna loopt de instroom geleidelijk terug. Al vroeg is de uitstroom groter dan de instroom. In de transportsector is vanaf 23 jaar sprake van netto uitstroom, in de bouwnijverheid vanaf 24 jaar. Wel is er een verschil in het moment waarop de uitstroom onder oudere werknemers piekt. In de transportsector is deze piek op 55 jaar, terwijl het in de bouw op 60 jaar ligt.

4.4 Zakelijke dienstverlening en financiële instellingen

De zakelijke dienstverlening en financiële instellingen zijn qua leeftijdsopbouw en dynamiek goed vergelijkbaar. De grootste groep in de zakelijke dienstverlening is die van 32-jarigen. Onder financiële instellingen zijn het de 33-jarigen. In vergelijking met de totale werknemerspopulatie vermindert het aantal banen van ouderen sneller. Waar gemiddeld ongeveer eenderde meer 30-jarigen werkzaam is dan 50-jarigen, is dit in deze bedrijfstakken ongeveer het dubbele.

De piek in instroom ligt in de zakelijke dienstverlening bij 21 jaar. Bij de financiële instellingen ligt de piek een jaar eerder bij 20 jaar. De jaren daarna loopt de instroom geleidelijk terug. Onder oudere werknemers komen geen grote pieken in de uitstroom voor. Onder oudere werknemers bij de financiële instellingen piekt de uitstroom tussen het 54^e en 59^e levensjaar. De twee bedrijfstakken hebben ook voor een groot gedeelte van het profiel te maken met netto uitstroom. Een verschil tussen de zakelijke dienstverlening en de financiële instellingen is de grootte van de dynamiek. Ten opzichte van het aantal banen kent de zakelijke dienstverlening veel meer in- en uitstroom dan andere bedrijfstakken.

12. Financiële instellingen, instroom en uitstroom naar leeftijd, 2002

4.5 Cultuur en overige dienstverlening

De leeftijdsopbouw in de bedrijfstak cultuur en overige dienstverlening heeft wat weg van die van de zakelijke dienstverlening en financiële instellingen. Wel heeft deze bedrijfstak een markante piek onder jongeren. Tot 18 jaar stijgt het gemiddeld aantal banen snel. Hierna daalt het aantal banen tot 25 jaar, om daarna tot de 31 weer sterk te stijgen. Bij 33 jaar daalt het gemiddeld aantal banen weer. In deze bedrijfstak bestaat vooral onder jongeren veel in- en uitstroom. De instroom is het hoogst met 17 jaar, de uitstroom met 19 jaar. Daarna dalen de stromen tot de 27 jaar snel, om vervolgens geleidelijker te dalen. Bij 65 jaar is in deze bedrijfstak nog een kleine piek in de uitstroom.

5. Leeftijdsopbouw en dynamiek 'groene' bedrijfstakken

De 'groene' bedrijfstakken hebben met elkaar gemeen dat personen van dertig jaar of jonger meer dan 40 procent van alle banen bezetten.

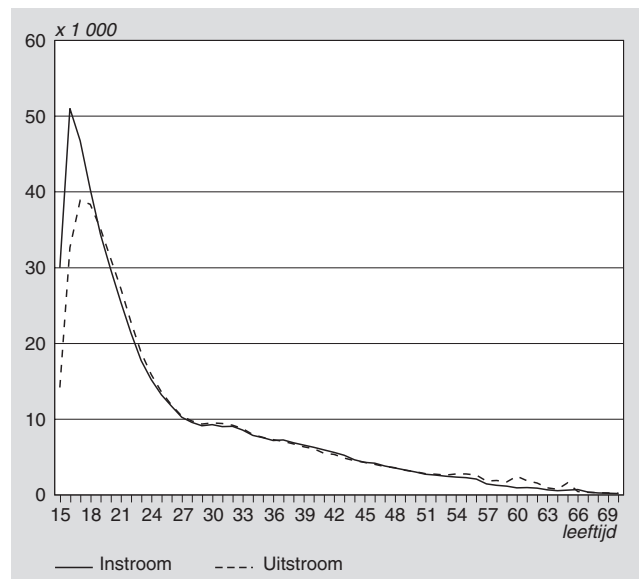
5.1 Land-, bosbouw en visserij

Van alle bedrijfstakken maakt de land-, bosbouw en visserij het meeste gebruik van jongeren als werknemer. De groep 16-jarigen is de grootste, met gemiddeld ruim 5 duizend werknemersbanen. Hierna daalt het aantal banen tot 23 jaar, om daarna licht te stijgen tot 32 jaar. De in- en uitstroom in de land-, bosbouw en visserij volgen het patroon van het gemiddeld aantal werknemersbanen. Er is sprake van veel dynamiek onder jongeren. Dit is waarschijnlijk een gevolg van het grote aantal tijdelijke banen die jongeren in de zomermaanden vervullen. Ook de netto toename van het aantal werknemersbanen kwam in 2002 vooral voor rekening van jongeren.

5.2 Handel

De handel is, afgemeten aan het aantal banen, de grootste bedrijfstak van Nederland. De leeftijdsopbouw in de handel wijkt sterk af van die van de hele werknemerspopulatie. Vooral het grote aantal jongeren dat hier werkzaam is, springt in het oog. De 18-jarigen vormen de grootste groep werknemers in de handel, gevolgd door de 17- en 19-jarigen. In vergelijking met de land-, bosbouw en visserij, zijn de jongeren werkzaam in de handel enkele jaren ouder. Het aantal ouderen dat werkzaam is in de handel, is lager dan gemiddeld. Ook is de daling van het aantal banen na het 33e levensjaar in de handel sterker. De handel telt bovendien meer jongeren die in- en uitstromen. Tot 21 jaar is de instroom groter dan de uitstroom. Rond de 55 jaar begint de uitstroom de instroom te overtreffen.

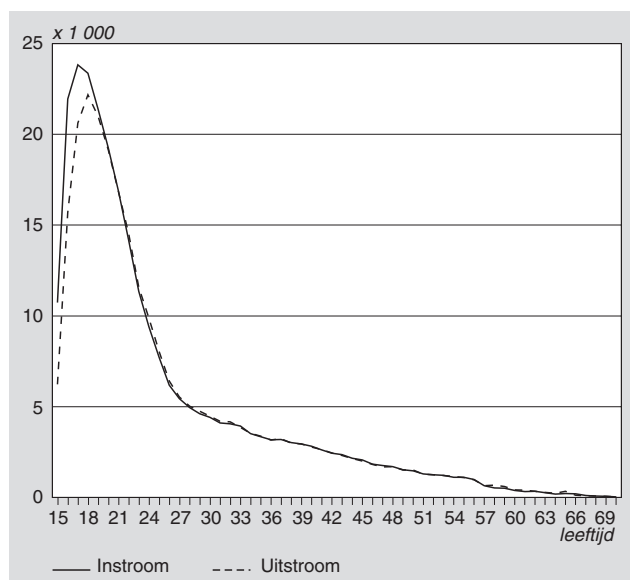
13. Handel, instroom en uitstroom naar leeftijd, 2002

5.3 Horeca en uitzendbranche

De horeca en de uitzendbranche zijn twee zeer groene bedrijfstakken met vergelijkbare leeftijdsopbouw en dynamiek. In de horeca wordt het grootste aantal banen bezet door 18-jarigen. In de uitzendbranche ligt deze piek enkele jaren later, op 21-jarige leeftijd. In de horeca daalt na de piek het gemiddeld aantal banen tot het 25e levensjaar erg snel, om daarna geleidelijker af te nemen. In de uitzendbranche is het verloop gelijkmatiger. In de horeca piekt de instroom met 17 jaar. Ook bij de baanstromen is de uitzendbranche wat later. De instroom is het grootst bij 20 jaar. Na de piek loopt in beide bedrijfstakken de instroom ongeveer tien jaar sterk terug, om daarna geleidelijk verder te dalen. De uitstroom is in de horeca het grootst met 18 jaar en in de uitzendbranche met 20 jaar. Beide bedrijfstakken zijn in vergelijking met het gemiddelde erg dynamisch. Vooral in de uitzendbranche is de dynamiek hoog. In deze bedrijfstak is erg vaak sprake van kortdurende contracten (CBS, 2005).

14. Horeca, instroom en uitstroom naar leeftijd, 2002

6. Conclusie

Er bestaan grote verschillen in de leeftijdsopbouw tussen de bedrijfstakken. Bij het onderwijs en bij de overheid werken relatief veel meer personen van veertig jaar of ouder dan in bedrijfstakken als de handel en horeca. Ook de mate van dynamiek, afgemeten aan de instroom en uitstroom, loopt erg uiteen. Opvallend is dat in de 'grijze' bedrijfstakken over het algemeen sprake is van een netto instroom tot in de groep vijftigers, terwijl in andere bedrijfstakken er vaak al vanaf dertigers sprake is van netto uitstroom. Over het algemeen is in bedrijfstakken waar relatief meer jongeren werkzaam zijn, ook sprake van meer dynamiek. Een groot gedeelte van deze dynamiek is te verklaren door kortlopende contracten, waaronder seizoenswerk. De instroom in bedrijfstakken waarin veel oudere werknemers werkzaam zijn, verschilt ook. In het onderwijs is zowel onder jongeren als personen van middelbare leeftijd sprake van netto instroom. Niettemin is de komende jaren een aanzienlijke uitstroom te verwachten.

7. Technische toelichting

De uitkomsten zijn gebaseerd op het Sociaal Statistisch Bestand (SSB). Dit is een gegevensbestand dat op micro-niveau informatie bevat over personen, banen en uitkeringen. In het SSB worden gegevens uit de Gemeentelijke Basisadministratie gekoppeld aan die van onder meer de Belastingdienst. Arts en Hoogteijling (2002) gaan uitvoerig in op het SSB en de onderliggende bestanden en methodes. Voor dit artikel zijn het banenbestand en het personenbestand van het SSB voor 2002 op persoonsniveau aan elkaar gekoppeld. Uit dit bestand zijn voor werknemers het aantal arbeidscontracten per geboortjaar bepaald. Dit geeft een indruk van het aantal contracten dat heeft gelopen en hoe dit zich verhoudt ten opzichte van de leeftijd. Door ook de looptijd van een arbeidscontract mee te nemen in de beschouwing is het gemiddeld aantal werknemersbanen bepaald. Voor het gemiddeld aantal werknemersbanen is het aantal contracten dus gemiddeld naar de periode dat dit contract gelopen heeft.

In dit artikel wordt met een baan een vervulde werknemersbaan bedoeld. Banen van zelfstandigen en niet-vervulde arbeidsplaatsen worden niet meegenomen. Alleen banen waarbij sprake is van een arbeidscontract, in de zin dat dit opgenomen is in de gegevens van de Belastingdienst, zijn bekend. De in- en uitstroom zijn gelijk aan het aantal contracten dat in 2002 is afgesloten of beëindigd. Banen die in 2002 zowel zijn begonnen als beëindigd, tellen zowel mee in de instroom als in de uitstroom.

Literatuur

Arts, C. en E. Hoogteijling (2002), Het Sociaal Statistisch Bestand 1998 en 1999. Sociaal-economische maandstatistiek 2002, no. 12, blz. 13–21.

CBS (2005), Arbeidsmarktdynamiek in Nederland. De Nederlandse Economie 2004, blz. 192–198.

Kee, P. en R. Milot (2005), Arbeidsmarktdynamiek en banen. De Nederlandse Conjunctuur 2005, no. 4, blz. 29–33.

Milot, R. en P. Kee (2005), Direct measurement of continuous job flows. CBS Discussion Paper, no. 05008.

Begrippen

AOW-uitkeringen

Het aantal uitkeringen krachtens de Algemene ouderdomswet (AOW).

Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen

Het aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen krachtens de wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO), de wet arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen (WAZ) en de wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten (Wajong) die aan het eind van het verslagjaar niet waren beëindigd, de zogeheten lopende uitkeringen.

Baan

Banen zijn arbeidsplaatsen die bezet worden door werkzame personen. Het aantal banen kan gelijk of hoger zijn dan het aantal werkzame personen, omdat een persoon meerdere banen kan hebben.

Beroepsbevolking en niet-beroepsbevolking

De beroepsbevolking is gelijk aan de som van de werkzame en werkloze beroepsbevolking. De niet-beroepsbevolking is gelijk aan het verschil tussen de potentiële beroepsbevolking en de beroepsbevolking. Onder deze groep vallen studenten, volledig arbeidsongeschikten, mensen die zorg dragen voor een huishouden of gezin, of mensen die om een andere reden niet meer dan 12 uur per week willen of kunnen werken. In deze publicatie worden alleen mensen van 15–64 jaar beschouwd.

Besteedbaar inkomen

Het besteedbare inkomen bestaat uit het bruto-inkomen (inkomen uit arbeid, eigen onderneming en vermogen, uitkeringen en ontvangen overdrachten) verminderd met betaalde overdrachten, premies en belasting op inkomen en vermogen.

Bijstandsuitkeringen

Uitkeringen krachtens de Algemene Bijstandswet (ABW). Bijstand wordt toegekend aan huishoudens, waarbij doorgaans één persoon als aanvrager wordt aangemerkt. Bij (echt)paren is in de meeste gevallen een man de aanvrager van de bijstand.

Cao-lonen (incl. bijzondere beloning)

Het cao-loon omvat de volgende elementen:

- het bruto loon voor normale arbeidstijd van voltijdswerknemers
- alle bindend voorgeschreven, regelmatig betaalde toeslagen
- alle bindend voorgeschreven bijzondere (niet-maandelijks) beloningen, zoals de vakantietoeslag of de eindejaarsuitkering.

Uitgesloten zijn toeslagen die in de cao's voorwaardelijk zijn gesteld, zoals een leeftijdstoeslag of een toeslag voor ploegdienst, en individuele loonstijgingen.

Consumentenprijsindex (CPI)

De CPI geeft de prijsontwikkeling weer van goederen en diensten die huishoudens aanschaffen voor consumptie. De CPI is een belangrijke maatstaf voor de inflatie en wordt veel gebruikt door het bedrijfsleven en de overheid, onder andere bij loononderhandelingen, de indexering van huren en lijfrenten en voor de aanpassing van belastingtabellen. De inflatie wordt gemeten als de procentuele stijging van de CPI in een bepaalde periode ten opzichte van dezelfde periode van het voorgaande jaar.

Consumptieve bestedingen van huishoudens

Consumptieve bestedingen van huishoudens zijn alle uitgaven aan goederen en diensten die ingezeten huishoudens zelf voor hun rekening nemen ter bevrediging van individuele behoeften of wensen, in Nederland of in het buitenland.

Dynamische koopkrachtverandering

De ontwikkeling van het gestandaardiseerde besteedbare inkomen van het huishouden gecorrigeerd voor de prijsontwikkeling.

Economische activiteit

De verzameling van werkzaamheden, gericht op de productie van goederen en diensten. Het gaat hierbij niet alleen om activiteiten van het bedrijfsleven, maar ook om activiteiten van niet op winst gerichte instellingen en de overheid.

(Zie ook *Standaard bedrijfsindeling*)

Maandloon

Het regelmatig betaalde bruto loon vóór aftrek van werknemers-premies voor pensioen en vut.

Minimumloners

Werknemers die maximaal het voor zijn of haar leeftijd geldende wettelijke minimumloon verdienen. Voor werknemers die geen voltijd baan hebben, wordt een vergelijking gemaakt met een naar evenredigheid van hun wekelijkse arbeidsduur aangepast minimumloon.

Potentiële beroepsbevolking

De potentiële beroepsbevolking bestaat uit in Nederland wonende mensen, minus de institutionele bevolking (personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen). Binnen de potentiële beroepsbevolking worden drie arbeidsposities onderscheiden: de werkloze en de werkzame beroepsbevolking (tezamen de beroepsbevolking) en de niet-beroepsbevolking. In deze publicatie worden alleen mensen van 15–64 jaar beschouwd.

Standaard bedrijfsindeling (SBI)

De indeling van bedrijven en instellingen naar hun economische activiteit. De indeling is overeenkomstig de Standaard bedrijfsindeling 1993. De SBI 1993 kent bedrijfstakken, die zijn onderverdeeld in bedrijfsklassen.

(Zie ook *Economische activiteit*)

Vacature

Onder een vacature wordt verstaan een arbeidsplaats waarvoor, binnen of buiten een onderneming of instelling, personeel wordt gezocht dat onmiddellijk of zo spoedig mogelijk geplaatst kan worden.

Vermogen

Vermogen is het saldo van bezittingen en schulden. De bezittingen bestaan vooral uit banktegoeden, effecten, onroerend goed en ondernemingsvermogen. De schulden omvatten onder meer schulden ten behoeve van een eigen woning en consumptief krediet. De eigen woning en overige onroerende zaken zijn gewaardeerd op de marktwaarde.

Volumemutaties consumptie

Volumemutaties consumptie geven de voor prijsveranderingen gecorrigeerde ontwikkeling van consumptieve bestedingen van huishoudens weer.

Werknemers

Werknemers zijn alle ingezetenen en niet-ingezetenen die in dienstbetrekking werkzaam zijn (inbegrepen directeuren van NV's en BV's).

Werkloze en werkzame beroepsbevolking

De *werkzame beroepsbevolking* bestaat uit mensen die in Nederland wonen en werk hebben van twaalf uur of meer per week.

De *werkloze beroepsbevolking* bestaat uit in Nederland wonende mensen die actief zoeken naar een baan van twaalf uur of meer per week en daarvoor beschikbaar zijn. In deze publicatie worden alleen mensen van 15–64 jaar beschouwd.

Werkzame personen

Alle mensen die betaald werk verrichten, ook al is het maar één of enkele uren per week.

WW-uitkeringen

Aantal uitkeringen krachtens de werkloosheidswet (WW) die aan het eind van het verslagjaar niet waren beëindigd, de zogeheten lopende uitkeringen.

Ziekteverzuimpercentage

Het ziekteverzuimpercentage is het aantal door ziekte verzuimde dagen, in procenten van het totaal aantal beschikbare dagen van de werknemers. Met ingang van 1 januari 2002 valt het reguliere zwangerschaps- en bevallingsverlof niet meer onder de Ziektewet, maar onder de Wet Arbeid en Zorg. Alleen ziekte als gevolg van zwangerschap valt nog onder de Ziektewet.

Nu en eerder verschenen artikelen ¹⁾

Allochtonen

Onderwijsachterstand van niet-westerse allochtone scholieren	jan. 2003
Waar zijn allochtone werknemers in dienst?	1 ^e kw. 2004
Immigranten op de arbeidsmarkt	2 ^e kw. 2004
Turkse werknemers niet minder betaald	1 ^e kw. 2005
Inkomensontwikkeling van immigranten	2 ^e kw. 2005
Vluchtelingen en gezinsmigranten vinden moeilijk werk	4 ^e kw. 2005

Arbeidsgehandicapten

Arbeidsgehandicapten in Nederland, 2001	apr. 2003
Arbeidsgehandicapten in Nederland	1 ^e kw. 2004
Arbeidsgehandicapten in Nederland	1 ^e kw. 2005
Het ziekteverzuim van arbeidsgehandicapten	4 ^e kw. 2005

Arbeidsomstandigheden

Arbeidsomstandigheden in kleine, middelgrote en grote bedrijven	jan. 2003
Trends in arbeidsomstandigheden	juli 2003
Chemische en biologische belasting op het werk	sep. 2003
Psychische werkbelasting en gezondheidsklachten	okt. 2003
Bedrijfsongevallen	aug. 2003
Trends in arbeidsomstandigheden	3 ^e kw. 2004
Burn-out: de rol van psychische werkbelasting	3 ^e kw. 2005
Trends in arbeidsomstandigheden, 2004	4 ^e kw. 2005
Relatie meervoudige werkbelasting en burn-out bij vrouwen	2 ^e kw. 2006

Arbeidsparticipatie en werkloosheid

Arbeidsdeelname van paren	febr. 2003
Maandelijks geïntegreerde statistiek over de werkzame en werkloze beroepsbevolking: gebruikte methode	juli 2003
Staan werklozen ingeschreven als niet-werkende werkzoekenden?	okt. 2003
Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt in 2002	nov. 2003
Jaren van laagconjunctuur sterk voelbaar op de arbeidsmarkt in 2003	1 ^e kw. 2004
Seizoenpatronen op de arbeidsmarkt in 2003	1 ^e kw. 2004
Minder dynamiek binnen werkzame beroepsbevolking	2 ^e kw. 2004
Het onbenut arbeidsaanbod en hun arbeidsverleden	2 ^e kw. 2004
Herintreders op de arbeidsmarkt	2 ^e kw. 2004
Welke bedrijfstakken vergrijzen?	3 ^e kw. 2004
Vrouwen op de arbeidsmarkt	3 ^e kw. 2004
Een verklaring voor het effect van opleiding op de arbeidsmarktpositie van schoolverlaters	3 ^e kw. 2004
Vervroegd uittreden of doorwerken?	3 ^e kw. 2004
Werkgelegenheidsontwikkeling in de jaren 1994–2004: de verdere opmars van deeltijdwerk	4 ^e kw. 2004
Arbeidsmarkttransities van oudere werknemers 2000–2001	4 ^e kw. 2004
De virtuele volkstelling 2001	4 ^e kw. 2004
Meer of minder willen werken	1 ^e kw. 2005
Nederlanders zijn minder gaan werken	1 ^e kw. 2005
Jongeren op de arbeidsmarkt	1 ^e kw. 2005
Twee eeuwen Volkstellingen: de Virtuele Volkstelling 2001 vergeleken met haar voorgangers	1e kw. 2005
Meer ouderen aan het werk	2e kw. 2005
Ouders op de arbeidsmarkt	2e kw. 2005
Ontwikkeling van de werkloosheid volgens CBS en CWI vergeleken	2e kw. 2005
Regionale werkgelegenheid in Nederland in 2003	2e kw. 2005
Overwerken in Nederland	3 ^e kw. 2005
Arbeidsdeelname van paren	3 ^e kw. 2005
Uitstroom van ouderen uit de werkzame beroepsbevolking	3 ^e kw. 2005
Met een startkwalificatie betere kansen op de arbeidsmarkt	4 ^e kw. 2005

Inkomen

Inkomen van AOW'ers, 2000	febr. 2003
Inkomens in de grote steden 1950–2000	3 ^e kw. 2004

Equivalentiefactoren 1995–2000: methode en belangrijkste uitkomsten	3 ^e kw. 2004
Inkomenseffecten van uittrekking	1 ^e kw. 2005
Inkomensontwikkeling van immigranten	2 ^e kw. 2005
Inkomenseffecten van de belastingherziening	3 ^e kw. 2005
Inkomensdynamiek 2001–2004	2 ^e kw. 2006
Lonen	
Arbeidskosten in 2000	jan. 2003
Banen, lonen en arbeidsduur van werknemers in Nederland, 2001	apr. 2003
Cao-lonen 2002, de definitieve gegevens	apr. 2003
De statistiek Indexcijfers van cao-lonen; methodebeschrijving reeks 2000=100	juli 2003
Incidentele loonontwikkeling	aug. 2003
Werkgelegenheid, lonen en koopkracht in 2003 en 2004	nov. 2003
Banen, lonen en arbeidsduur van werknemers, 2002	dec. 2003
Incidentele loonontwikkeling van jaarlonen	1 ^e kw. 2004
CAO-lonen, 2003	3 ^e kw. 2004
Negatieve incidentele loonontwikkeling in 2002	3 ^e kw. 2004
Werkgelegenheid, lonen en koopkracht in 2004 en 2005	4 ^e kw. 2004
Loon naar beroep en opleidingsniveau: het Loonstructuuronderzoek 2002	2 ^e kw. 2005
Ontwikkeling van beloningsverhoudingen, 1997–2002	2 ^e kw. 2005
Nederlandse arbeid te duur?	2 ^e kw. 2005
Banen en lonen van werknemers, 2003	3 ^e kw. 2005
Incidentele loonontwikkeling in 2003 hoger dan in 2002	3 ^e kw. 2005
Cao-lonen 2004, de definitieve gegevens	4 ^e kw. 2005
Banen en lonen van werknemers in 2004: flexibilisering en vergrijzing	1 ^e kw. 2006
Onderwijs	
Onderwijsachterstand van niet-westerse allochtone scholieren	jan. 2003
Economie en techniek meest lonende studies	1 ^e kw. 2004
Post-initieel onderwijs: jaarcijfers en ontwikkeling van de deelname	2 ^e kw. 2004
Het niet bekostigde onderwijs	3 ^e kw. 2005
Instroom en slagingspercentages in het hoger onderwijs	4 ^e kw. 2005
Het middelbaar beroepsonderwijs	1 ^e kw. 2006
Ouderschapsverlof	
Ouderschapsverlof	1 ^e kw. 2006
Regionaal	
Grensarbeid tussen Nederland en België of Duitsland	febr. 2003
Afname banen in 2002 in Groot-Amsterdam	dec. 2003
Inkomens in de grote steden 1950–2000	3 ^e kw. 2004
Werken in het stadsgewest: herkomst en bestemming van forensen	4 ^e kw. 2004
Regionale werkgelegenheid in Nederland in 2003	2 ^e kw. 2005
Regionale verschillen in arbeidsaanbod	1 ^e kw. 2006
Banenverlies in 2004 voor de meeste grote gemeenten	1 ^e kw. 2006
Sociaal-economische dynamiek	
Stromen op de arbeidsmarkt, april–oktober 1999	dec. 2002
Minder dynamiek binnen de werkzame beroepsbevolking in 2003	2 ^e kw. 2004
Uitstroom van ouderen uit de werkzame beroepsbevolking	3 ^e kw. 2005
Uitstroom uit de bijstand naar werk	2 ^e kw. 2006
Vergrijzing en dynamiek van werknemers naar bedrijfstak	2 ^e kw. 2006
Sociale zekerheid	
Gemiddelde looptijd werkloosheidsuitkeringen nog geen jaar	jan. 2003
Wie komen in de WAO?	jan. 2003
Geconstateerde bijstandsfraude completer in beeld	apr. 2003
Wie komen in de WAO? (verbeterde uitkomsten)	mei 2003
Vervroegd uittreden of doorwerken?	3 ^e kw. 2004
Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen 1987–2003	4 ^e kw. 2004
Inkomenseffecten van uittrekking	1 ^e kw. 2005
Achterblijvers in de bijstand	1 ^e kw. 2005

Dynamiek in de WAO, WAZ en Wajong: een longitudinale analyse van personen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering	1 ^e kw. 2005
Ontwikkeling van de WW in de periode 2001–2004	4 ^e kw. 2005
Een nieuwe start, of niet?	1 ^e kw. 2006
Seizoeninvloeden in de WW	2 ^e kw. 2006
AOW-aanspraken: De consequenties van een opbouwverzekering	2 ^e kw. 2006
Vakbonden en werkstakingen	
Organisatiegraad van werknemers, 2001	mrt. 2003
Werkstakingen 1900–2004	1 ^e kw. 2006
Vacatures	
Constante afname aantal vacatures	jan. 2003
Lichte toename vacatures in vierde kwartaal	apr. 2003
Aantal vacatures blijft dalen	juli 2003
Aantal vacatures licht gedaald	okt. 2003
Aantal moeilijk vervulbare vacatures fors gedaald	1 ^e kw. 2004
Groei vacatures herstelt in 2004	3 ^e kw. 2005
Verdergaande groei vacatures	2 ^e kw. 2006
Werkgelegenheid	
Relatie tussen banen, werkzame personen en werkzame beroepsbevolking	apr. 2003
Banen, lonen en arbeidsduur van werknemers in Nederland, 2001	apr. 2003
Maandelijks geïntegreerde statistiek over de werkzame en werkloze beroepsbevolking: gebruikte methode	juli 2003
Tijdelijke en langdurige banen, 2000	sep. 2003
Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt in 2002	nov. 2003
Werkgelegenheid, lonen en koopkracht in 2003 en 2004	nov. 2003
Banen, lonen en arbeidsduur van werknemers, 2002	dec. 2003
Afname banen in 2002 in Groot-Amsterdam	dec. 2003
Werktijden van de werkzame beroepsbevolking	1 ^e kw. 2004
Waar zijn allochtone werknemers in dienst?	2 ^e kw. 2004
Welke bedrijfstakken vergrijzen?	3 ^e kw. 2004
Vrouwen op de arbeidsmarkt	3 ^e kw. 2004
Een verklaring voor het effect van opleiding op de arbeidsmarktpositie van schoolverlaters	3 ^e kw. 2004
Werkgelegenheidsontwikkeling in de jaren 1994–2004: de verdere opmars van deeltijdwerk	4 ^e kw. 2004
Werkgelegenheid, lonen en koopkracht in 2004 en 2005	4 ^e kw. 2004
Arbeidsmarkttransities van oudere werknemers 2000–2001	4 ^e kw. 2004
De virtuele volkstelling 2001	4 ^e kw. 2004
Werken in het stadsgewest: herkomst en bestemming van forensen	4 ^e kw. 2004
Meer of minder willen werken	1 ^e kw. 2005
Nederlanders zijn minder gaan werken	1 ^e kw. 2005
Jongeren op de arbeidsmarkt	1 ^e kw. 2005
Twee eeuwen Volkstellingen: de Virtuele Volkstelling 2001 vergeleken met haar voorgangers	1 ^e kw. 2005
Turkse werknemers niet minder betaald	1 ^e kw. 2005
Meer ouderen aan het werk	2 ^e kw. 2005
Ouders op de arbeidsmarkt	2 ^e kw. 2005
Arbeidsdeelname van paren	3 ^e kw. 2005
Banen en lonen van werknemers, 2003	3 ^e kw. 2005
Banenverlies in 2004 voor de meeste grote gemeenten	1 ^e kw. 2006
Dertigers op de arbeidsmarkt	2 ^e kw. 2006
Woon-werkverkeer	
Carpoolen in het woon-werkverkeer	okt. 2003
Woon-werkverkeer	4 ^e kw. 2004
Mobiliteit van ouders met jonge kinderen	4 ^e kw. 2005

¹⁾ De in 2003 verschenen artikelen hebben betrekking op de Sociaal-economische maandstatistiek van het CBS.

Arbeid, sociale zekerheid en inkomen op de CBS-website

Alle cijfers en publicaties van het CBS zijn beschikbaar via internet. De website van het CBS (www.cbs.nl) biedt toegang tot de Themapagina's, StatLine (de statistische databank van het CBS) en tot het Webmagazine.

Themapagina's

Om in het informatieaanbod van het CBS gemakkelijk de weg te vinden, zijn op de website themapagina's ingericht. Er worden ongeveer dertig thema's onderscheiden, plus enkele thema-overstijgende dossiers over bijvoorbeeld vergrijzing, de Europese Unie en allochtonen. Via een themapagina wordt alle informatie die over dat thema op de CBS-website staat toegankelijk gemaakt. Zo zijn gegevens uit StatLine, de kerncijfers, webmagazine-artikelen, persberichten, publicaties, methodebeschrijvingen et cetera voor één thema bijeengebracht. De themapagina's worden doorlopend up-to-date gehouden.

Alle themapagina's hebben dezelfde indeling. De informatie over het thema wordt ontsloten via vijf vaste rubrieken: nieuw, cijfers, publicaties, themabeschrijving, methoden en

begrippen. Deze rubrieken zijn als tabbladen aangegeven op de themapagina.

Hoe vindt u sociaal-economische informatie?

De themapagina's zijn te vinden door linksboven op de homepage van het CBS (www.cbs.nl) met de muis te klikken op 'Thema's'. U krijgt nu een overzicht van alle themapagina's en dossiers (*figuur 1*). Onder het kopje 'Arbeid, inkomen en sociale zekerheid' zijn de titels van de drie sociaal-economische themapagina's te vinden:

- Arbeidsmarkt
- Inkomen, bestedingen en vermogen
- Sociale zekerheid

Ter illustratie is in *figuur 2* de themapagina 'Arbeidsmarkt' aangeklikt. U komt automatisch binnen in de rubriek 'Nieuw'. Daar vindt u een overzicht van de meest recente persberichten en artikelen, gesorteerd op datum van verschijnen. Boven deze lijst staan de vijf rubrieken, waarvan de rubriek die op het scherm zichtbaar is zich onderscheidt door een lichtblauwe kleur.

Figuur 1

The screenshot shows the CBS website interface. At the top, there is a navigation bar with 'Home', 'Thema's', 'Cijfers', 'Publicaties', 'Methoden', 'Informatie voor', and 'Over het CBS'. Below this is a search bar and a 'Zoeken in CBS.nl' button. The main content area is divided into several sections. The 'Arbeid, inkomen en sociale zekerheid' section is highlighted in light blue. This section contains three sub-sections: 'Arbeidsmarkt', 'Inkomen, bestedingen en vermogen', and 'Sociale zekerheid'. Other sections include 'Mens en maatschappij', 'Overheid, politiek en bestuur', 'Milieu, natuur en ruimte', 'Nederland regionaal', and 'Dossiers'. The footer contains copyright information and links to 'Privacyverklaring', 'Disclaimer', 'Help', and 'Contact'.

De rubriek 'Cijfers' bevat tabellen met de belangrijkste cijfers over het thema. Door een tabeltitel aan te klikken komt u in een StatLine tabel. Met de icoontjes in de linkerkolom kunt u deze tabel opslaan, printen, of de geselecteerde onderwerpen en perioden wijzigen.

De rubriek 'Publicaties' is onderverdeeld in persberichten, artikelen (in het webmagazine of elders verschenen) en boeken en periodieken. In deze laatste rubriek kunt u onder andere de pdf-files vinden van de Sociaal-economische trends en haar voorganger de Sociaal-economische maandstatistiek. Van de publicaties worden alleen de items uit het huidige jaar getoond. Bent u op zoek naar publicaties uit eerdere jaren, dan kunt u onderaan de pagina op 'Archief' klikken en krijgt u een lijst van de beschikbare jaren te zien. De rubriek 'Publicaties' bevat bij het thema arbeidsmarkt als extra een vierde onderdeel, 'Arbeidsmarkt in vogelvlucht', dat in grafieken een beknopt overzicht geeft van de situatie op de arbeidsmarkt.

De rubriek 'Methoden' bevat een alfabetisch gesorteerde begrippenlijst (nog in ontwikkeling), de standaard classificaties die voor het thema relevant zijn, en onder 'Dataverzameling' korte beschrijvingen van de onderzoeken waaraan het CBS haar cijfers over de arbeidsmarkt ontleend.

De rubriek 'Beschrijving' ten slotte geeft een globaal overzicht van de informatie die het CBS verzamelt over de verschillende aspecten van de arbeidsmarkt en de bronnen die daarvoor gebruikt worden.

StatLine

StatLine is de elektronische databank van het CBS. In StatLine vindt u statistische informatie over vele maatschappelijke en economische onderwerpen in de vorm van tabellen en grafieken. Deze resultaten kunt u gratis bekijken, printen of opslaan. Naast de mogelijkheid om te zoeken met trefwoorden, kan met behulp van een themaboom een keuze worden gemaakt uit alle tabellen in StatLine.

Hoe vindt u sociaal-economische cijfers in StatLine?

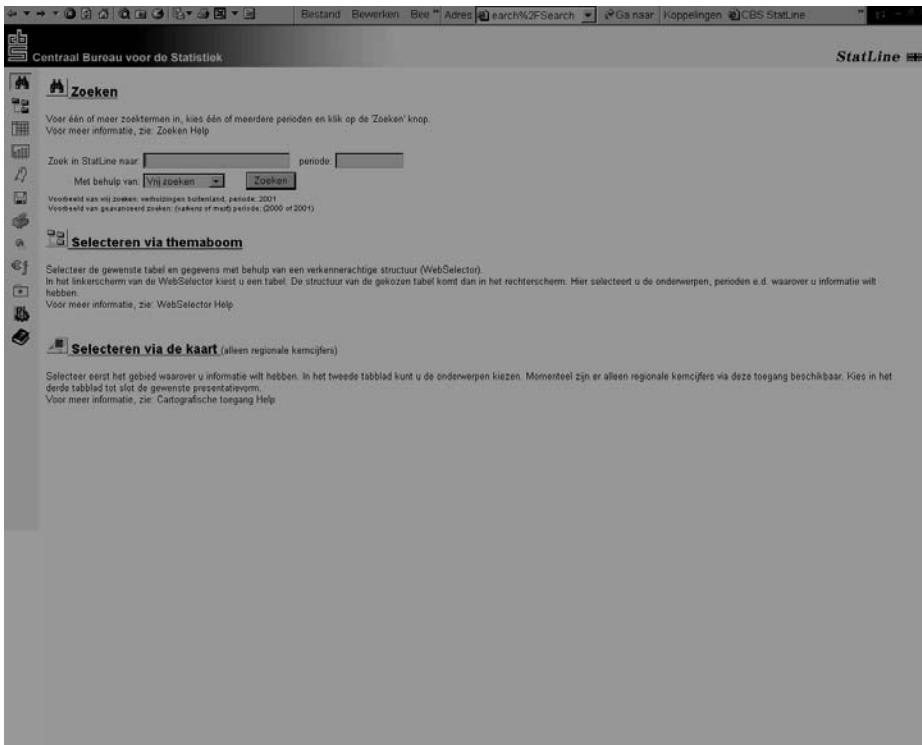
In StatLine zijn veel cijfers over sociaal-economische onderwerpen te vinden. Eén manier om StatLine te benaderen is door linksboven op de homepage op 'Cijfers' te klikken en vervolgens op 'StatLine databank'. U krijgt dan de keuze om te zoeken op trefwoord, via de themaboom of via een kaart van Nederland. Een andere, kortere weg is door op de homepage in de rechterkolom op de snelkoppeling 'StatLine databank' te klikken (figuur 3).

Figuur 2

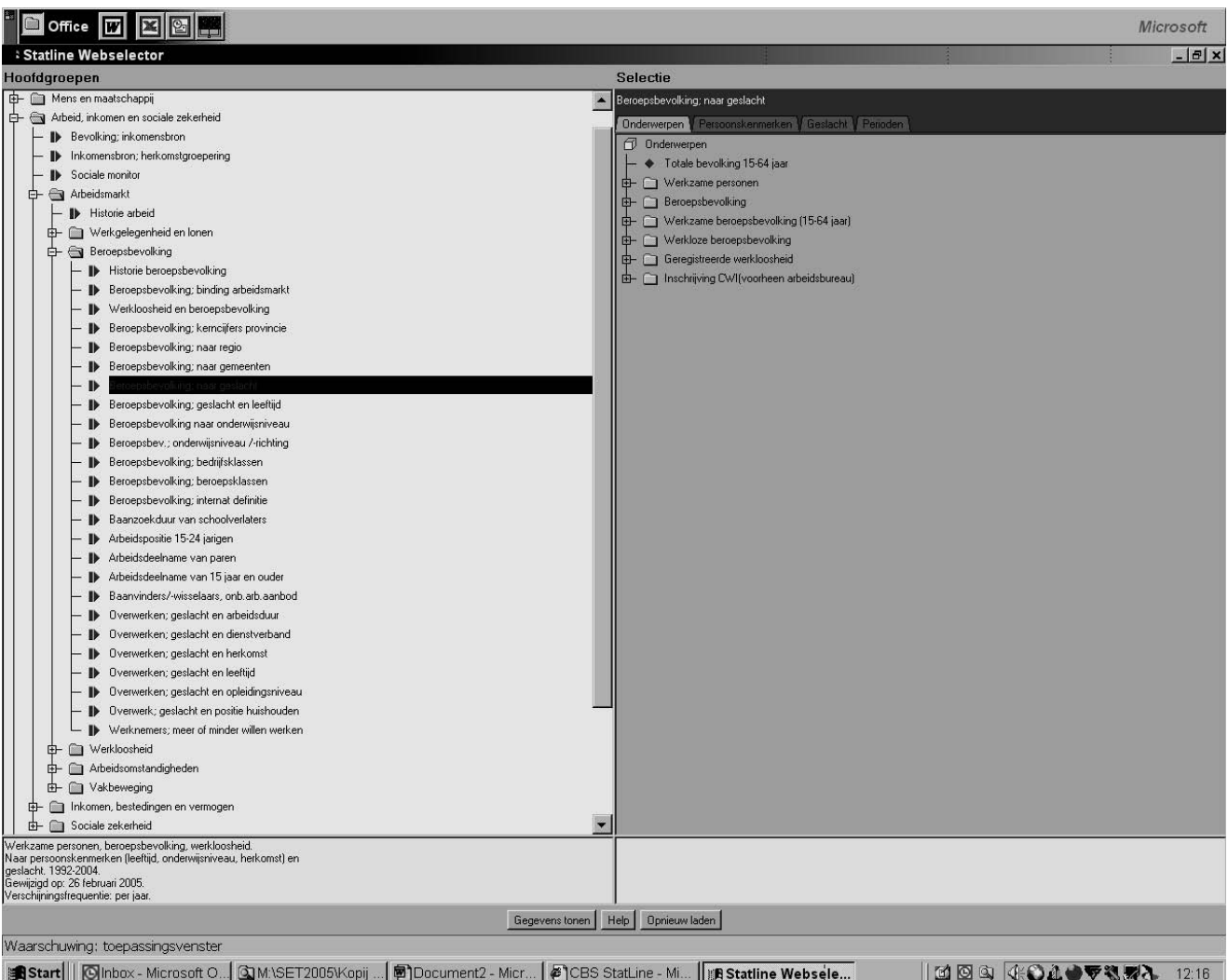
The screenshot shows the CBS website interface. At the top, there is a navigation bar with links like 'Home', 'Thema's', 'Cijfers', 'Publicaties', 'Methoden', 'Informatie voor', and 'Over het CBS'. Below this is a breadcrumb trail: 'Home > Thema's > Arbeid, inkomen en sociale zekerheid > Arbeidsmarkt > Nieuw'. The main content area is titled 'Arbeidsmarkt' and features a sub-menu with 'Nieuw', 'Cijfers', 'Publicaties', 'Methoden', and 'Beschrijving'. The 'Cijfers' tab is active, showing a list of news items with dates and titles. The right sidebar contains a search box, 'Paginaopties', 'Snelkoppelingen', and 'Dossiers'.

Arbeidsmarkt
VRIJDAG 30 SEPTEMBER 2005 Banenverlies tot staan gekomen Persbericht In het tweede kwartaal van 2005 waren er vrijwel evenveel banen als in het eerste kwartaal. Voor seizoenseffecten gecorrigeerd nam het aantal banen van werknemers met 4 duizend toe.
VRIJDAG 16 SEPTEMBER 2005 Loonstructuuronderzoek 2002 Artikel
DONDERDAG 15 SEPTEMBER 2005 Werkloosheid licht gedaald Persbericht Nederland telde in de periode juni-augustus 2005 gemiddeld 490 duizend werklozen. Na correctie voor seizoeninvloeden was het aantal werklozen 487 duizend personen, 4 duizend minder dan in de periode mei-juli 2005.
MAANDAG 12 SEPTEMBER 2005 Stoppen met werken rond 60e Jaar verminderd Webmagazine
MAANDAG 5 SEPTEMBER 2005 Minder uren gewerkt dan overeengekomen Webmagazine
VRIJDAG 2 SEPTEMBER 2005 Minder arbeidsgehandicapten aan het werk Persbericht In 2004 werd 15 procent van de 15-64-jarigen door een langdurige aandoening, ziekte of handicap belemmerd in het krijgen of uitvoeren van betaald werk.
MAANDAG 29 AUGUSTUS 2005 Minder jongeren aan het werk Webmagazine
VRIJDAG 26 AUGUSTUS 2005 Aantal vacatures niet verder gestegen Persbericht Het aantal openstaande vacatures is in het tweede kwartaal van 2005 niet verder gestegen. Eind juni 2005 stonden er gecorrigeerd voor seizoeninvloeden 137 duizend vacatures open. Dit zijn er 4 duizend minder dan een kwartaal eerder.
MAANDAG 22 AUGUSTUS 2005 Volttijd baan plus deeltijd baan meest populair bij paren Webmagazine
DONDERDAG 10 AUGUSTUS 2005 Werkloosheid blijft stabiel Persbericht Nederland telde in de periode mei-juli 2005 gemiddeld 499 duizend werklozen. Na correctie voor seizoeninvloeden was het aantal werklozen 493 duizend personen, evenveel als in de periode april-juni 2005.
MAANDAG 15 AUGUSTUS 2005 Ruim eenderde werknemers werkt regelmatig over

Figuur 3

Figuur 4

De eerste ingang tot StatLine is zoeken met een trefwoord. Als u een trefwoord intoetst en daarna op 'zoeken' klikt, selecteert een zoekmachine tabellen van StatLine-tabellen waarin het door u gekozen trefwoord voorkomt.

De tweede mogelijkheid is zelf te zoeken in de themaboom via een soort verkenner. U klikt dan op 'selecteren via themaboom', waarna de zogeheten StatLine Webselector gestart wordt. U kunt dan snel gegevens vinden over sociaal-economische onderwerpen als u klikt op 'Arbeid, inkomen en sociale zekerheid'. Door op het 'plusje' voor een geel mapje te klikken, krijgt u de onderliggende thema's of tabellen te zien. De StatLine-tabellen zijn te herkennen aan het blauwe pijltje voor de titel.

Ter illustratie is in *figuur 4* de tabel 'Beroepsbevolking naar geslacht' aangeklikt. In de linkerhelft van het scherm is de opengeklapte themaboom zichtbaar waaruit deze tabel gekozen is. De rechterhelft laat van de inhoud van de tabel zien welke onderwerpen beschikbaar zijn. Wanneer uit de onderwerpen een selectie gemaakt is, kunt u de tabbladen 'Persoonskenmerken', 'Geslacht' en 'Perioden' aanklikken om daar de gewenste indelingen te selecteren. Bent u klaar, dan klikt u op 'Gegevens tonen' en wordt de door u samengestelde tabel op het scherm getoond. Uiteraard kunt u deze tabel afdrukken of opslaan op schijf. Meer informatie over de mogelijkheden van StatLine kunt u vinden door in de linkerkolom onderaan op het boek-icoontje te klikken.

Welke sociaal-economische cijfers kunt u in StatLine vinden?

Er is een groot aantal StatLine-tabellen over sociaal-economische onderwerpen. De meeste vindt u onder de kop 'Arbeid, inkomen en sociale zekerheid'. Over arbeid zijn onder meer cijfers opgenomen over beroepsbevolking en werkloosheid, arbeidsomstandigheden, banen en werkzame personen, verdiende lonen en cao-lonen, vacatures en vakbeweging. Onder inkomen vindt u onder andere gegevens over inkomensverdelingen, samenstelling van het inkomen, koopkracht, vermogens en bestedingen. Onder sociale zekerheid staan tabellen over arbeidsongeschiktheid, werkloosheid, de bijstandswet en het ziekteverzuim.

Cijfers over een lange periode zijn te vinden in 'Historie arbeid', 'Historie beroepsbevolking', 'Historie geregistreerde werkloosheid', 'Historie inkomen, vermogen en consumptie', en 'Historie sociale zekerheid'. Hierin vindt u tijdreeksen vanaf 1899 voor een beperkt aantal onderwerpen. Cijfers per gemeente of andere regio's zijn behalve onder de thema's zelf ook te vinden bij het thema 'Nederland regionaal'.

Nieuwe cijfers

De bestaande tabellen (ongeveer 1100 stuks) ondergaan regelmatig een update. Op de homepage van het CBS vindt u onder 'Cijfers/Recente cijfers' een overzicht van StatLine-tabellen die nieuw verschenen zijn en die een update hebben ondergaan.

Publicaties

1. CBS-publicaties op sociaal-economisch terrein

Armoedemonitor 2005

De Armoedemonitor 2005 bevat de meest actuele gegevens over armoede in Nederland. De gegevens zijn verzameld en geanalyseerd door het Sociaal en Cultureel Planbureau en het Centraal Bureau voor de Statistiek. De omvang en ontwikkeling van armoede worden in beeld gebracht op basis van de inkomenshoogte, de armoededuur, bezittingen en schulden, het eigen oordeel over de financiële situatie en de vaste lasten.

Uitgebreid aan de orde komen ook de schuldenproblematiek, de inkomenspositie van allochtonen, en de verdeling van armoede over het land. Tenslotte worden er drie bijzondere thema's behandeld: armoede en sociale uitsluiting onder 55-plussers; de armoedeval; en de factoren die armoede veroorzaken.

Tweejaarlijks. ISBN 90-377-0206-6. Prijs € 19,50

Verkrijgbaar via de boekhandel of te bestellen bij het Sociaal en Cultureel Planbureau (www.scp.nl).

Jaarboek Onderwijs in cijfers 2005

Dit is de achtste editie van het *Jaarboek onderwijs in cijfers*. De publicatie bestaat uit een artikelen- en tabellen-deel. Het boek is bedoeld als naslagwerk voor iedereen die beroepshalve of anderszins geïnteresseerd is in het onderwijs in Nederland. Naast de vaste informatie over leerlingen, onderwijsinstellingen en onderwijsuitgaven wordt in iedere editie een aantal thema's speciaal belicht. Een van die thema's is dit jaar het mbo. Het mbo levert grote aantallen schoolverlaters af voor de arbeidsmarkt. Verder komen aan bod het onderwijsniveau van de Nederlandse bevolking, de deelname aan het voortgezet onderwijs naar herkomstgroepering, de schoolkleur in het voortgezet onderwijs, het studierendement van brugklassers, post-initieel onderwijs en universitair onderzoek.

Jaarlijks. ISBN: 90-357-3046-1. Prijs: € 30,50 (excl. administratie- en verzendkosten)

Te bestellen bij CBS afdeling verkoop, verkoop@cbs.nl, Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen.

Jaarrapport Integratie 2005

Het *Jaarrapport Integratie 2005* beschrijft de positie van etnische minderheden in Nederland en de ontwikkelingen die hierin de afgelopen jaren hebben plaatsgevonden. In totaal komen tien onderwerpen aan bod, die nauw aansluiten op de beleidsprioriteiten van het kabinet. Het jaarrapport geeft op hoofdlijnen de meest actuele stand van zaken op verzoek van de minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie.

De publicatie is een gezamenlijk product van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC). Ze vervangt de CBS-publicatie *Allochtonen in Nederland* en enkele andere periodieke publicaties over minderheden, namelijk de *Rapportage Minderheden* van het SCP en de *Integratiemonitor* van het Instituut voor Sociologisch-Economisch Onderzoek.

Jaarlijks. ISBN: 90 377 0237 6, prijs: € 19,90

De publicatie is verkrijgbaar bij de boekhandel of te bestellen bij het SCP.

De Nederlandse economie 2004

Dagelijks staan in de media berichten met cijfers en feiten over onze economie. Het ontdekken van de samenhang en het totaalplaatje wordt echter maar al te vaak aan de lezer of kijker zelf overgelaten. *De Nederlandse economie 2004* van het Centraal Bureau voor de Statistiek is een onmisbare gids voor iedereen die de voortdurende informatiestroom goed wil volgen.

Jaarlijks, 236 blz., € 15,30. ISSN 1386-1042. Kengetal P-19.

Te bestellen bij CBS afdeling verkoop, verkoop@cbs.nl, Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen.

Gemeente Op Maat 2004

Gemeente Op Maat 2004 bevat per gemeente een statistisch overzicht. Nieuw in de editie 2004 zijn gegevens over de lokalisering van de gemeente, actuele informatie over wijken en buurten en een uitgebreide begrippenlijst.

Gemeente Op Maat is vanaf editie 2004 alleen nog beschikbaar in pdf-formaat. Papieren exemplaren van *Gemeente Op Maat 2004* zijn dus niet te bestellen. De gemiddelde bestandsomvang van een *Gemeente Op Maat* is ongeveer 2,3 Mb. De voorgaande edities 1999 en 2002 zijn eveneens beschikbaar in pdf-formaat.

Meer regionale gegevens kunt u vinden in de databank StatLine. Hier staan ook cijfers die zijn verschenen na het uitkomen van de meest recente *Gemeente Op Maat*.

Emancipatiemonitor 2004

De *Emancipatiemonitor 2004* biedt een overzicht van ontwikkelingen en de stand van zaken van het emancipatieproces op de volgende terreinen: onderwijs, betaalde arbeid, arbeid en zorg, inkomen, geweld tegen vrouwen, en politieke en maatschappelijke besluitvorming. De *Emancipatiemonitor* is een gezamenlijke publicatie van het SCP en het CBS.

Eenmaal in de twee jaar. 310 blz. € 19,90.

ISBN 90-377-019-06.

De Nederlandse Conjunctuur

De *Nederlandse conjunctuur* is een kwartaalpublicatie van het CBS met een beschrijving van de nieuwste macro-economische ontwikkelingen en onderlinge samenhang. Daarnaast wordt via achtergrondartikelen ingegaan op specifieke economische thema's.

Kwartaal, € 48,40 per jaar. ISSN 1566-3191. Kengetal P-104.

Te bestellen bij CBS afdeling verkoop, verkoop@cbs.nl, Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen.

2. Andere CBS-publicaties

Statistisch Jaarboek 2005

Het vernieuwde *Statistisch Jaarboek* is verschenen in een handzaam pocketformaat. Er is aandacht voor de hoofdlijnen van een aantal maatschappelijke ontwikkelingen. Elk hoofdstuk is voorzien van een korte inleidende tekst en re-

levante tabellen. De verdeling naar onderwerpen in dit nieuwe jaarboek stemt overeen met de indeling van de CBS-databank StatLine.

Het boek is verkrijgbaar via de reguliere boekhandel en de *Sdu Klantenservice*.

Jaarlijks, 225 blz., € 17,95.

ISBN 90-357-2856-4. Kengetal A-26.

Statistisch bulletin

Het Statistisch bulletin verschijnt wekelijks met de meest recente uitkomsten van alle statistische onderzoeken van het CBS.

www.cbs.nl/publicaties

Bevolkingstrends: Statistisch kwartaalblad over de demografie van Nederland

Bevolkingstrends houdt u op de hoogte van recente ontwikkelingen in de Nederlandse bevolking, zoals de ontwikkelingen rond relaties, het krijgen van kinderen, de huishoudenssamenstelling, immigratie en emigratie, allochtonen en autochtonen, en sterfte en doodsoorzaken.

Kwartaal, € 48,40 per jaar. ISSN 1571-0998. Kengetal B-15.

Te bestellen bij CBS afdeling verkoop, verkoop@cbs.nl, Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen.

Kennis en economie 2004

Kennis wordt tegenwoordig als de vierde productiefactor gezien naast de traditionele factoren: land, arbeid en kapitaal. In de publicatie Kennis en economie 2001 staan de uitkomsten van de R&D-enquête over 1999 centraal. Naast de vergelijking met Nederlandse gegevens van voorgaande jaren, worden de uitkomsten ook in een internationaal perspectief geplaatst: de cijfers van andere landen binnen de EU en de OESO worden hier ook gepresenteerd.

Jaarlijks, 250 blz., € 30,75. ISBN 90-357-2579-4. Kengetal K-300.

Te bestellen bij CBS afdeling verkoop, verkoop@cbs.nl, Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen.

Nationale Rekeningen

Deze publicatie geeft een compleet overzicht van de stand en de ontwikkeling van onze economie. Bevat gedetailleerde gegevens over de bedrijfstakken, over groepen producten en over ondernemingen, huishoudens en de overheid.

Jaarlijks, ca. 300 blz., € 43,60. ISSN 0168-3489. Kengetal P-2.

Te bestellen bij CBS afdeling verkoop, verkoop@cbs.nl, Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen.

Teletekst

Conjunctuurinformatie en de meest recente CBS-persberichten staan op pagina 506 en 507 van NOS-Teletekst.

Internet

De CBS-website is te bereiken via <http://www.cbs.nl>. De site bevat statistische kerncijfers over de Nederlandse samenleving. Actuele statistische uitkomsten staan in persberichten die kunnen worden gedownload.

StatLine

StatLine is de gratis elektronische centrale databank van het CBS. In StatLine vindt u statistische informatie in de vorm van tabellen, teksten en grafieken.

Alle resultaten kunt u bekijken, printen of exporteren. StatLine bevat tevens tijdreeksen over vele maatschappelijke en economische onderwerpen, over de regio en de conjunctuur. U kunt StatLine vinden op onze website: <http://www.cbs.nl> of direct via: <http://statline.cbs.nl>

Webmagazine

In het Webmagazine zijn de afgelopen drie maanden onder meer de volgende artikelen verschenen:

- Cao-loonstijging begin 2006 flink hoger (10 april)
- Aantal mbo-geslaagden flink gestegen (10 april)
- Zorg voor gezin houdt steeds minder vrouwen thuis (10 april)
- Meer werk voor uitzendkrachten (3 april)
- Incidentele loonstijging 0,9 procent in 2004 (3 april)
- Aantal bijstandsfraudegevallen blijft afnemen in 2005 (20 maart)
- Arbeidsaanbod vrouwen verschilt sterk naar regio (6 maart)
- Minimuminkomens niet verder achterop (6 maart)
- Werkloosheid blijft hoog in Noord-Nederland (20 februari)
- Vaak onvolledige AOW-aanspraken (13 februari)
- Vrouwen in opmars op de arbeidsmarkt (6 februari)
- Grote stad: snelle inkomensstijging en snel vertrek (6 februari)
- Werk voor uitzendkrachten neemt flink toe (23 januari)

Het Webmagazine verschijnt wekelijks op maandagochtend tien uur op de CBS-website. Het meest recente webmagazine is te vinden op de homepage van het CBS. Een overzicht van alle webmagazine artikelen vindt u door op de homepage van het CBS te klikken op 'Publicaties' en dan te kiezen voor 'Webpublicaties'

Zie voor overzicht van alle publicaties: www.cbs.nl.